

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΠΛΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ
(ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ)

ΕΥΘΥΜΙΑ ΚΟΛΙΑΔΗΜΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Δρ. ΜΑΡΙΑ ΜΠΟΣΗ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2019

Η Ευθυμία Κολιαδήμα βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Αφιερώνεται στους γονείς μου

Ευχαριστίες

Θερμές ευχαριστίες σε όλους τους Καθηγητές του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς που με την άριστη διδασκαλία τους συνέβαλαν στη μεταλαμπάδευση της γνώσης στον τομέα των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σχέσεων. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω την Επιβλέπουσα Καθηγήτριά μου κα Μαρία Μπόση, η οποία ανέλαβε την επίβλεψη της διπλωματικής μου εργασίας με εξαιρετικό ζήλο, καθώς και τα Μέλη της Τριμελούς Επιτροπής κ. Αριστοτέλη Τζιαμπίρη και κ. Ιωάννη Κωνσταντόπουλο που με την εξαιρετική επιστημονική τους καθοδήγηση συνέβαλαν καθοριστικά στην επιτυχή ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Στην ενθάρρυνσή τους, στη στοργή, με την οποία παρακολούθησαν την εξέλιξη αυτής της εργασίας και κυρίως την υποστήριξή τους στις δύσκολες στιγμές, οφείλεται η ολοκλήρωση της εργασίας. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Ιωάννη Κωνσταντόπουλο για την πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφερε στον τομέα των πηγών σε όλη τη διάρκεια της μεταπτυχιακής φοίτησής μου στο Τμήμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
Ευχαριστίες	1
Περιεχόμενα	2
Κατάλογος εικόνων	6
Εισαγωγή	7
Γενική ιστορική αναδρομή	9
Κεφάλαιο 1: Πυρηνική στρατηγική	13
1.1 Η έννοια της πυρηνικής στρατηγικής	13
1.2 Η έννοια της πυρηνικής υπεροχής	14
1.3 Κίνητρα και αντικίνητρα για την απόκτηση των πυρηνικών όπλων	15
Κεφάλαιο 2: Το φαινόμενο της τρομοκρατίας: καταβολές και ορισμός	19
2.1 Το φαινόμενο της τρομοκρατίας μέσα από μια ιστορική αναδρομή	19
2.2 Ο ορισμός της τρομοκρατίας	23
2.3 Προσεγγίσεις του ορισμού της τρομοκρατίας	30
2.4 Μορφές και τάσεις της τρομοκρατίας	35
2.5 Η τρομοκρατία στην Ευρωπαϊκή Ένωση	39

Κεφάλαιο 3: Όπλα μαζικής καταστροφής και η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης		41
3.1	Όπλα μαζικής καταστροφής	41
3.1.1	Πυρηνικά όπλα	43
3.1.2	Χημικά όπλα	46
3.1.3	Βιολογικά όπλα	49
3.2	Η πολιτική του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη μη διάδοση των ΟΜΚ	51
Κεφάλαιο 4: Τρομοκρατία και διεθνής ασφάλεια		54
4.1	Η διασπορά των πυρηνικών όπλων και η διεθνής ασφάλεια	54
4.2	Η διεθνής ασφάλεια στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο	59
4.3	Η νέα πυρηνική απειλή	61
4.4	Πυρηνική τρομοκρατία	62
4.5	Χημική τρομοκρατία	69
4.6	Βιολογική τρομοκρατία	72
4.7	Ηλεκτρονική τρομοκρατία	74
4.8	Νέα ή μεταμοντέρνα τρομοκρατία	74

	Κεφάλαιο 5: Πυρηνική τρομοκρατία και τρομοκρατικές ομάδες	76
5.1	Τρομοκρατικές ομάδες, κίνητρα και αντικίνητρα τρομοκρατών	76
5.2	Ο πυρηνικός βρυχηθμός κρατικών και μη-κρατικών δρώντων	81
5.3	Τρομοκρατία, πυρηνικά υλικά και παράνομη διακίνηση πυρηνικών υλικών	83
5.4	Τρομοκρατία και πυρηνικά υλικά	86
5.5	Πυρηνική τρομοκρατία: Αναπόφευκτη ή μη;	89
5.5.1	Πόσο πραγματική είναι η πυρηνική απειλή;	93
5.5.2.	Πιθανά σενάρια μιας πυρηνικής τρομοκρατικής επίθεσης	95
	Κεφάλαιο 6: Κράτη-τρομοκράτες ή κρατικά υποστηριζόμενη πυρηνική τρομοκρατία	103
6.1	Ιστορική αναδρομή	103
6.2	Θεωρίες και υποθέσεις περί κρατών-τρομοκρατών	104
6.3	Κράτη τρομοκράτες	106
	Κεφάλαιο 7: Στρατηγικές πρόληψης και καταστολής της τρομοκρατίας	116
7.1	NATO	116
7.2	OHE	117
7.3	E.E. - ΗΠΑ: Κοινές προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας	118

7.4	Η αντιτρομοκρατική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης	119
8.	Συμπεράσματα	123
9.	Προτάσεις για περαιτέρω μελέτη	131
	Βιβλιογραφικές αναφορές	132
	Διαδικτυακές πηγές	145

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1	Οι χώρες που ανήκουν στο «πυρηνικό κλάμπ»	11
Εικόνα 2	Η τρομοκρατία στην Ε.Ε.	39
Εικόνα 3	Παγκόσμια Ημέρα για τη συνολική κατάργηση των πυρηνικών όπλων	45

Εισαγωγή

Ο όρος «Όπλο Μαζικής Καταστροφής» (ΟΜΚ) αναφέρεται σε πυρηνικά, χημικά, βιολογικά, ραδιολογικά και εκρηκτικά όπλα, τα οποία αποτελούν ασύμμετρη απειλή και η χρήση τους προκαλεί σημαντικές ανθρώπινες και υλικές απώλειες. Αν και κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου τα ΟΜΚ συνέβαλλαν στη σταθερότητα και την εξισορρόπηση μεταξύ των δρώντων, η μη ορθολογική χρήση τους από μη κρατικούς δρώντες που δεν περιορίζονται από το Διεθνές Δίκαιο και από τις Συμβάσεις μεταξύ των κρατών έχει καταστρεπτικά αποτελέσματα για την ανθρωπότητα. Η διασπορά των ΟΜΚ αποτελεί σήμερα μία από τις σημαντικότερες απειλές για τη διεθνή ασφάλεια και ειρήνη και ο αγώνας για τη μείωση και καταπολέμησή της αποτελεί διεθνή μέριμνα¹. Η πιθανότητα πυρηνικής τρομοκρατίας, που αποτελεί έναν από τους σοβαρότερους μελλοντικούς κινδύνους, απασχόλησε έντονα τη διεθνή κοινότητα μετά τις μεγάλες τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ, της 11^{ης} Μαρτίου 2004 στην Ισπανία και της 7^{ης} Ιουλίου 2005 στη Μεγάλη Βρετανία². Η πιθανότητα πυρηνικής τρομοκρατίας παρουσιάζει αύξηση τα τελευταία χρόνια λόγω της υποστήριξης τρομοκρατικών οργανώσεων από ορισμένα κράτη, τον αυξανόμενο αριθμό πιθανών στόχων με τη μορφή πυρηνικών εγκαταστάσεων για ειρηνικούς σκοπούς και τη δημιουργία μαύρης και γκρίζας αγοράς για τα πυρηνικά υλικά³.

Στην παρούσα εργασία, που βασίστηκε σε δευτερογενή στοιχεία, θα αναλυθούν τα όπλα μαζικής καταστροφής, θα παρουσιαστεί το φαινόμενο της τρομοκρατίας και κυρίως της πυρηνικής τρομοκρατίας και θα απαντηθεί το ερώτημα εάν τα πυρηνικά όπλα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τρομοκρατικές ενέργειες. Αναλυτικότερα, μετά από μια σύντομη ιστορική αναδρομή για τα πυρηνικά, στο *πρώτο κεφάλαιο* της εργασίας γίνεται αναφορά για την πυρηνική στρατηγική του πολυπολικού διεθνούς

¹ Baylis J., & Smith S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, 3^η έκδοση, Μτφρ. Ελένη Ψευτελή, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2007, σελ. 633-634, 637, 641-644, 651, 653.

² Λιβανίδης Τ., *Τρομοκρατία: Η μεγάλη απειλή του 21^{ου} αιώνα*, Εκδόσεις Anubis, Αθήνα 2001, σελ. 15.

³ Ντόκος Θ. Π., *Αναζητώντας την Ειρήνη: Μέτρα για τη Διεθνή Ασφάλεια και τη μη Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992, σελ. 291-292.

συστήματος. Στο *δεύτερο κεφάλαιο* αναλύεται το φαινόμενο της τρομοκρατίας και εξετάζονται οι διαφορετικές προσεγγίσεις του ορισμού της τρομοκρατίας από την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης έως σήμερα. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι διάφορες κατηγοριοποιήσεις των τρομοκρατικών πράξεων. Στο *τρίτο κεφάλαιο* γίνεται αναφορά για τα όπλα μαζικής καταστροφής και την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο *τέταρτο κεφάλαιο* παρουσιάζονται οι μορφές τρομοκρατίας και η αναγωγή τους σε ζητήματα διεθνούς ασφάλειας. Στο *πέμπτο κεφάλαιο* γίνεται αναφορά για την πυρηνική τρομοκρατία και τις τρομοκρατικές ομάδες. Στο *έκτο κεφάλαιο* εξετάζονται τα κράτη-τρομοκράτες ή η κρατικά υποστηριζόμενη πυρηνική τρομοκρατία. Στο *έβδομο κεφάλαιο* αναλύονται οι στρατηγικές πρόληψης και καταστολής της τρομοκρατίας με αναφορά στο NATO, στον ΟΗΕ, στις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στα *συμπεράσματα* πραγματοποιείται η συνολική αποτίμηση της εργασίας και τέλος παρατίθενται *προτάσεις* για περαιτέρω έρευνα.

Γενική ιστορική αναδρομή

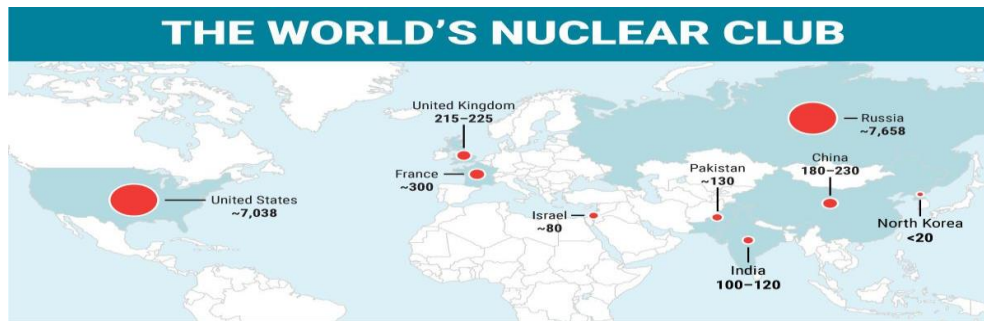
Ο φόβος ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος, κυρίαρχος παγκοσμίως επί σειρά δεκαετιών, φάνηκε να υποχωρεί με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Το ενδεχόμενο η ένταση μεταξύ των μεγάλων πυρηνικών δυνάμεων να οδηγήσει σε πυρηνική σύρραξη στο πλαίσιο του δόγματος MAD (Mutual Assured Destruction-Επιβεβαιωμένη Αμοιβαία Καταστροφή) για πολλά χρόνια φάνταζε απομακρυσμένο, αλλά, και ο εφιάλτης ενός ολέθριου πυρηνικού ατυχήματος -παρά το παγκόσμιο σοκ που προκάλεσε το χειρότερο πυρηνικό ατύχημα στην ιστορία της ανθρωπότητας στον Πυρηνικό Σταθμό Παραγωγής Ενέργειας του Τσερνομπίλ της Σοβιετικής Ένωσης- φάνηκε να υποχωρεί, λόγω της τεχνολογικής προόδου. Στη σύγχρονη εποχή, η διασπορά των πυρηνικών όπλων στον κόσμο κυρίως όσον αφορά στη μοίρα σοβιετικών πυρηνικών κεφαλών και πυρηνικού υλικού μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και η άνοδος της τρομοκρατικής απειλής αποτελούν το μέγιστο εφιάλτη για τη διεθνή ασφάλεια. Στα μέσα της δεύτερης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα, οι αλλαγές που συντελούνται στον πλανήτη συνδέονται με τη δυναμική επανεμφάνιση της Ρωσίας και τη ψύχρανση των σχέσεων με τη Δύση μετά την κρίση στην Ουκρανία, το τρομοκρατικό μόρφωμα του ISIS, την αντιπαλότητα μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας στον Ειρηνικό και την πυρηνική τραγωδία της Φουκουσίμα. Τα γεγονότα αυτά σηματοδοτούν την έναρξη μιας νέας εποχής με το φάντασμα της πυρηνικής απειλής να πλανάται και πάλι πάνω από την οικουμένη και μια σειρά από χώρες να καλούνται να επιλέξουν στρατόπεδο.

Κατά την τέταρτη και τελευταία Nuclear Security Summit που πραγματοποιήθηκε στις 31 Μαρτίου - 1 Απριλίου 2016, στο Walter E. Convention Center στην Ουάσινγκτον -οι άλλες τρεις έλαβαν μέρος στην Πράγα (2009), στη Σεούλ (2012) και στη Χάγη (2014)- συζητήθηκε το θέμα της πυρηνικής τρομοκρατίας. Η πυρηνική τρομοκρατία αναφέρεται στην επίτευξη πληγμάτων ή ακόμη και πολιτικών ή οικονομικών στόχων κατά αντιπάλων με χρήση ή με απειλή χρήσης πυρηνικών όπλων με ευρύτατες καταστροφικές συνέπειες στο παρόν και στο μέλλον. Οι εικόνες της καταστροφής στη Χιροσίμα και στο Ναγκασάκι, καθώς και οι εκατοντάδες πυρηνικές δοκιμές παραμένουν ακόμη νωπές στη μνήμη της ανθρωπότητας και μπορούν κάλλιστα να χρησιμοποιηθούν για τον εκφοβισμό και τον

πυρηνικού εκβιασμό των λαών. Στη Σύνοδο αυτή αναλύθηκε και αξιολογήθηκε η έκταση της απειλής και οι ενέργειες που πρέπει να γίνουν για την ασφάλιση επικίνδυνων υλικών, τη μείωση της χρήσης υψηλά εμπλουτισμένου ουρανίου, την εξάλειψη του λαθρεμπορίου πυρηνικού υλικού και την αποτροπή της πυρηνικής τρομοκρατίας. Στόχος της Συνόδου ήταν η ενίσχυση της συνεργασίας και ο συντονισμός των κρατών για την προστασία του πυρηνικού υλικού, την εξάλειψη της μαύρης αγοράς και την πάταξη του διεθνούς λαθρεμπορίου των πυρηνικών υλικών. Οι ΗΠΑ εφάρμοσαν μια εκτενή στρατηγική πυρηνικής ασφάλειας που βασιζόταν σε διεθνή στάνταρ και αποσκοπούσε στη μείωση των διεθνών αποθεμάτων πυρηνικού υλικού για χρήση σε όπλα.

Οι Σύνοδοι αυτές και τα μέτρα που συμφωνούνται ενισχύουν το υπάρχον θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο της Συνθήκης περί μη διασποράς των πυρηνικών όπλων του 1968, αλλά και πολιτικές, κυρίως μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, με στόχο την αποτροπή κατοχής πυρηνικών όπλων ή υλικού από άλλα κράτη ή τρομοκρατικές ομάδες. Επίσης, η συγκεκριμένη πολιτική αποτελεί στόχο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΚΕΠΠΑ) και υιοθετήθηκε στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, το 1992. Η επερχόμενη σύνοδος και οι προαναφερθείσες συνθήκες και συμφωνίες στηρίζονται στη λογική πως όσο λιγότερα κράτη έχουν στην κατοχή τους πυρηνικά όπλα, τόσο μικρότερος είναι ο κίνδυνος ενός πυρηνικού ολέθρου. Η άποψη αυτή δέχτηκε σκληρή κριτική, τόσο από κράτη που εξακοντίζουν την κατηγορία ότι τα πυρηνικά κράτη επιθυμούν να κρατήσουν ένα κλειστό κλαμπ με σκοπό τη διατήρηση της υπεροχής τους έναντι των υπολοίπων, όσο και από ορισμένους επιστήμονες, όπως ο Kenneth Waltz, ο οποίος υποστήριξε ότι η κατοχή πυρηνικών από περισσότερα κράτη θα δημιουργούσε ένα σταθερότερο κόσμο⁴.

⁴ https://www.huffingtonpost.gr/2016/01/01/nuclear-terrorism_n_8878838.html

Εικόνα 1: Οι χώρες που ανήκουν στο «πυρηνικό κλάμπ»

Οι πυρηνικές δυνάμεις είναι εννέα (εικ. 1), δηλαδή τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα, Βρετανία, Γαλλία), τα οποία είχαν πραγματοποιήσει πυρηνικές δοκιμές ως τη δεκαετία του 1970, πριν τεθεί σε ισχύ η Συνθήκη για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (NPT)⁵, και το Πακιστάν, η Βόρεια Κορέα, η Ινδία και το Ισραήλ. Αν και το παγκόσμιο απόθεμα των πυρηνικών παρουσίασε σοβαρή συρρίκνωση από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, σήμερα, εκτιμάται ότι υπάρχουν συνολικά 15.000 πυρηνικές κεφαλές, από τις οποίες οι 9.600 βρίσκονται σε στρατιωτική λειτουργία και ποσοστό μεγαλύτερο του 90% ανήκει στις ΗΠΑ και τη Ρωσία. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Διεθνούς Ινστιτούτου Ερευνών Ειρήνης της Στοκχόλμης (SIPRI) η Ρωσία διαθέτει σήμερα περίπου 7.010 πυρηνικές κεφαλές, οι ΗΠΑ 6.550, η Γαλλία 300, η Κίνα 270, η Βρετανία 215, το Πακιστάν 140, η Ινδία 130, το Ισραήλ 80 και η Βόρεια Κορέα 15. Είναι σημαντικό ν' αναφερθεί ότι η πυρηνική ισορροπία ή πυρηνική αποτροπή (nuclear deterrent) υπάρχει μόνο μεταξύ των ΗΠΑ και της Ρωσίας, διότι η βεβαιότητα της αμοιβαίας καταστροφής δρα αποτρεπτικά για την εκδήλωση πυρηνικής επίθεσης μεταξύ των

⁵ Αν και η Συνθήκη NPT είναι πλέον μια παλιά και ανεπαρκής συνθήκη, εξακολουθεί να παρέχει ένα διεθνές νομικό πλαίσιο για τη συλλογική αντιμετώπιση των θεμάτων παγκόσμιας ασφάλειας. Αυτή η προσέγγιση περιλαμβάνει προσπάθειες για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης σε διμερές και περιφερειακό επίπεδο, την επίλυση διαφορών, την ενίσχυση των διεθνών αρχών, την καινοτομία σε τομείς, όπως η συμμόρφωση, η επαλήθευση, ο έλεγχος διασφαλίσεων, η συλλογή πληροφοριών, η παραγωγή σχάσιμων και ραδιολογικών υλικών, η ασφάλεια και η απόρριψη, η συμμετοχή όσων δεν αποτελούν ακόμη μέρη της Συνθήκης NPT, καθώς και συνεχείς προσπάθειες για τον πυρηνικό αφοπλισμό και συνεχή δέσμευση όλων των μερών στους στόχους της Συνθήκης.

δύο υπερδυνάμεων, ενώ, οι υπόλοιπες δυνάμεις διατηρούν την αποτρεπτική τους ικανότητα έναντι των δύο υπερδυνάμεων⁶.

Η συνθήκη που διέπει τη στρατηγική ισορροπία ΗΠΑ και Ρωσίας είναι η «Νέα» START (New Strategic Arms Reduction Treaty), που υπεγράφη στις 8 Απριλίου 2010 και τέθηκε σε ισχύ στις 5 Φεβρουαρίου 2011. Οι στόχοι της πρέπει να επιτευχθούν έως το Φεβρουάριο του 2018 και έχει διάρκεια δέκα ετών, δηλαδή έως το 2021, με δυνατότητα ανανέωσης. Κύριος στόχος της είναι ο περιορισμός των πυρηνικών κεφαλών σε επιχειρησιακή κατάσταση στις 1.550, που βρίσκονται σε 700 στρατηγικά μέσα μεταφοράς, δηλαδή πυραύλους ή αεροσκάφη. Σημαντική για την Ευρώπη είναι η χωρίς χρονικό όριο Συνθήκη INF (Intermediate Nuclear Forces Treaty) του 1987 που σχετίζεται με την απαγόρευση στην Ευρώπη των ευρωπυραύλων, δηλαδή όλων των μικρού, μεσαίου και ενδιάμεσου βεληνεκού πυραύλων (από 500 έως 5.500 χλμ.). Στα πλαίσια της Συνθήκης αυτής καταστράφηκαν περίπου 2.700 πύραυλοι των δύο κρατών για την επίτευξη της πυρηνικής ισορροπίας στην Ευρώπη.

Αν και οι αριθμοί φαντάζουν απειλητικοί και οι πυρηνικές φιλοδοξίες του ISIS δημιουργούν ένα εύφλεκτο περιβάλλον, ο κίνδυνος είναι μικρός, διότι η κατάσταση στη Ρωσία και στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες έχει πλέον ομαλοποιηθεί. Επίσης, τα συμφέροντα κάθε κράτους σε ένα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον δεν δικαιολογούν την προμήθεια πυρηνικών σε κράτη που δεν έχουν κάποιο πυρηνικό στην κατοχή τους. Το ενδεχόμενο ενός πυρηνικού τρομοκρατικού χτυπήματος φαντάζει απειλητικό, μιας και υπάρχει πάντοτε ο κίνδυνος κάποιο πυρηνικό όπλο να περιέλθει στα χέρια κάποιας τρομοκρατικής ομάδας ή οργάνωσης. Η περίπτωση του ISIS/Daesh αποτελεί απειλή για τη διεθνή ασφάλεια, μιας και οι τζιχαντιστές χρησιμοποιούν μεθόδους για την πρόκληση φόβου μαζικά και σε μεγάλη κλίμακα κι

⁶ Baylis J., & Smith S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, 3^η έκδοση, Μτφρ. Ελένη Ψευτελή, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2007, σελ. 653, https://www.huffingtonpost.gr/2016/01/01/nuclear-terrorism_n_8878838.html, <https://www.onalert.gr/uncategorized/autes-einai-oi-9-xwres-me-pyrhniko-opla/121748/>, <https://www.tovima.gr/2018/07/12/world/posa-einai-ta-pyrinika-opla-kai-poios-ta-katexei/>

αν είχαν τη δυνατότητα να αποκτήσουν πυρηνικά όπλα δεν θα δίσταζαν να προβούν σε αποτρόπαιες πράξεις⁷.

Κεφάλαιο 1: Πυρηνική στρατηγική

1.1 Η έννοια της πυρηνικής στρατηγικής

Η διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής και κυρίως των πυρηνικών όπλων έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις και αποτελεί πλέον μείζον ζήτημα διεθνούς ασφαλείας. Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι η σταδιακή διασπορά των πυρηνικών όπλων δύναται να αποτελέσει παράγοντα σταθεροποίησης στο σύγχρονο διεθνές σύστημα, όπως ακριβώς η αποτροπή τους συνέβαλε στη σταθερότητα κατά τη ψυχροπολεμική περίοδο. Κάποιοι άλλοι θεωρούν ότι η σταδιακή πυρηνική διασπορά εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους στα χέρια ασταθών κρατών και φανατικών ή παρανοϊκών ηγετών, τα κίνητρα και οι προθέσεις των οποίων δεν σχετίζονται με την ισορροπία ισχύος.

Ήδη, από το 1945, η διάδοση της πυρηνικής τεχνολογίας για στρατιωτικούς και πολιτικούς σκοπούς οδήγησε στην παραγωγή πυρηνικών εκρηκτικών μηχανισμών σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, γεγονός που έθεσε υπό αμφισβήτηση τα κράτη με πυρηνικό εξοπλισμό. Εδώ αξίζει ν' αναφερθεί ότι τα κράτη εξοπλίζονται με πυρηνικά όπλα, είτε για προβολή της ισχύος τους, είτε για ενίσχυση της ασφάλειάς τους. Έως το 1964 σημαντικές πυρηνικές δυνάμεις ήταν οι ΗΠΑ, η τέως Σοβιετική Ένωση (1949), το Ηνωμένο Βασίλειο (1952), η Γαλλία (1960) και η Κίνα (1964), ενώ, σήμερα, κράτη με πυρηνικές δυνατότητες αποτελούν το Πακιστάν, η Ινδία, το Ιράν και η Βόρειος Κορέα. Την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου σημαντικό πρόβλημα αποτέλεσε η κάθετη πυρηνική διασπορά, δηλαδή η ποιοτική βελτίωση και η ποσοτική αύξηση των οπλοστασίων των πυρηνικών χωρών, και κυρίως των δύο υπερδυνάμεων, ενώ, σήμερα η οριζόντια πυρηνική διασπορά, δηλαδή η απόκτηση πυρηνικών όπλων και από άλλες χώρες εκτός από αυτές που ήδη διαθέτουν πυρηνικά όπλα. Είναι

⁷ https://www.huffingtonpost.gr/2016/01/01/nuclear-terrorism_n_8878838.html

γεγονός ότι η οριζόντια διασπορά συμπορεύεται με τα διλήμματα ασφαλείας, τις πυρηνικές δοκιμές, τις απειλές χρήσης πυρηνικών και τις κυρώσεις για την κατοχή πυρηνικών⁸.

1.2 Η έννοια της πυρηνικής υπεροχής

Σύμφωνα με τον επιθετικό ρεαλισμό, η πυρηνική υπεροχή αποτελεί έναν από τους απώτερους στόχους των κρατών και κυρίως των μεγάλων δυνάμεων για την εξασφάλιση της πυρηνικής ηγεμονίας. Αν, λοιπόν, ένα κράτος εξασφαλίσει την πυρηνική υπεροχή, οι μη πυρηνικοί αντίπαλοι, εξαιτίας της άναρχης δομής του διεθνούς συστήματος, θα επιχειρήσουν ν' αλλάξουν το status quo με την απόκτηση δικών τους πυρηνικών οπλοστασίων. Την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου η καχυποψία και τα διλήμματα ασφαλείας οδήγησαν τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση σε μια εξαντλητική κούρσα εξοπλισμών με σκοπό την εξασφάλιση του πυρηνικού προβαδίσματος, της πλεονεκτικής θέσης ισχύος και της ισορροπίας του πυρηνικού τρόμου, χωρίς νικητές και ηττημένους, αλλά, με αμοιβαία εξασφαλισμένη καταστροφή (Mutual Assured Destruction – MAD) σε ενδεχόμενη πυρηνική αναμέτρηση και για τις δύο μεγάλες δυνάμεις. Έτσι, λοιπόν, παρά τη διμερή κρίση των σοβιετικών πυραύλων στην Κούβα (1962), η εποχή του Ψυχρού πολέμου έλαβε τέλος στις αρχές της δεκαετίας του 1990, χωρίς οι υπερδυνάμεις να προβούν στη χρήση συμβατικών δυνάμεων στις άμεσες συγκρούσεις μεταξύ τους (π.χ. Βιετνάμ, Κορέα, Βουδαπέστη, Ιράκ, Αφγανιστάν)⁹.

Σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα, στο οποίο κυριαρχεί ο νόμος της ισχύος και «ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του», τα κράτη πρέπει από μόνα τους να μεριμνήσουν για την επιβίωσή τους. Σε έναν κόσμο όπου κυρίαρχη θέση κατέχει η MAD, η ασύμμετρη ισχύς των πυρηνικών όπλων εξισορροπείται από το φόβο της πυρηνικής κλιμάκωσης, με αποτέλεσμα η ισορροπία της χερσαίας ισχύος να αποτελεί το σημαντικότερο και

⁸ <https://powerpolitics.eu/πυρηνική-στρατηγική-τελικά-ο-σκοπός-α/>

⁹ <https://www.kathimerini.gr/786762/opinion/epikairothta/politikh/amoivaia-kai-e3asfalismenh-katastrofh>, <https://powerpolitics.eu/πυρηνική-στρατηγική-τελικά-ο-σκοπός-α/>

αναπόσπαστο μέρος της στρατιωτικής ισχύος. Η αναρχία και η ανασφάλεια του πολυπολικού διεθνούς συστήματος δικαιολογεί την κατοχή πυρηνικών όπλων ως μέσο εκφοβισμού στα χέρια κρατών ή ηγετών που έχουν, έστω, την πρόθεση να τα χρησιμοποιήσουν¹⁰.

1.3 Κίνητρα και αντικίνητρα για την απόκτηση των πυρηνικών όπλων

Τα κίνητρα απόκτησης πυρηνικών όπλων σχετίζονται με την έννοια της ισχύος και την έννοια της ασφάλειας στο πλαίσιο των διακρατικών σχέσεων. Το δίλημμα ασφαλείας -αν και αποτελεί το θεμέλιο λίθο στη λογική εξισορρόπησης της πυρηνικής ισχύος- δεν δύναται να αιτιολογήσει μονοδιάστατα την κατοχή αυτών των όπλων, διότι η ασφάλεια δεν συνδέεται αποκλειστικά και μόνο με την απόκτηση και κατοχή των πυρηνικών όπλων. Συγκεκριμένα, παράγοντες, όπως η εσωτερική συνοχή, η οικονομική ισχύς, η αποδοτική στρατιωτική ισχύς, καθώς και η θέση μιας χώρας σε διεθνές επίπεδο δύναται να διαμορφώνουν, να ενισχύουν ή ακόμη και να αποδυναμώνουν την έννοια της ασφάλειας. Εδώ είναι σημαντικό ν' αναφερθεί ότι το πυρηνικό όπλο συνιστά αποτρεπτική ισχύ συγκριτικά με τους προαναφερθέντες παράγοντες. Η αμοιβαία αποτροπή βασίζεται στον εκβιασμό και σχετίζεται με τα εθνικά συμφέροντα ενός κράτους ή με τους πιθανούς συμμάχους και αντιπάλους του. Η απειλή χρήσης βίας υπό την πυρηνική μορφή αποτελεί εργαλείο εκφοβισμού, που καθιστά σαφείς τις καταστροφικές συνέπειες σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.

Η αύξηση των περιφερειακών συγκρούσεων αποτελεί κίνητρο για την απόκτηση πυρηνικών όπλων από τις εμπλεκόμενες χώρες, ως αποτέλεσμα του μηχανισμού εξισορρόπησης και αποτροπής. Έτσι, λοιπόν, η κατοχή πυρηνικών όπλων από μικρά κράτη αποτελεί εξισωτή ισχύος, διότι λειτουργεί αποτρεπτικά σε ενδεχόμενες επιθέσεις εναντίον τους από ισχυρότερα κράτη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Ιράν, το πυρηνικό πρόγραμμα του οποίου προσπάθησαν για αρκετά χρόνια να παγώσουν οι ΗΠΑ σε συνεργασία με τις Ευρωπαϊκές δυνάμεις, με πρόφαση το κενό ασφαλείας που θα δημιουργηθεί στη Μέση Ανατολή και τις

¹⁰ Πλατιάς Α. Γ., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, 7^η έκδοση, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2018, σελ. 27, <https://powerpolitics.eu/πυρηνική-στρατηγική-τελικά-ο-σκοπός-α/>

επιθετικές προθέσεις του Ιράν, που θα έθεταν σε κίνδυνο το μέλλον τους. Επίσης, αρκετές χώρες χρηματοδοτούν το πυρηνικό πρόγραμμα συμμάχων τους για την εξασφάλιση πυρηνικής προστασίας, όπως για παράδειγμα η κυβέρνηση της Σαουδικής Αραβίας που παρείχε χρηματοδότηση στο Πακιστάν για να κατασκευάσει τα δικά του πυρηνικά όπλα. Οι χώρες, λοιπόν, που διαθέτουν πυρηνικά οπλοστάσια αποτελούν ισχυρή δύναμη με δυνατότητα διασφάλισης των συμφερόντων τους και της στρατιωτικής τους υπεροχής στο διεθνές περιβάλλον.

Μια επικίνδυνη διάσταση των πυρηνικών όπλων αποτελεί η αγορά ή η κλοπή τους για χρήση από κράτη ή μη κρατικούς δρώντες σε τρομοκρατικές ενέργειες, όπως ανατινάξεις, πειρατείες, ομηρίες, φόνους, εμπρησμούς, επιθέσεις ή δολιοφθορές εναντίον πυρηνικών εγκαταστάσεων, καταλήψεις πυρηνικών εγκαταστάσεων για εκβιασμό κ.λπ. Η ραγδαία εξάπλωση της τεχνολογίας επέτρεψε τη διάχυση των γνώσεων κατασκευής πυρηνικών δίνοντας τη δυνατότητα σε μη κρατικούς δρώντες να κατασκευάσουν πυρηνικά όπλα με την αγορά ή κλοπή ουρανίου¹¹.

Αναλυτικότερα, τα κίνητρα πυρηνικοποίησης μιας χώρας είναι τα εξής:

- η πυρηνικοποίηση της αντίπαλης χώρας, ο εκκολαπτόμενος πυρηνικός κίνδυνος και η συντριπτική συμβατική υπεροχή της αντίπαλης χώρας.
- η φιλοδοξία για ανάδειξη σε σημαντική τοπική, περιφερειακή ή παγκόσμια δύναμη, με σκοπό την αύξηση της πολιτικής δύναμης και επιρροής για την επίτευξη διαφόρων στόχων.
- η επιδίωξη στρατιωτικής υπεροχής και ο εκβιασμός μη πυρηνικής αντίπαλης χώρας, που εφαρμόζεται από χώρες που έχουν επεκτατικές βλέψεις και χρησιμοποιούν τη στρατιωτική τους ισχύ για την επίτευξη των πολιτικών τους στόχων.
- η κατάσταση διεθνούς παρίας, δηλαδή η απόκτηση πυρηνικών όπλων από τα κράτη αυτά για την εξασφάλιση της εθνικής τους επιβίωσης.
- η γειτνίαση με περιοχή που έχει έντονες τάσεις πυρηνικής διασποράς, διότι δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο οι χώρες να είναι αντίπαλες στο εγγύς

¹¹ <https://powerpolitics.eu/πυρηνική-στρατηγική-τελικά-ο-σκοπός-α/>

μέλλον και το γεγονός ότι η πυρηνικοποίηση γειτονικών χωρών δύναται να αλλάξει τη δομή του στρατηγικού περιβάλλοντος της περιοχής.

- η ισχυροποίηση της διαπραγματευτικής της θέσης στην αμυντική συμμαχία, δηλαδή η άσκηση μεγαλύτερης επιρροής της χώρας αυτής στη χάραξη της υψηλής πολιτικής της συμμαχίας.
- η επίδιωξη στρατιωτικής και πολιτικής ανεξαρτησίας, δηλαδή η απόκτηση πυρηνικών όπλων συμβάλλει στην επίτευξη της στρατιωτικής αυτοδυναμίας της χώρας και, επομένως, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την εξασφάλιση της πολιτικής ανεξαρτησίας.
- η επίδειξη τεχνολογικού εκσυγχρονισμού και η αποκόμιση τεχνολογικών, επιστημονικών και οικονομικών οφελών.
- η μείωση των δαπανών για την άμυνα, δηλαδή μια χώρα είναι προτιμότερο να προχωρήσει στην κατασκευή πυρηνικών όπλων για τη διατήρηση της αμυντικής της ικανότητας με λιγότερες δαπάνες από αυτές που θα χρειαζόταν για την επίτευξη του ίδιου αποτελέσματος με συμβατικά όπλα.
- η ανάγκη ενίσχυσης του στρατιωτικού δυναμικού και η ανύψωση του πολιτικού γοήτρου της χώρας μετά από μια σημαντική στρατιωτική ήττα και εθνική ταπείνωση.

Τα αντικίνητρα της πυρηνικοποίησης μιας χώρας είναι τα κάτωθι:

- η εσωτερική αστάθεια μιας χώρας και το ενδεχόμενο κατάληψης και ελέγχου των πυρηνικών όπλων από μη κυβερνητικές δυνάμεις μπορεί να έχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα.
- η τεχνολογική και οικονομική ανικανότητα μιας χώρας.
- η φήμη της ειρηνόφιλης χώρας θεωρείται ασυμβίβαστη με την κατοχή των πυρηνικών όπλων.
- οι εσωτερικές αντιδράσεις, δηλαδή σε δημοκρατικές χώρες, διάφορες οργανωμένες ομάδες δύναται να ασκήσουν επιρροή στη λήψη αποφάσεων για την απόκτηση πυρηνικών όπλων.
- η πιθανότητα προληπτικής επίθεσης από υπάρχουσα πυρηνική χώρα ή από αντίπαλη νέα πυρηνική χώρα στις πυρηνικές εγκαταστάσεις ενός κράτους θα μπορούσε να λειτουργήσει αποτρεπτικά.

- οι διεθνείς νομικές δεσμεύσεις και οι συνεπαγόμενες διεθνείς πολιτικές και οικονομικές κυρώσεις, δηλαδή αν μια χώρα δεν σεβαστεί τις συμβατικές της υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διεθνείς συνθήκες για τη μη κατασκευή πυρηνικών όπλων, εκτός από τη διεθνή κατακραυγή θα υποστεί οικονομικές, πολιτικές, εμπορικές και πιθανότατα και στρατιωτικές κυρώσεις.
- η απουσία μιας εξωτερικής απειλής ή η συμβατική υπεροχή απέναντι σε πιθανούς (μη πυρηνικούς) αντιπάλους.
- η πιθανότητα πυρηνικοποίησης του αντιπάλου, δηλαδή η χώρα θα πρέπει να σταθμίσει αν η κατάσταση που θα προκύψει μετά την αμοιβαία πυρηνικοποίηση θα είναι πιο ευνοϊκή ή πιο δυσμενής συγκριτικά με αυτή που υπήρχε πριν την απόκτηση πυρηνικών όπλων από τις δύο χώρες.
- η συμμαχία με πυρηνική χώρα παρέχει πυρηνική προστασία στη χώρα σύμμαχο-πελάτη. Επιπροσθέτως, η απειλή απόσυρσης της πυρηνικής προστασίας δύναται να αποτρέψει μια χώρα από την απόκτηση πυρηνικών όπλων¹².

¹² Ντόκος Θ. Π., *Αναζητώντας την Ειρήνη: Μέτρα για τη Διεθνή Ασφάλεια και τη μη Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992, σελ. 81-93.

Κεφάλαιο 2: Το φαινόμενο της τρομοκρατίας: καταβολές και ορισμός

2.1 Το φαινόμενο της τρομοκρατίας μέσα από μια ιστορική αναδρομή

Η ανθρώπινη ιστορία έχει καταγράψει πράξεις πολιτικής βίας και τρομοκρατίας, που αφορούν μορφές και εκφράσεις βίαιης διαφοροποίησης από εξουσιαστικές, θεσμικές ή δομικές εκφράσεις του κράτους και των εκπροσώπων του. Είναι γεγονός ότι «η βία επιμένει να εμφανίζεται και να επανέρχεται με διαφορετικούς χρήστες και μέσα, εφόσον τμήμα του κοινωνικού συνόλου αισθάνεται ότι δεν εκπροσωπείται και δεν συμμετέχει στο σύνολο ή σε τμήμα της νομής της εξουσίας». Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι μυστικές και θρησκευτικές αδελφότητες, όπως οι Sicarii, οι Φονιάδες, οι Θαγκς, οι Red Speers, οι Κου-Κλουξ-Κλαν¹³, τα αυτονομιστικά κινήματα, όπως οι Ιρλανδοί αυτονομιστές και οι πράξεις βίας από τους Αρμενίους¹⁴ εναντίον των Τούρκων μετά τη γενοκτονία κατά τα έτη 1915-1917¹⁵.

Στην ιστορική αναδρομή του φαινομένου, οι όροι «terreur» και «terrorisme» έλκουν την καταγωγή τους, ως όροι της πολιτικής, στα χρόνια της Γαλλικής Επανάστασης του 18^{ου} αιώνα. Ο όρος «terrorisme» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τους Ιακωβίνους ηγέτες της περιόδου 1793-1794, την πιο ακραία πολιτική ομάδα της Επανάστασης, οι οποίοι έθεσαν τα θεμέλια της νέας κοινωνικής τάξης με την

¹³ Οι Sicarii είναι ένα οργανωμένο εβραϊκό θρησκευτικό τάγμα που έδρασε το 63-73 μ.Χ., οι Φονιάδες είναι ένα τάγμα φανατικών Ισμαηλιτών που έδρασαν από τον 11^ο έως τον 13^ο αιώνα, οι Θαγκς, μια θρησκευτική ινδική αίρεση, που σκότωναν τους αντιπάλους τους χρησιμοποιώντας ένα μεταξωτό μαντίλι και οι Red Spears στην Κίνα και αργότερα οι Κου-Κλουξ-Κλαν στις ΗΠΑ.

¹⁴ Οι Ιρλανδοί αυτονομιστές χρησιμοποίησαν για πρώτη φορά πράξεις βίας το 1791 και συνεχίζουν ακόμη και σήμερα σε μια προσπάθεια να δημιουργήσουν ένα ανεξάρτητο κράτος στη Βόρεια Ιρλανδία. Οι Αρμένιοι κατέφυγαν στη βία μετά από τη γενοκτονία που υπέστησαν από τους Τούρκους το 1918 και τη χρησιμοποιούν τότε τότε κατά Τούρκων διπλωματών.

¹⁵ Laqueur W., *The Age of Terrorism*, Little Brown & Company, Boston, 1987, σελ. 13-15, Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 19-20, Ο' Sullivan N., *Terrorism, Ideology and Revolution: The Origins of Modern Political Violence*, Wheatsheaf Books Ltd., Great Britain, 1986, σελ. 67-88, 115-132.

προσφυγή σε πράξεις βίας και τρομοκρατίας. Δε δίσταζαν, μάλιστα, να δολοφονούν μέλη της αριστοκρατίας με μόνη αιτιολογία ότι ήταν αριστοκράτες και συχνά κατέφευγαν σε τρομοκρατικές πράξεις για να τιμωρήσουν τους αντιφρονούντες της επανάστασης. Παράλληλα, την ίδια χρονική περίοδο, η λέξη «τρομοκρατία» ερμηνεύεται από το Λεξικό της Γαλλικής Ακαδημίας ως «système, régime de la terreur» (σύστημα, καθεστώς του τρόμου) και σύντομα αποκτά αρνητική υπόσταση, ενώ, ο όρος «τρομοκράτης» συνδέεται με εγκληματικές προθέσεις. Σταδιακά, λοιπόν, η τρομοκρατία ταυτίζεται με την εγκληματική δράση. Η τρομοκρατία που κορυφώθηκε από το Μάρτιο του 1793 έως τον Ιούλιο του 1794 ταυτίστηκε με το καθεστώς του τρόμου. Η κυριαρχία των Ιακωβίνων αποδόθηκε στις εσωτερικές διεργασίες για πολιτική αλλαγή. Οι Ιακωβίνοι διέπρατταν τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον των μελών της αριστοκρατίας, αλλά και εναντίον άλλων επαναστατών¹⁶. Παρόλα αυτά, αναφορές για χρήση βίας δεν έχουμε για πρώτη φορά τη συγκεκριμένη εποχή, αλλά, συναντάμε σε πληθώρα κειμένων αρχαίων συγγραφέων, όπως ο Αριστοτέλης στο βιβλίο του «Πολιτικά», ο οποίος αναφέρεται στην έννοια της κρατικής βίας, ως εξής: «έτσι, ο Περίανδρος συμβούλευσε τον Θρασύβουλο να κόψει τις κορυφές από τα ψηλότερα στάχνα», εννοώντας ότι πάντα πρέπει να «αποκόπτονται» οι πολίτες που υπερέχουν των υπολοίπων. Επίσης, ο Κικέρωνας στο έργο του «Περί Καθηκόντων» αναφέρει ότι «δεν υπάρχει μεγαλύτερο έγκλημα από το να δολοφονήσεις ένα γείτονα ιδιαίτερα ένα φίλο. Παρόλα αυτά, ποιος θα πει ότι έκανες ένα έγκλημα όταν δολοφονείς έναν τύραννο, όσο φίλος σου και αν είναι;»¹⁷.

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, οι λέξεις «τρομοκρατία» και «τρομοκράτης» χρησιμοποιήθηκαν ευρέως και σιγά-σιγά απέκτησαν αυτόνομο ιδεολογικό περιεχόμενο. Κατά την περίοδο 1818-1881, οι Ρώσοι επαναστάτες ανέπτυξαν έντονη δράση κατά της αυταρχικής κυβέρνησης. Στην ευρωπαϊκή επικράτεια εμφανίζονται εθνικιστικές ομάδες, όπως αυτές των Μακεδόνων, των Ιρλανδών και των Αρμενίων

¹⁶ Λοβέρδος Α. Ν., *Παρεκκλίσεις Πολιτικής Συμπεριφοράς και Σύνταγμα: Πολιτικό Έγκλημα, Τρομοκρατία, Πολιτικό Ασυλο, Έκδοση*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1988, σελ. 27, Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 20-21.

¹⁷ *Αριστοτέλους, Πολιτικά IV-VII*, Βιβλίο 58, Εκδόσεις Ζαχαροπούλου, Αθήνα, σελ. 557, Laqueur W., *The Age of Terrorism*, Little Brown & Company, Boston, 1987, σελ. 15.

στην Τουρκία, που διεκδικούν την αυτονομία τους με πράξεις βίας¹⁸. Αργότερα, η Βιομηχανική Επανάσταση συνέβαλε στην ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης και αποτέλεσε το πλαίσιο για την ανάπτυξη της τρομοκρατικής δράσης των αναρχικών του τέλους του 19^{ου} αιώνα. Τα αναρχικά κινήματα έδρασαν σε χώρες, όπως η Γαλλία, η Ιταλία, η Ισπανία και οι ΗΠΑ, όπου η ραγδαία ανάπτυξη προκάλεσε ιδεολογικές αντιπαράθεσεις εξαιτίας της εκμετάλλευσης του ατόμου από τη νέα τάξη βιομηχάνων. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα έκανε την εμφάνισή του ένα ευρύτερο κύμα βίας, του οποίου η αναρχική ιδεολογία αποτελούσε πλέον μόνο ένα μέρος του και το οποίο πήγαζε από τις προϋπάρχουσες κοινωνικές και πολιτικές αντιθέσεις και ανισότητες, που μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν εκφράζονταν ιδεολογικά. Την ιστορική αυτή εποχή η καταπίεση των πολιτών από αυταρχικές κυβερνήσεις, η απουσία δικαιωμάτων των μειονοτικών πληθυσμών και οι διεκδικήσεις αυτονομίας και ανεξαρτησίας από λαούς συνέβαλλαν στη δημιουργία κινήματων με έντονη δράση. Η γενεσιουργός αιτία αυτών των κινήματων ήταν ο Διαφωτισμός, διότι παρείχε το φιλοσοφικό υπόβαθρο για να τεθούν υπό αμφισβήτηση από τους διανοούμενους της εποχής τα προϋπάρχοντα πολιτικά και οικονομικά συστήματα και συμφέροντα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η Ναρόντναγια Βόλια στη Ρωσία, που υπήρξε η σημαντικότερη οργάνωση που έδρασε εναντίον του τσαρικού καθεστώτος, η IMRO (Inner Macedonian Revolutionary Organization), η οποία ήταν η οργάνωση των Μακεδόνων αυτονομιστών, που διεκδικούσε την αυτονομία της Μακεδονίας από την Οθωμανική αυτοκρατορία, τα δύο μεγάλα αναρχικά κινήματα των ΗΠΑ, οι Molly Maguires και οι Western Union of Mineworkers, που αποτελούνταν από βιομηχανικούς εργάτες και εργάτες ορυχείων, οι οποίοι αντιδρούσαν με βίαιες ενέργειες κατά της εκμετάλλευσής τους από τους αμερικανούς εργοδότες, η αμερικανική οργάνωση IWW (Industrial Workers of the World), που αποτελούνταν από βιομηχανικούς εργάτες που προσέφευγαν σε βίαιες ενέργειες με σκοπό τη βελτίωση των όρων και των συνθηκών εργασίας τους, και τέλος οι ισπανικές αναρχικές οργανώσεις με κυριότερο εκφραστή τους την οργάνωση FAI (Iberian Anarchist Federation), που δέχτηκε επιδράσεις από την αναρχική ιδεολογία του Μπακούνιν και χρησιμοποίησε βίαιες πράξεις στις εργασιακές της διεκδικήσεις¹⁹.

¹⁸ Laqueur W., *The Age of Terrorism*, Little Brown & Company, Boston, 1987, σελ. 15.

¹⁹ Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 21-25.

Τον 20^ο αιώνα, που σηματοδεύτηκε από τους δύο μεγάλους Παγκόσμιους Πολέμους, έκαναν την εμφάνισή τους πληθώρα εθνικοαπελευθερωτικών επαναστατικών κινημάτων που προέβησαν σε τρομοκρατικές ενέργειες. Η εξέλιξη αυτών είναι οι τρομοκρατικές ενέργειες της σύγχρονης εποχής που τεκμηριώνουν την άποψη πολλών αναλυτών της ιστορίας ότι «η τρομοκρατία αποτελούσε και θα συνεχίσει να αποτελεί το τελευταίο καταφύγιο των απελπισμένων, την ένοπλη δράση απέναντι σε μια μεγαλύτερη και ισχυρότερη δομή, η οποία είτε κωφεύει στα αιτήματα μίας συγκεκριμένης ομάδας, είτε την καταπιέζει χωρίς ελπίδα λύτρωσης»²⁰.

Είναι σημαντικό ν' αναφερθεί ότι στο Χάρτη του ΟΗΕ και στο εθιμικό διεθνές δίκαιο αναγνωρίζεται η νομιμότητα των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, δηλαδή το νόμιμο και αναφαίρετο δικαίωμα των λαών να αγωνιστούν για την απελευθέρωση και την εθνική τους ανεξαρτησία. Αν και το δικαίωμα αυτό εφαρμόστηκε την περίοδο της αποαποικιοποίησης, η εφαρμογή του εκτός του αποαποικιακού πλαισίου παραμένει αμφισβητούμενη από την επιστήμη. Επίσης, ο αγώνας των λαών για εθνική ανεξαρτησία και αυτοδιάθεση αναγνωρίζεται από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο με τις Συμβάσεις της Γενεύης (12 Αυγούστου 1949) και κυρίως από τα δύο συμπληρωματικά Πρωτόκολλα για την προστασία των θυμάτων των διεθνών ενόπλων συγκρούσεων του 1977²¹. Μετά το τέλος της αποαποικιοποίησης, οι διάφορες εθνοτικές ομάδες και οι μειονότητες στο εσωτερικό των κρατών, που βίωναν την καταπίεση και την απομόνωση στο εσωτερικό των εθνικών αυτών κρατών, ανέπτυξαν εθνικοαπελευθερωτική δράση με τάσεις αυτονόμησης ή ακόμη και απόσχισης. Η σύγκυση μεταξύ τρομοκρατίας και εθνικοαπελευθερωτικών ομάδων αποτυπώνεται στη φράση «one man's terrorist is another man's freedom fighter», δηλαδή τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα των μεν αποτελούν τους απεχθείς τρομοκράτες των δε. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, η οποία για τον αραβικό κόσμο είναι οι αγωνιστές της ελευθερίας, ενώ, για το Ισραήλ και τους Δυτικούς δεν αποτελεί παρά μια τρομοκρατική οργάνωση. Το ίδιο ισχύει για το Κουρδικό PKK και κατ' επέκταση για

²⁰ Λιβανίδης Τ., *Τρομοκρατία: Η μεγάλη απειλή του 21^{ου} αιώνα*, Εκδόσεις Anubis, Αθήνα 2001, σελ. 12.

²¹ Βαμβούκος Αθ., *Τρομοκρατία και Διεθνές Δίκαιο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991, σελ. 27-54.

όλο το Κουρδικό εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα, τον Ιρλανδικό IRA και τη Βασκική ΕΤΑ²².

Όποια και αν είναι η προέλευση της τρομοκρατίας, γεγονός είναι ότι η φονικότητά της αυξάνεται. Τη δεκαετία του 1970 τα θύματα από την τρομοκρατική επίθεση της παλαιστινιακής οργάνωσης «Μαύρος Σεπτέμβρης» στην αποστολή του Ισραήλ στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μονάχου (1972) και από τις επιθέσεις των Ερυθρών Ταξιαρχιών ήταν δεκάδες. Τη δεκαετία του 1980 σόκαρε τον πλανήτη η είδηση ότι εξτρεμιστές Σιχ έβαλαν βόμβα σε αεροπλάνο της Air India σκοτώνοντας 325 άτομα. Η τρομοκρατική επίθεση στους Δίδυμους Πύργους, στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου στη Νέα Υόρκη (11 Σεπτεμβρίου 2001) προκάλεσε πολλές χιλιάδες θανάτους²³.

2.2 Ο ορισμός της τρομοκρατίας

Τι είναι τρομοκρατία; Πως μπορεί να οριστεί επακριβώς η έννοια της προκειμένου να δοθεί ο σωστός ορισμός της έννοιας και να διαχωριστεί μια τρομοκρατική ενέργεια ή μια τρομοκρατική ομάδα από ένα αυθεντικό απελευθερωτικό κίνημα ή μία ένοπλη οργάνωση; Οι διεθνολόγοι και οι νομικοί στην προσπάθειά τους να εντάξουν την έννοια της Τρομοκρατίας σε κανόνες του εθιμικού διεθνούς δικαίου οδηγήθηκαν πολλάκις σε αδιέξοδο. Ο Schmid ταξινομεί τις λέξεις κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάλυση της τρομοκρατίας σε ένα σύνολο από «109 ορισμούς, ως εξής:

1. Βία - δύναμη, 83%
2. Πολιτική, 65%
3. Φόβος - τρόμος, 51%

²² Δασκαλοπούλου-Λιβαδά Φ., *Τρομοκρατία: Νεότερες Εξελίξεις στο Διεθνές Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1998, σελ. 22-23.

²³ <https://www.cnn.gr/focus/story/189624/san-simera-monaxo-1972-h-epithesi-poy-allaxe-toys-olympiakoys-agonas-kai-ton-kosmo>,
<https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/190228/11-septemvrioy-2001-h-imera-xoris-epistrofi-18-xronia-apo-ta-gegonota-poy-simadepsan-tin-istoria>, <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/i-idiwtikopoiisi-toy-polemoy/>

4. Εκφοβισμός, 47%
5. Ψυχολογικός αντίκτυπος - αναμενόμενες αντιδράσεις, 41,5%
6. Θύμα - στόχος - διαφοροποίηση, 37,5%
7. Με σκοπό, σχεδιασμό, συστηματικά οργανωμένη πράξη, 32%
8. Μέθοδος πάλης, στρατηγική, τακτική, 30,5%
9. Στα όρια αποδεκτών κανόνων, χωρίς ανθρωπιστικές δεσμεύσεις, 30%
10. Εξαναγκασμός, εκβιασμός, εισαγωγή στην ενδοτικότητα, 28%
11. Θέματα δημοσιότητας, 21,5%
12. Αυθαίρετη, μη προσωπική, τυχαία, χωρίς διακρίσεις επιλογή, 21%
13. Θύματα ουδέτεροι πολίτες, μη μάχιμοι, 17,5%
14. Εκβιασμός, 17%
15. Έμφαση στα αθώα θύματα, 15,5%
16. Ομάδες, κίνηση, η οργάνωση σαν δράστες, 14%
17. Σκοπός συμβολικός, για να το δουν οι άλλοι, 13,5%
18. Απρογραμματίστη, ξαφνική, μη αναμενόμενη πορεία της βίας, 9%
19. Παράνομη, 9%
20. Με συχνότητα και συνέπεια, 7%
21. Εγκληματική, 6%
22. Αιτήματα προς τρίτους, 4%»

Παρόλα αυτά δεν έχει συντεθεί ένας ενιαίος ορισμός που να περιλαμβάνει τις παραπάνω λέξεις. Η έννοια της τρομοκρατίας είναι δύσκολο να οριστεί και για το λόγο αυτό κρίνεται αναγκαία η χρησιμοποίηση ενός δομικού ορισμού που θα περιλαμβάνει τον πολιτικό της χαρακτήρα και την πρόκληση αθώων θυμάτων με ακραίες πράξεις²⁴.

²⁴ Βαμβούκος Αθ., *Τρομοκρατία και Διεθνές Δίκαιο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991, σελ. 20, Λιβανίδης Γ., *Τρομοκρατία: Η μεγάλη απειλή του 21^{ου} αιώνα*, Εκδόσεις Anubis, Αθήνα 2001, σελ. 16-17, Μπόση Μ., *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και Διεθνείς Διαστάσεις*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996, σελ. 31-32, Schmid A. P., *Political Terrorism: A Research Guide to Concepts, Theories, Data Bases and Literature, with a Bibliography by the Author and a World Directory of «Terrorist» Organizations by A. J. Jongman*, North Holland Publishing Company, Amsterdam, 1984, σελ. 76-77.

Η τρομοκρατία αποτελεί ένα πολυσύνθετο φαινόμενο με βαθιές ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές ρίζες, οι επιπτώσεις της οποίας έχουν τεράστιο αντίκτυπο στην πορεία της ανθρωπότητας. Ωστόσο, είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποδοθεί συγκεκριμένο εννοιολογικό περιεχόμενο στον όρο «τρομοκρατία», λόγω των διαφορετικών ζητουμένων κάθε κοινωνίας και των διαφορετικών σκοπιμοτήτων κάθε κυβερνητικής εξουσίας. Η πληθώρα των ερμηνειών που επιδέχεται αυτή η έννοια δυσχεραίνει τις προσπάθειες πολλών κυβερνητικών και ακαδημαϊκών φορέων να οριοθετήσουν και να αναγνωρίσουν μέσω ενός κοινά αποδεκτού ορισμού το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Παρ' όλα αυτά αρκετοί ορισμοί της τρομοκρατίας που διατυπώθηκαν κυρίως από κυβερνήσεις των ΗΠΑ ταυτίζουν την τρομοκρατία με το έγκλημα. Είναι γεγονός ότι ακόμη και σήμερα δεν έχει αποσαφηνιστεί η διαφορά ανάμεσα στην τρομοκρατική οργάνωση, το εθνικοαπελευθερωτικό μέτωπο ή το κίνημα πολιτικών διεκδικήσεων²⁵.

Οι τρεις βασικοί τύποι ορισμού της τρομοκρατίας συνοψίζονται στα ακόλουθα σημεία:

- Οι απλοί ορισμοί που εξισώνουν την τρομοκρατία με τη βία ή την απειλή χρήσης βίας για τον εκφοβισμό ή την επίτευξη μιας αλλαγής στις στάσεις ή τις διαθέσεις μιας πληθυσμιακής ομάδας.
- Οι ορισμοί που εντάσσουν την τρομοκρατία σε ένα νομικό πλαίσιο και προσπαθούν να την αντιμετωπίσουν ποινικά ταυτίζοντάς την με την εγκληματική βία. Έτσι, λοιπόν, περιορίζονται στα παράγωγα των τρομοκρατικών πράξεων, ενώ, δεν ασχολούνται καθόλου με τις αιτίες γένεσης και τις αφορμές της τρομοκρατίας.
- Οι πιο αναλυτικοί ορισμοί που επικεντρώνονται στην πολιτική διάσταση και στα κοινωνικά κίνητρα που έχουν ή ισχυρίζονται ότι έχουν οι τρομοκρατικές οργανώσεις²⁶.

²⁵ Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 69-70, 119, 151-152, Schmid A. P., *The Response Problem as a Definition Problem*, in Schmid A. P. & Crelinsten R. D. (eds), "Western Responses to Terrorism", London, Frank Cass, 1993, σελ. 7.

²⁶ Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 151-152.

Το Συμβούλιο υπουργών TREVI ή ομάδα TREVI (Terrorism, Radicalism, Extremism and Political Violence), που δημιουργήθηκε με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (Ρώμη, Δεκέμβριος 1975) για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και έχει πλέον αντικατασταθεί από τη Συμφωνία του Σένγκεν, ορίζει την τρομοκρατία ως ακολούθως: «Τρομοκρατία ορίζεται η χρήση ή η απειλή χρήσης βίας από συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων για την επίτευξη πολιτικών στόχων». Το NATO προσπάθησε να καθιερώσει ένα διεθνώς αποδεκτό ορισμό μέσω μιας «οδηγίας»: «Τρομοκρατία είναι η χρήση βίας ως αποτέλεσμα υπολογισμού, συνήθως κρίνεται ως έγκλημα σε επίπεδο εθνικών νομοθεσιών και απευθύνεται κατά ατόμων ή περιουσίας, αποτελεί δε απειλή των συμβόλων μιας κοινωνίας με σκοπό πολιτικά και ιδεολογικά οφέλη που ορίζονται με υποκειμενικά κριτήρια. Τρομοκρατία είναι η παράνομη χρήση ή η απειλή χρήσης βίας ή η χρήση βίας κατά ατόμων ή περιουσίας, με σκοπό τη διάβρωση της κοινωνίας ή τον κλονισμό μιας κυβέρνησης για την αποκόμιση πολιτικού, θρησκευτικού ή ιδεολογικού οφέλους»²⁷.

Η τρομοκρατία διακρίνεται σε τρομοκρατία ως έγκλημα, τρομοκρατία ως πολιτική σύγκρουση και τρομοκρατία ως απλή ή τυχαία χρήση βίας.

α) *Η τρομοκρατία ως έγκλημα*

Οι μελετητές που ταυτίζουν την τρομοκρατία με το έγκλημα ορίζουν το φαινόμενο της τρομοκρατίας ως το σύνολο των πράξεων βίας ή των πράξεων που προκαλούν φόβο -στις οποίες περιλαμβάνονται πράξεις πολιτικής αντιπαράθεσης με το κράτος, πράξεις απελευθερωτικών κινημάτων ή κινημάτων που ζητούν ανεξαρτησία και δράσεις ομάδων με κοινωνικά αιτήματα- και έχουν ως αποτέλεσμα τον τραυματισμό, το θάνατο και τη φθορά ή την καταστροφή περιουσίας²⁸.

²⁷ Λοβέρδος Α. Ν., *Παρεκκλίσεις Πολιτικής Συμπεριφοράς και Σύνταγμα: Πολιτικό Έγκλημα, Τρομοκρατία, Πολιτικό Άσυλο, Έκδοση*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1988, σελ. 153, Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 87, 90.

²⁸ Jenkins B., *Combating Terrorism: What Works? What Doesn't*, Council on Foreign Relations Policy Impact Panel, Washington DC, October 11, 1996, σελ. 12.

Οι πράξεις βίας ή η απειλή χρήσης πράξεων βίας χρησιμοποιούνται εναντίον άοπλων και αθώων πολιτών με σκοπό την πρόκληση μιας υπερβολικής κυβερνητικής αντίδρασης ή αντιδράσεων για την ευνοϊκή μεταχείριση των τρομοκρατών, την προώθηση των αιτημάτων τους και την επίτευξη των στόχων τους. Σε αντίθεση με άλλους εγκληματίες, οι δράστες, που είναι μέλη μιας οργανωμένης ομάδας, αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεών τους. Το κίνητρο των τρομοκρατών είναι πολιτικό και οι τρομοκρατικές ενέργειες διενεργούνται με τρόπο που να εγγυάται τη λεπτομερή κάλυψη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Επίσης, οι τρομοκρατικές πράξεις στοχεύουν στη δημιουργία εντυπώσεων με την άσκηση ψυχολογικής επιρροής σε μια μερίδα πληθυσμού. Η διαφορά ανάμεσα στον κοινό εγκληματία και τον τρομοκράτη είναι το κίνητρο και ο στόχος. Ο εγκληματίας επιδιώκει την αύξηση της περιουσίας του ή την ξεκαθάριση των προσωπικών του υποθέσεων, ενώ, ο τρομοκράτης με τις πράξεις του στοχεύει στην πολιτική, ιδεολογική, κοινωνική και οικονομική αλλαγή. Για τον τρομοκράτη η βία αποτελεί μια αναγκαία πράξη και όχι την ίδια την πράξη. Οι τρομοκρατικές ενέργειες είναι οι παρακάτω:

- απαγωγές και καταστάσεις ομηρίας
- επιθέσεις σε εγκαταστάσεις
- βομβιστικές ενέργειες
- αεροπειρατείες ή πειρατικές ενέργειες σε άλλα μέσα μεταφοράς
- πυροβολισμοί και δολοφονίες
- επεισόδια που αποτελούν παράνομες εκδηλώσεις ή προξενούν εκφοβισμό²⁹.

β) Η τρομοκρατία ως πολιτική σύγκρουση

Η προσέγγιση του φαινομένου της τρομοκρατίας από αρκετούς ακαδημαϊκούς και άλλους ως χρήση βίας για την επίτευξη πολιτικών σκοπών δεν αποτελεί τον κύριο και τελικό ορισμό, διότι οι εξεγέρσεις, οι πολιτικές επαναστάσεις και οι στρατιωτικές δικτατορίες αν και εμπεριέχουν τη χρήση βίας δεν θεωρούνται τρομοκρατία.

²⁹ Hoffman B. & Hoffman K. D., "The Rand-St Andrews Chronology of International Terrorist Incidents, 1995", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 7, No. 4, Frank Cass, Winter 1995, σελ. 89, Πανούσης Γ., *Σύγχρονα Θέματα Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Δανιά, Αθήνα 1990, σελ. 147-150.

Επομένως, κρίνεται αναγκαία η ερμηνεία της τρομοκρατίας μέσω της πολιτικής βίας, του ασύμμετρου πολέμου και της κρατικής βίας³⁰:

- *Η πολιτική βία*: Η τρομοκρατία αποτελεί πολιτική πράξη, εκπορεύεται από την πολιτική και υφίσταται σε αντιπαράθεση με την εξουσία και τους τρόπους άσκησης της. Το γεγονός ότι η τρομοκρατία εφαρμόζει στρατηγικές αποδεικνύει πως δεν αποτελεί τυχαία, άσκοπη βία, αλλά, μια μορφή πολιτικής έκφρασης που μπορεί να αντιμετωπιστεί με πολιτικά μέσα³¹.
- *Ο ασύμμετρος πόλεμος*: Οι μορφές βίας και τρομοκρατίας αν και εμπεριέχουν στοιχεία πολέμου δεν αποτελούν κλασικές μορφές του. Ως αποτέλεσμα, δεν εμπίπτουν στον ορισμό του πολέμου και δεν αποτελούν πολεμικές πράξεις. Στις ασύμμετρες απειλές συγκαταλέγονται οι επιθέσεις ανταρτών, οργανώσεων ή τρομοκρατικών ομάδων με χρήση συμβατικών όπλων, αυτοσχέδιων όπλων, όπλων μαζικής καταστροφής, π.χ. μικρά πυρηνικά (mini πυρηνικές βόμβες πλουτωνίου), ραδιολογικά (dirty bombs), χημικά και βιολογικά όπλα ή ακόμη και υψηλής τεχνολογίας με σκοπό την καταστροφή σημαντικών εγκαταστάσεων της αντίπαλης πλευράς. Γενικά, ο ασύμμετρος πόλεμος βασίζεται στην αναίρεση των κανόνων του δικαίου και του δικαίου του πολέμου και επιχειρεί με σχετικά χαμηλού κόστους όπλα και επιχειρησιακή δράση να πετύχει μεγάλου κόστους αποτελέσματα στον υπέρτερο αντίπαλο. Για παράδειγμα, η χρήση των όπλων μαζικής καταστροφής για την εξόντωση μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων δεν απαιτεί μεγάλες ποσότητες χημικών, βιολογικών ή πυρηνικών υλικών, αλλά, απαιτεί γνώσεις και πολύ μεγάλη αποφασιστικότητα από τους δράστες, οι οποίοι ενεργούν έχοντας γνώση των καταστροφικών αποτελεσμάτων των πράξεών τους, τόσο σε ανθρώπινες ζωές και υλικό, όσο και σε ψυχολογικό και κοινωνικό κόστος. Οι μορφές αυτές βίας που εμπεριέχουν τρομοκρατία ονομάζονται ασύμμετρος πόλεμος για να υποδηλωθεί ότι η χρήση βίας και τρομοκρατικής δραστηριότητας στη διαδικασία πολιτικών εξελίξεων μπορεί

³⁰ Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 131.

³¹ Laqueur W., *The Age of Terrorism*, Little Brown & Company, Boston, 1987, σελ. 72, Schmid P. Alex, "Terrorism and Democracy", eds. Schmid P. Alex & Crelinsten D. Ronald, *Terrorism and Political Violence*, Vol. 4, No. 4, Frank Cass, London, Winter 1992, σελ. 14-25.

μεν να έχουν πολιτικές παραμέτρους, όμως, αποτελούν μια εντελώς διαφορετική μορφή απειλών που χρήζουν διαφορετική αντιμετώπιση³².

- *Η κρατική βία:* Το κράτος έχει τη δυνατότητα να παρουσιάζει τις βίαιες πράξεις του ως τυχαίες και να μεταστρέφει την αδικία σε δίκαιο. Η πλειοψηφία των κρατών που προβαίνουν σε βίαιες ενέργειες κατά ατόμων ή ειδικών ομάδων διατείνονται ότι αποτελούν μεμονωμένες περιπτώσεις ή επικαλούνται λόγους εθνικής ασφάλειας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η πολιτοκτονία, η γενοκτονία, οι δολοφονίες πολιτών με διαφορετική πολιτική ή θρησκευτική άποψη και η χρήση βίας κατά εθνικών ομάδων για μη αναγνώριση. Η χρήση των κρατικών δυνάμεων ασφαλείας και των ειδικών δυνάμεων του στρατού καλύπτει τις βίαιες πράξεις με το μανδύα της νομιμότητας, με αποτέλεσμα αυτές να παρουσιάζονται ως εσωτερικό θέμα και να μην επισύρουν τη διεθνή κατακραυγή. Επίσης, οι διεθνείς διαμαρτυρίες για τις τρομοκρατικές πράξεις ενός κράτους, σπάνια λαμβάνουν διαστάσεις πέραν από μεμονωμένες φωνές διαμαρτυρίας. Σημαντικό ρόλο παίζει η διεθνής θέση της χώρας και οι επιτυχημένες συμμαχίες της στο επίπεδο των εξωτερικών σχέσεων. Αναλυτικότερα, η άσκηση βίας από ένα κράτος είναι:
 - η συστηματική χρήση βίας
 - η χρήση της βίας είναι εν δυνάμει ή η πράξη που χρησιμοποιήθηκε μπορεί να αποβεί βίαιη, ώστε να κατηγοριοποιηθεί ως τρομοκρατία ή άσκηση πολιτικής βίας
 - η βία με πολιτικά κίνητρα και σκοπιμότητες
 - οι πράξεις βίας που διενεργούνται από κρατικούς λειτουργούς ή από άτομα που προσφέρουν με αμοιβή τις υπηρεσίες αυτές στο κράτος
 - οι πράξεις εκφοβισμού
 - οι πράξεις βίας με σκοπό την αποστολή μηνύματος σε πληθυσμιακή ομάδα μεγαλύτερη αυτής που υπήρξε άμεσος αποδέκτης της τρομοκρατικής ενέργειας

³² Kauppi M. V., *Terrorism and National Security*, Department of Defense Publications, United States Government, NSSQ, Autumn, 1998, Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 135, <https://geopolitics.iisca.eu/?p=4339>

- η περιορισμένη δυνατότητα ένοπλης αντίστασης των θυμάτων απέναντι στην επίθεση που υφίστανται³³.

γ) *Η τρομοκρατία ως απλή ή τυχαία χρήση βίας*

Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση η τρομοκρατία ορίζεται ως η τυχαία χρήση βίας εναντίον του πληθυσμού ενός κράτους για την άσκηση επιρροής στις πολιτικές εξελίξεις. Η άποψη αυτή δεν θα πρέπει να θεωρείται απόλυτα ακριβής, διότι δεν λαμβάνει υπόψη της όλα τα είδη τρομοκρατικών πράξεων, όπως για παράδειγμα τις απόπειρες κατά εγκαταστάσεων με συγκεκριμένα πολιτικά και ιδεολογικά κίνητρα. Παραδείγματα τυχαίων στόχων, που στην ουσία δεν ήταν τυχαίοι, αποτελούν οι διπλές βομβιστικές ενέργειες στις πρεσβείες των ΗΠΑ στο Ναϊρόμπι της Κένυας με 244 νεκρούς από τους οποίους οι 12 ήταν Αμερικανοί και 5.000 τραυματίες και στο Νταρ ες Σαλάμ της Τανζανίας με 72 νεκρούς (7 Αυγούστου 1998). Οι οργανώσεις αυτές έχουν ως στόχο αθώα θύματα ή συγκεκριμένες ομάδες πολιτών και με τις ενέργειές τους προκαλούν τον εκφοβισμό για να σταματήσουν οι πράξεις στις οποίες αντιτίθενται³⁴.

2.3 Προσεγγίσεις του ορισμού της τρομοκρατίας

Τα κράτη και οι οργανισμοί καταβάλλουν προσπάθειες να αποσαφηνίσουν το φαινόμενο της τρομοκρατίας που εκδηλώνεται σε διάφορες διαστάσεις με κοινό παρονομαστή τη χρήση βίας κατά ανθρώπων και υποδομών με στόχο τον εκφοβισμό της κοινωνίας για την επίτευξη απότερων πολιτικών σκοπών. Σύμφωνα, λοιπόν, με την κρατική αντίληψη για την τρομοκρατία, οι ΗΠΑ ορίζουν την τρομοκρατία ως μια τακτική, μια μορφή πολιτικού πολέμου, με σκοπό την επίτευξη πολιτικών

³³ Claridge David, "State Terrorism? Applying a Definitional Model", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 8, No. 3, Autumn 1996, σελ. 52-53, Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 142-143.

³⁴ Combs C., *Terrorism in the Twenty-First Century*, Prentice Hall, Upper Saddle River, N.J., 1997, σελ. 8, Steven Emerson, "The Accidental Terrorist", *Washington Post*, 13 June 1993, *Patterns of Global Terrorism 1998*, Department of State, Washington D.C., April 1999.

αποτελεσμάτων. Το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ αναφέρει ότι «ο όρος τρομοκρατία σημαίνει προϋπολογισμένη βία με πολιτικά πιστεύω που σκοπό έχει επιθέσεις κατά αμάχων πολιτών ή άλλων στόχων εκ μέρους παράνομων και συνωμοτικών ομάδων οι οποίες επιδιώκουν να επηρεάσουν ένα κοινό». Το FBI όρισε ότι «τρομοκρατία είναι η παράνομη άσκηση βίας κατά ατόμων ή περιουσίας με σκοπό τη διάβρωση ή φθορά μιας κυβέρνησης, άμαχου πληθυσμού ή τμημάτων τους, με στόχο την ανάπτυξη πολιτικών και κοινωνικών σκοπών». Επίσης, το FBI διαχωρίζει την τρομοκρατία σε εθνική και διεθνή τρομοκρατία. Αναλυτικότερα, η εθνική τρομοκρατία περιλαμβάνει άτομα ή ομάδες, τα οποία βρίσκονται και δρουν εντός της επικράτειας των Ηνωμένων Πολιτειών και του Πουέρτο Ρίκο, δεν έχουν ξένη καθοδήγηση και οι πράξεις τους στρέφονται κατά της κυβέρνησης των ΗΠΑ ή του αμερικάνικου πληθυσμού. Η διεθνής τρομοκρατία αποτελεί την παράνομη χρήση βίας από άτομα ή ομάδες που σχετίζονται με ξένη δύναμη ή η δράση τους ξεπερνά τα εθνικά σύνορα και στρέφεται κατά ατόμων ή περιουσίας με στόχο τη διάβρωση μιας κυβέρνησης, του άμαχου πληθυσμού ή τμημάτων του, με απώτερο σκοπό την υλοποίηση των πολιτικών ή των κοινωνικών τους σκοπών³⁵. Επιπροσθέτως, το Ηνωμένο Βασίλειο ορίζει την τρομοκρατία ως εξής: «Από νομική άποψη, τρομοκρατία είναι η χρήση βίας για πολιτικούς σκοπούς και εμπεριέχει την όποια χρήση βίας με σκοπό τον εκφοβισμό του κοινού ή τμήματός του». Η πολιτική βία ή τρομοκρατία στο Ισραήλ³⁶ δεν περιορίζεται στην κλασική πολιτική βία, καθώς αποτελεί καθημερινό φαινόμενο που λαμβάνει κατά καιρούς ακραίες μορφές εκδήλωσης, λόγω της πολιτικής του Ισραήλ στο παλαιστινιακό ζήτημα³⁷.

³⁵ *Basics of Terrorism*, The Terrorism Research Center, US Army's Command & General Staff College in Fort Leavenworth, Kansas, 1997, Mickolus E. F., *The Literature of Terrorism: A Selectively Annotated Bibliography*, Greenwood Press, Westport, CT, 1980, σελ. 295, *Patterns of Global Terrorism 1995*, United States Department of State, Department of State Publications, Washington, D.C., 1996, σελ. vi, "Terrorist Group Profiles", Vice President's Task Force on Combating Terrorism, U.S. Government Printing Office, Washington D.C., 1988.

³⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το περιστατικό της 6^{ης} Ιουλίου 1989, όπου ένας νεαρός Παλαιστίνιος έριξε το λεωφορείο που κατευθυνόταν στην Ιερουσαλήμ σε ένα χαντάκι τραυματίζοντας 25 επιβάτες και προκαλώντας το θάνατο σε 16 άλλους. Ο επιβιώσας Παλαιστίνιος ανέφερε ότι με την πράξη του αυτή εκδικήθηκε για τον τραυματισμό του φίλου του από πυροβολισμούς Ισραηλινών.

³⁷ LeVine T. Victor, "The Logomachy of Terrorism: On the Political Uses and Abuses of Definition", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 7, No. 4, Publ. Frank Cass, London, Winter 1995, σελ. 45-

Σχετικά με την αντίληψη των Διεθνών Οργανισμών για την τρομοκρατία και συγκεκριμένα για τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα αξίζει ν' αναφερθεί ότι δεν κατάφεραν να ορίσουν το φαινόμενο της τρομοκρατίας με ενιαίο και σαφή τρόπο. Η TREVI (Terrorism, Radicalism, Extremism and Political Violence)³⁸ ορίζει την τρομοκρατία ως ακολούθως: «Τρομοκρατία ορίζεται η χρήση ή η απειλή χρήσης βίας από συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων για την επίτευξη πολιτικών στόχων»³⁹.

Οι σημαντικότερες ομάδες διακυβερνητικής συνεργασίας των κοινοτικών εταίρων που ασχολούνται με την τρομοκρατία είναι οι κάτωθι:

- α) Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία (EPC), που εφαρμόζει μια κοινή εξωτερική πολιτική μεταξύ των κρατών-μελών. Η ομάδα εργασίας της EPC ασχολείται με θέματα τρομοκρατίας, νομικής συνεργασίας και ελέγχου των συνόρων.
- β) Οι ομάδες Pompidou, που ασχολούνται με το διεθνές έγκλημα και με θέματα ναρκο-τρομοκρατίας.
- γ) Η ad hoc Ομάδα Μετανάστευσης, που ερευνά την πολιτική και την πρακτική μορφή κατάργησης των συνόρων.

59, Mickolus E. F., *The Literature of Terrorism: A Selectively Annotated Bibliography*, Greenwood Press, Westport, CT, 1980, σελ. 295.

³⁸ Στις 16 Σεπτεμβρίου 1982, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (ψήφισμα E.E. C267, 11-10-1982) πρότεινε τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για την εκδίκαση των τρομοκρατικών εγκλημάτων. Η ομάδα TREVI δημιουργήθηκε τον Ιανουάριο του 1976 με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών, το συντονισμό των πληροφοριών σε θέματα τρομοκρατίας, τη συνεργασία των αστυνομικών αρχών και γενικά για θέματα σχετικά με το διεθνές έγκλημα. Αναλυτικότερα, η TREVI δραστηριοποιήθηκε στα παρακάτω θέματα:

- α) TREVI I για την τρομοκρατία και τη συνεργασία των αστυνομικών δυνάμεων,
- β) TREVI II για τη δημόσια τάξη, την εγκληματολογική έρευνα και τον ποδοσφαιρικό χουλιγκανισμό,
- γ) TREVI III για το οργανωμένο διεθνές έγκλημα (π.χ. η διακίνηση ναρκωτικών),
- δ) TREVI '92 για την αστυνομία και την ασφάλεια σχετικά με την ελευθερία κίνησης ατόμων και τη διευκόλυνση των διασυνοριακών ελέγχων των κρατών-μελών.

³⁹ Klerks P., *Terreur Bestrijding in Nederland 1970-1988*, Ravijin, Amsterdam, 1989, σελ. 22, Μπόση Μ., *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και Διεθνείς Διαστάσεις*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996, σελ. 198, 200-201.

- δ) Η ομάδα Schengen (1984) που εξετάζει την κατάργηση των τυπικών διαδικασιών στα τελωνεία για τη διακίνηση ατόμων και αγαθών στα κράτη μέλη.
- ε) Η ομάδα TREVI⁴⁰.

Το NATO παραδέχεται την έλλειψη ενός διεθνούς αποδεκτού ορισμού και προσδιορίζει την τρομοκρατία μέσω μιας «οδηγίας» ως εξής: «Τρομοκρατία είναι η χρήση βίας ως αποτέλεσμα υπολογισμού, συνήθως κρίνεται ως έγκλημα σε επίπεδο εθνικών νομοθεσιών και απευθύνεται κατά ατόμων ή περιουσίας, αποτελεί δε απειλή των συμβόλων μιας κοινωνίας με σκοπό πολιτικά και ιδεολογικά οφέλη που ορίζονται με υποκειμενικά κριτήρια. Τρομοκρατία είναι η παράνομη χρήση ή η απειλή χρήσης βίας ή η χρήση βίας κατά ατόμων ή περιουσίας, με σκοπό τη διάβρωση της κοινωνίας ή τον κλονισμό μιας κυβέρνησης για την αποκόμιση πολιτικού, θρησκευτικού ή ιδεολογικού οφέλους». Επίσης, η «οδηγία» αυτή διακρίνει τους τύπους των τρομοκρατικών πράξεων, όπως, ανατροπή, διάβρωση, εκφοβισμό, προπαγάνδα, κλοπή και παράνομη διακίνηση χρήματος, εγγράφων, όπλων και υλικών, τραυματισμοί, δολοφονίες, απαγωγές, και τέλος ένοπλες επιθέσεις και βομβιστικές ενέργειες. Το Φεβρουάριο του 1995, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ υιοθέτησε ψήφισμα σχετικά με τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν για την εξάλειψη της διεθνούς τρομοκρατίας, το οποίο αναφέρεται στην αναγκαιότητα στενής συνεργασίας των κρατών για την καταπολέμηση των εγκλημάτων που σχετίζονται με την τρομοκρατία, καθώς και το εμπόριο ναρκωτικών, το ξέπλυμα χρήματος, την παράνομη διακίνηση όπλων και την παράνομη εμπορία πυρηνικών και άλλων υλικών που μπορεί να προκαλέσουν το θάνατο. Το ψήφισμα ταυτίζει τη διεθνή τρομοκρατία με το έγκλημα, χωρίς να αναλύει σε βάθος το φαινόμενο της τρομοκρατίας και τις αιτίες πρόκλησής του σε εθνικό ή σε διεθνές επίπεδο. Τέλος, στις 11 Δεκεμβρίου 1999, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ υιοθέτησε διεθνή σύμβαση για την καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας μέσω των εθνικών νομοθεσιών και την

⁴⁰ Μπόση Μ., *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και Διεθνείς Διαστάσεις*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996, σελ. 200.

κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων που χρησιμοποιούνται στην ανάπτυξη τρομοκρατικών δραστηριοτήτων⁴¹.

Σύμφωνα με τη σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης αριθμ. 1426/1990 «Τρομοκρατική ενέργεια χαρακτηρίζεται κάθε αδίκημα το οποίο τελείται από μεμονωμένα άτομα ή ομάδες, με τη χρήση ή την απειλή βίας εναντίον μιας χώρας, των θεσμικών οργάνων ή των κατοίκων της ή συγκεκριμένων ατόμων και η οποία, για λόγους αυτονομιστικούς ή εξτρεμιστικής ιδεολογίας ή θρησκευτικού φανατισμού ή από ακατανόητα, υποκειμενικά και παράλογα κίνητρα επιδιώκει να προκαλέσει κατάσταση τρόμου στις Δημόσιες Αρχές, σε ορισμένα άτομα ή κοινωνικές ομάδες ή γενικότερα στο κοινό»⁴².

Είναι σημαντικό ν' αναφερθεί ότι η βασική στρατηγική της τρομοκρατίας αποτελεί μορφή έμμεσης στρατηγικής και ελιγμού, δηλαδή παράκαμψη των ισχυρών εχθρικών σημείων, αποφυγή της κατατριβής των φίλων δυνάμεων και κατεύθυνση της πολεμικής προσπάθειας εναντίον δευτερευόντων αντιπάλων, αναβάλλοντας το καίριο πλήγμα για εύθετο χρόνο. Οι τρομοκράτες επιλέγουν την έμμεση στρατηγική που ενδείκνυται στο επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο για να επιφέρουν ένα καίριο οικονομικό, κοινωνικό και ηθικό πλήγμα στη χώρα-στόχο με το μικρότερο δυνατό κόστος. Επιπροσθέτως, οι τρομοκράτες πρέπει να ακολουθούν την τακτική του Sun Tzu, ο οποίος ισχυρίζεται ότι η φύση της στρατιωτικής τακτικής είναι συγκρίσιμη με τη φύση του νερού. Όπως το τρεχούμενο νερό αποφεύγει τα ύψη και κυλάει προς τα κάτω, έτσι και οι τρομοκράτες πρέπει να πλήττουν τα αδύναμα σημεία του κράτους-στόχου και να προσαρμόζουν τη στρατηγική τους ανάλογα με τις περιστάσεις⁴³.

⁴¹ Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 90-91, 96, 101.

⁴² Στριγάς Α., *Τρομοκράτες στη Νέα Υόρκη*, Εκδόσεις Κάδμος, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 55.

⁴³ Κολιόπουλος Κ., *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, β' έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2008, σελ. 19-21, Πλατιάς Α., & Κολιόπουλος Κ., *Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου*, Εκδόσεις Δίαυλος, Αθήνα 2015, σελ. 200-201, <https://geopolitics.iisca.eu/?p=4339>

2.4 Μορφές και τάσεις της τρομοκρατίας

Η τρομοκρατία γεννιέται ιστορικά τη δεκαετία του 1960, λόγω της ύπαρξης πολιτικοκοινωνικών χαρακτηριστικών που λειτούργησαν καταλυτικά για την εμφάνιση και τη δράση οργανώσεων, ομάδων και κινήματων. Οι περισσότερες οργανώσεις εμπνεύστηκαν από το ιδεολογικό υπόβαθρο του μαρξισμού-λενινισμού και ανέπτυξαν αντιιμπεριαλιστική και αντιαποικιοκρατική ιδεολογική συγκρότηση με έμπρακτη αλληλεγγύη προς τα λαϊκά εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα του Τρίτου Κόσμου. Την ιστορική αυτή περίοδο δημιουργείται σταδιακά το κίνημα των νέων κατά του πολέμου στο Βιετνάμ, κατά των δικτατορικών καθεστώτων στη Λατινική Αμερική και των υποστηρικτών τους και υπέρ της ύπαρξης πατρίδας για τους Παλαιστίνιους.

Η *αριστερή τρομοκρατία* με τη μορφή ένοπλων οργανώσεων ανέπτυξε συγκεκριμένη στρατηγική δράση σε όλα τα κράτη της Ευρώπης. Ανάμεσα στα κράτη που βίωσαν την αριστερή τρομοκρατία συγκαταλέγονται η Ιταλία, η Γαλλία, η Γερμανία, το Βέλγιο, καθώς και η Ισπανία, λόγω των επιθέσεων από άτομα των βασικών και καταλανικών τρομοκρατικών ομάδων εναντίον κυβερνητικών στόχων με σκοπό την ανεξαρτησία της Καταλονίας και της Χώρας των Βάσκων, που ανήκουν στην ισπανική επικράτεια. Βασικά χαρακτηριστικά των οργανώσεων της αριστερής τρομοκρατίας είναι τα ακόλουθα:

- α. Οι οργανώσεις αυτές επέλεξαν το στόχο τους μέσα από την ομάδα στόχο των εκπροσώπων ή εκφραστών του κράτους.
- β. Το ιδεολογικό υπόβαθρο αυτών των οργανώσεων τοποθετείται στη μαρξιστική-λενινιστική θεώρηση.
- γ. Η επιλογή των στόχων γινόταν με αυστηρά κριτήρια και βασιζόταν στην πολύ καλή γνώση για το ποιόν και την πολιτική, οικονομική ή κοινωνική δραστηριότητα του στόχου.
- δ. Η ανίχνευση και επισήμανση του στόχου γινόταν με απόλυτη μυστικότητα, συνέπεια και παρακολούθηση των καθημερινών κινήσεών του για ένα χρονικό διάστημα για την αποφυγή λαθών και τυχαίων θυμάτων.

- ε. Οι οργανώσεις αυτές λειτουργούσαν με μυστικότητα για την αποφυγή συλλήψεων και τη συνέχιση της δράσης τους.
- στ. Κύριο χαρακτηριστικό των οργανώσεων της αριστερής τρομοκρατίας αποτελεί η επώνυμη ανάληψη ευθύνης.

Η *ακροδεξιά τρομοκρατία* αποτέλεσε τμήμα της ανάπτυξης του κράτους από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, απέκτησε ιδεολογικό υπόβαθρο μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση (1917) και είχε ενεργό ρόλο σε διεθνές επίπεδο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η ακροδεξιά βία διέθετε ισχυρά στηρίγματα σε κρατικούς ή παρακρατικούς μηχανισμούς και σχετιζόταν με τις μυστικές υπηρεσίες των κρατών. Αναλυτικότερα, οι οργανώσεις αυτές δεν επιλέγουν τους στόχους τους με τη σπουδή και την προσοχή των οργανώσεων της αριστερής τρομοκρατίας, δεν δρουν κατά του κράτους επιλέγοντας ομάδα στόχου και δεν ενδιαφέρονται για το κόστος που θα υποστεί η υστεροφημία της οργάνωσής τους. Στόχοι των οργανώσεων της ακροδεξιάς τρομοκρατίας αποτελούν οι οικονομικοί μετανάστες, οι λαθρομετανάστες⁴⁴, αθώοι πολίτες και τα αριστερά κόμματα. Η ακροδεξιά τρομοκρατία έχει τα κάτωθι χαρακτηριστικά:

- α. Η ιδεολογική τους τοποθέτηση προέρχεται από τις ιδεολογίες του φασισμού, του νεο-ναζισμού, του ακραίου εθνικισμού και του αντι-σημιτισμού.

⁴⁴ Στην Ελλάδα, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Χρυσή Αυγή, η οποία έχει πραγματοποιήσει επιθέσεις εναντίον αλλοδαπών. Αναλυτικότερα, οι χρυσαυγίτες προέβησαν σε πράξεις εκφοβισμού εναντίον αλλοδαπών μικροπωλητών στη Ραφήνα και στο Μεσολόγγι και στην καταστροφή των πάγκων τους, επιτέθηκαν εναντίον Αιγύπτιων ψαράδων στην Ιχθυόσκαλα Περάματος (2012) και συγκρότησαν τάγματα εφόδου στη Μεσσηνία με σκοπό την προστασία των Ελλήνων από τους αλλοδαπούς.

Για περισσότερες πληροφορίες βλ. στα παρακάτω link:

<http://jailgoldendawn.com/2014/01/22/%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%AF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CE%B1%CE%B9%CE%B3%CF%8D%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%88%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84/>

[http://tvxs.gr/news/ellada/epithesi-xrysaygiton-enantion-mikropoliton-metanaston-sto-panigyri-tis-rafinas,](http://tvxs.gr/news/ellada/epithesi-xrysaygiton-enantion-mikropoliton-metanaston-sto-panigyri-tis-rafinas)

<http://www.newsbomb.gr/ellada/news/story/227969/i-hrysi-aygi-stineitagmata-asfaleias-kata-allodapon-eisvoleon>

- β. Οι θιασώτες της οργάνωσης αυτής πρόσκεινται σε οργανώσεις της ακροδεξιάς.
- γ. Οι οργανώσεις αυτές είναι άμεσα συσχετιζόμενες με μυστικές υπηρεσίες, παρακρατικές οργανώσεις και με κρατικούς μηχανισμούς.
- δ. Η επιλογή του στόχου τους είναι τυχαία.
- ε. Οι ομάδες αυτές δεν έχουν την ικανότητα να σχεδιάσουν με προσοχή τη στρατηγική τους.
- στ. Στις πράξεις τους κυριαρχεί το στοιχείο του εντυπωσιασμού και της επίδειξης ισχύος, καθώς και η αδιαφορία για την κοινωνική κατακραυγή.
- ζ. Έχει παρατηρηθεί ότι οι οργανώσεις της ακροδεξιάς τρομοκρατίας δεν αιτιολογούν τις ενέργειές τους.

Ο *ισλαμικός εξτρεμισμός* είναι μια επαναστατική θεοκρατική ιδεολογία που νομιμοποιεί τη βία, μιας και τη θεωρεί ως άρρητο εργαλείο του επαναστατικού του αγώνα και για την επίτευξη των στόχων του επιδίδεται σε πολύνεκρες τρομοκρατικές ενέργειες. Ο φανατικός ισλαμιστής τρομοκράτης δεν ενδιαφέρεται για την άμεση αποκομιδή πολιτικού οφέλους, σε αντίθεση με τον ιδεολόγο κοινωνικό τρομοκράτη που αποζητά την κοινωνική αποδοχή και στήριξη. Επιπροσθέτως, είναι ικανός να προκαλέσει εκτεταμένες καταστροφές αδιαφορώντας για το κόστος της ανθρώπινης ζωής. Μεγάλες οργανώσεις, όπως για παράδειγμα η Τζιχάντ⁴⁵, η Χεζμπολάχ⁴⁶ και η Χαμάς⁴⁷, καθώς και μικρότερες οργανώσεις, όπως η Αμάλ στηρίζουν τις ενέργειες

⁴⁵ Ο διεθνής όρος Τζιχάντ είναι αραβική λέξη και σημαίνει προσπάθεια, αγώνας και το κίνημα αυτού του αγώνα ονομάζεται Τζιχαντισμός. Αποτελεί ένα από τα κεντρικά δόγματα του Ισλάμ και όταν συνοδεύεται από τη φράση «φι σαμπίλ Αλλά[χ]», δηλαδή «για το δρόμο του Θεού», σημαίνει τον αγώνα για το Θεό. Ως θρησκευτικό καθήκον, η τζιχάντ θεωρείται ότι ενισχύει την πίστη και σε ορισμένα χαντίθ αναφέρεται ως «μοναχισμός του Ισλάμ», «πράξη αγνής αφοσίωσης» και μια από τις «πύλες του παραδείσου».

Περισσότερα στο διαθέσιμο link: <https://el.wikipedia.org/wiki/Τζιχάντ>

⁴⁶ Η Χεζμπολάχ είναι σιιτική πολιτική και στρατιωτική οργάνωση με βάση το Λίβανο, η οποία συμμετέχει στην κυβέρνηση και στο κοινοβούλιο της χώρας. Η ένοπλη πτέρυγα αυτής της οργάνωσης αποτελεί το κίνημα αντίστασης στον αραβικό κόσμο. Περισσότερα στο διαθέσιμο link: <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CE%B5%CE%B6%CE%BC%CF%80%CE%BF%CE%B%CE%AC%CF%87>

⁴⁷ Η Χαμάς, ριζοσπαστική ισλαμική τρομοκρατική οργάνωση, ιδρύθηκε το 1987 από τον Μαχμούντ Αλ Ζαχάρ και τον Σείχη Αχμέντ Γιασίν, οι οποίοι υπήρξαν μέλη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας της Αιγύπτου. Η ονομασία της προέρχεται από το ακρόνυμο του πλήρους ονόματός

της ισλαμικής βίας. Οι οργανώσεις του ισλαμικού εξτρεμισμού, που λαμβάνουν υποστήριξη και χρηματοδότηση από την κυβέρνηση των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν και τον εξόριστο Σαουδάραβα μεγαλοεπιχειρηματία Μπιν Λάντεν, καταδιώκονται από τις διωκτικές αρχές σε διεθνές επίπεδο και θεωρούνται από την κυβέρνηση των ΗΠΑ ως μια ακραία μορφή τρομοκρατίας.

Η *τρομοκρατία κατά παραγγελία (terrorism on demand)* σχετίζεται κυρίως με μισθοφόρους εξτρεμιστές ισλαμιστές, οι οποίοι έναντι αδράς αμοιβής διαπράττουν δολιοφθορές, εμπρησμούς, δολοφονίες, καθώς και άλλες βίαιες ενέργειες. Οι ιδιόμορφοι αυτοί τρομοκράτες, που κυρίως προέρχονται από τις τάξεις των μισθοφόρων που έδρασαν στον πόλεμο του Αφγανιστάν, συμμετέχουν σε τρομοκρατικές ενέργειες, σε πολεμικές επιχειρήσεις και μέρος της δραστηριότητάς τους υπάγεται στο πλαίσιο του νέου οργανωμένου εγκλήματος.

Η *τρομοκρατία του ενός θέματος (single issue terrorism)* σχετίζεται με εξτρεμιστικές ενέργειες που διενεργούνται από άτομα ή ομάδες, που διαμαρτύρονται για θέματα που αφορούν κυβερνητικές πράξεις ή κυβερνητική αδράνεια. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι πράξεις βίας που στρέφονται υπέρ της απαγόρευσης των εκτρώσεων, οι πράξεις βίας που σχετίζονται με τα δικαιώματα των ζώων και οι διάφορες ενέργειες των εξτρεμιστικών οικολογικών οργανώσεων. Επιπροσθέτως, οι οργανώσεις αυτές είναι επώνυμες, έχουν ευρύ κοινωνικό υπόβαθρο και τα μέλη τους δεν αποκρύπτουν τις ιδεολογικές τους πεποιθήσεις από τις αρχές ασφαλείας, το ευρύ κοινό, τον τύπο και τις κυβερνήσεις. Η πλειονότητα των

της που σημαίνει Ισλαμικό Κίνημα Αντίστασης και στην ουσία αποτελεί προέκταση της πρακτικής και της ιδεολογίας του κινήματος της ισλαμιστικής φονταμενταλιστικής Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Η οργάνωση αυτή αποτελείται από μια στρατιωτική και μια πολιτική πτέρυγα. Η στρατιωτική της πτέρυγα με την ονομασία Ταξιαρχίες Ιζεντίν Αλ Κασσάμ διαθέτει περίπου 20.000 πολεμιστές. Η Χαμάς έχει τη βάση της στη Λωρίδα της Γάζας, ενώ, η πολιτική της ηγεσία βρίσκεται στη Συρία και τη Γάζα. Η οργάνωση υποστηρίζεται από το καθεστώς της Συρίας, όμως, σπλίζεται, εκπαιδεύεται και χρηματοδοτείται από την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν. Πιθανότατα με την εξέγερση στη Συρία, μέρος της ηγεσίας της να μετακινηθεί από τη Δαμασκό στην Αίγυπτο ή στο Κατάρ. Η Χαμάς δε δέχεται την ειρηνευτική διαδικασία και την ύπαρξη του Ισραήλ. Περισσότερα στο διαθέσιμο link: <http://embassies.gov.il/athens/AboutIsrael/the-middle-east/Pages/Hamas.aspx>

αιτημάτων αυτών των οργανώσεων έχει απασχολήσει την κοινή γνώμη επί σειρά ετών και μερικά από αυτά έχουν μερικώς ικανοποιηθεί σε διεθνές κυβερνητικό επίπεδο. Η συγγένειά τους με τη γενικότερη έννοια της τρομοκρατίας έγκειται στο γεγονός ότι χρησιμοποιούν σποραδικά και χωρίς συγκεκριμένη τακτική μεθόδους και πράξεις που εντάσσονται στο πλαίσιο της βίας.

Τέλος, το «Νέο» οργανωμένο έγκλημα, που σχετίζεται με τις πολιτικές και οικονομικές ανακατατάξεις που συνέβησαν μετά το τέλος του διπολικού συστήματος, διαπράττει πράξεις βίας, όπως δολοφονίες ή δολοφονικές απόπειρες κατά πολιτικών προσώπων, οι οποίες θεωρούνται τρομοκρατικές ενέργειες⁴⁸.

2.5 Η τρομοκρατία στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε αύξηση των τρομοκρατικών απειλών και επιθέσεων, με αφετηρία το έτος 2015 που σημειώθηκε επίθεση στο γραφείο του περιοδικού «Charlie Hebdo» στο Παρίσι. Αυτές οι επιθέσεις πραγματοποιήθηκαν από δράστες που κατευθύνονταν από το Ισλαμικό Κράτος (IS) ή εμπνεύστηκαν από την θρησκευτική ιδεολογία και τη ρητορική του.

Εικόνα 2: Η τρομοκρατία στην Ε.Ε.

⁴⁸ Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 32-51.

Σύμφωνα με στοιχεία της Europol (εικ. 2), το 2017, 62 άτομα έχασαν τη ζωή τους σε 33 τρομοκρατικές επιθέσεις τζιχαντιστών στην ΕΕ, ενώ, το 2016, 135 άνθρωποι σκοτώθηκαν σε 13 επιθέσεις. Επιπροσθέτως, το 2017, 23 επιθέσεις απέτυχαν ή ματαιώθηκαν, ενώ, το 2016 μόλις 3. Το 2015, ο αριθμός των θανάτων άγγιξε τους 150, σε σύγκριση με το 2014 που ήταν μόλις 4. Το 2017 οι επιθέσεις είχαν λιγότερα θύματα.

Είναι γεγονός ότι η συνεργασία μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. και η ανταλλαγή πληροφοριών έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην πρόληψη των επιθέσεων, καθώς και στον περιορισμό ή την εξουδετέρωση των συνεπειών τους. Οι περισσότερες επιθέσεις πραγματοποιούνται από τρομοκράτες που έχουν ριζοσπαστικοποιηθεί στη χώρα τους, χωρίς να ταξιδεύουν σε ζώνες συγκρούσεων (π.χ. Συρία, Ιράκ). Επίσης, η Ευρωπόλ συνιστά την επαγρύπνηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μιας και οι τρομοκράτες χρησιμοποιούν τις προσφυγικές διαδρομές προκειμένου να εισέλθουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και για το λόγο αυτό κρίνεται απαραίτητη η συνεργασία με χώρες, όπως η Ιταλία και η Ελλάδα⁴⁹.

⁴⁹ <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/security/20180703STO07125/tromokratia-stin-ee-epitheseis-thumata-kai-sullipseis>

Κεφάλαιο 3: Όπλα μαζικής καταστροφής και η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

3.1 Όπλα Μαζικής Καταστροφής

Το φαινόμενο της διάδοσης και της εύκολης κυκλοφορίας των όπλων μαζικής καταστροφής (πυρηνικών, χημικών, βιολογικών), των τεχνολογιών και των φορέων τους θεωρείται σήμερα σοβαρή απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Τα ΟΜΚ παραβιάζουν το Διεθνές Δίκαιο και κυρίως το Ανθρωπιστικό Δίκαιο. Για το λόγο αυτό τα όπλα μαζικής καταστροφής (ΟΜΚ) συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο των ζητημάτων ασφαλείας και για την αντιμετώπισή τους κρίνεται αναγκαίος ο διεθνής συντονισμός. Οι χώρες G7, στη Διακήρυξή τους ανέφεραν: «Στην συνάντησή μας στο Χιούστον το περασμένο έτος, εμείς οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων και οι εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπογραμμίσαμε τον κίνδυνο που αντιπροσωπεύει για τη διεθνή ασφάλεια η διάδοση των πυρηνικών, βιολογικών και χημικών όπλων και το αντίστοιχο σύστημα διακίνησης ρουκετών. Η κρίση στον Κόλπο έχει υπογραμμίσει τους κινδύνους που παρουσιάζει η ανεξέλεγκτη διάδοση των όπλων αυτών και ο υπερβολικός εξοπλισμός με συμβατικά όπλα. Την ευθύνη της πρόληψης της επανάληψης των κινδύνων πρέπει να επωμισθούν οι παρέχοντες κατασκευαστές και οι χώρες που εισάγουν όπλα, όπως και το σύνολο της διεθνούς κοινότητας. Όπως διαφαίνεται από τις διάφορες πρωτοβουλίες τις οποίες είτε από κοινού, είτε μονομερώς έχουμε προτείνει, είμαστε αποφασισμένοι να βάλουμε ένα τέλος, μέσω των κατάλληλων θεσμών, στους κινδύνους που εκπορεύονται από τη Μέση Ανατολή και αλλού»⁵⁰.

Η Ελλάδα, ένθερμος υποστηρικτής της μη διασποράς, υποστηρίζει την οικουμενικοποίηση των Συνθηκών σχετικά με τον περιορισμό ή την απαγόρευση των ΟΜΚ, η οποία, άλλωστε, αποτελεί και επίσημη κοινή θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁵⁰ Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 170,

<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/aphoplismos-opla-mazikes-katastrophes.html>

Η χώρα μας έχει υπογράψει και επικυρώσει όλες τις Διεθνείς Συμφωνίες για τη Μη Διασπορά των ΟΜΚ, δηλαδή τη Συνθήκη Μη Διασποράς (Non Proliferation Treaty - NPT), τη Συνθήκη για την Πλήρη Απαγόρευση των Πυρηνικών Δοκιμών (Comprehensive Test Ban Treaty - CTBT), τη Σύμβαση για την Απαγόρευση των Βιολογικών και Τοξινικών Όπλων (Biological & Toxin Weapon Convention - BTWC) και τη Σύμβαση για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (Chemicals Weapons Convention - CWC). Επιπροσθέτως, η Ελλάδα κρίνει αναγκαία την άρση του μακροχρόνιου αδιεξόδου των διαπραγματεύσεων για την σύναψη συνθήκης για το σχάσιμο υλικό (Fissile Material Cut-off Treaty - FMCT), προκειμένου να ολοκληρωθεί, από πλευράς διεθνούς δικαίου, ο μηχανισμός εποπτείας των πυρηνικών εξοπλισμών, δηλαδή η παραγωγή, οι δοκιμές, η διασπορά.

Είναι σημαντικό ν' αναφερθεί ότι η χώρα μας είναι μέλος όλων των Καθεστώτων Ελέγχου Εξαγωγών των όπλων μαζικής καταστροφής, των φορέων τους, της τεχνολογίας τους και των υλικών παραγωγή τους. Τα Καθεστώτα αυτά είναι τα ακόλουθα: NSG (Nuclear Suppliers Group) για αγαθά διττής χρήσης, δηλαδή για χρήση και στα πυρηνικά όπλα, AG (Australia Group) για τα χημικά και βιολογικά όπλα, MTCR (Missile Technology Control Regime) για τους βαλλιστικούς πυραύλους, WA (Wassenaar Arrangement) για τα συμβατικά όπλα και τα υλικά διττής χρήσης και η Επιτροπή Zangger (Zangger Committee - ZC) για τη διακίνηση συγκεκριμένων τύπων πυρηνικού καυσίμου. Επιπλέον, η χώρα μας έχει τεθεί υπέρ της δημιουργίας ζωνών ελεύθερων από πυρηνικά όπλα σε ευαίσθητες περιοχές του πλανήτη. Σήμερα υφίστανται επτά (7) περιφερειακές «αποπυρηνικοποιημένες ζώνες» με σχετικά μικρή γεωπολιτική σημασία (Συνθήκες Ανταρκτικής/1961, Γλατελόγκο για Λ. Αμερική και Καραϊβική/1969, Ραροτόνγκα για Ν. Ειρηνικό/1986, Μπανγκόγκ για Ν.Α. Ασία/1997, Σεμεί για Κ. Ασία/2009, Μογγολίας/2000 και τέλος Πελιντάμπα για Αφρική/2009), ενώ, είναι σε εξέλιξη η μακροχρόνια διαπραγμάτευση για τη δημιουργία της Αποπυρηνικοποιημένης Ζώνης στη Μ. Ανατολή, η οποία, έχει θεμελιώδη σημασία για τον πυρηνικό αφοπλισμό⁵¹.

⁵¹ <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/aphoplismos-opla-mazikes-katastrofes.html>

Η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Συμβατικά Όπλα απέδωσε επίσημα για πρώτη φορά το 1946 τον ορισμό για τα όπλα μαζικής καταστροφής ως «εκρηκτικά ατομικά όπλα, όπλα ραδιενεργού υλικού, θανατηφόρα χημικά και βιολογικά όπλα, καθώς και κάθε είδος όπλου που θα σχεδιαστεί στο μέλλον και θα έχει χαρακτηριστικά συγκρίσιμα με τα καταστρεπτικά αποτελέσματα που προκαλεί η ατομική βόμβα ή τα όπλα που αναφέρθηκαν προηγουμένως». Η χρήση αυτών των όπλων αποσκοπεί στη μαζική καταστροφή, στον τραυματισμό ακόμη και στο θάνατο, καθώς και στην άσκηση ψυχολογικής βίας σε ανθρώπους, ζώα και φυτά. Η ιδιότητα της μαζικής καταστροφικότητας των ΟΜΚ αποτελεί το βασικό κίνητρο για την απόκτησή τους από τους κρατικούς δρώντες και τις τρομοκρατικές ομάδες. Τα ΟΜΚ διακρίνονται σε: α) πυρηνικά όπλα, β) χημικά όπλα, και γ) βιολογικά όπλα⁵².

3.1.1 Πυρηνικά Όπλα

Τα πυρηνικά όπλα χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, δηλαδή στα ατομικά όπλα σχάσεως, όπως η ατομική βόμβα και στα ατομικά όπλα συντήξεως, όπως η βόμβα υδρογόνου.

A) Ατομική βόμβα (Σχάση):

Η έκρηξη του ατομικού όπλου είναι αποτέλεσμα της σχάσεως. Αναλυτικότερα, το σχάσιμο ραδιενεργό υλικό, δηλαδή το ουράνιο ή το πλουτώνιο χωρίζεται σε περισσότερα από ένα μέρη, προκειμένου η ποσότητα του καθενός από αυτά να είναι μικρότερη από την κρίσιμη μάζα, αλλά, όταν ενωθούν όλα μαζί να έχουν συνολική ποσότητα μεγαλύτερη. Με τη βοήθεια αυτής της μεθόδου το σχάσιμο υλικό παραμένει χωρισμένο και δεν δύναται να προκληθεί έκρηξη. Για να επιτευχθεί η έκρηξη της βόμβας ένας ειδικός μηχανισμός που περιέχει για παράδειγμα T.N.T. εκρήγνυται μεταξύ των χωρισμάτων την ίδια χρονική στιγμή. Με τον τρόπο αυτό ενώνεται το σχάσιμο υλικό σχηματίζοντας την κρίσιμη μάζα. Στη συνέχεια, από την πηγή νετρονίων εκσφενδονίζονται στο σχάσιμο υλικό τα νετρόνια και έτσι επιτυγχάνεται η έκρηξη του ουρανίου ή πλουτωνίου, δηλαδή του ατομικού όπλου της

⁵² <https://kravmagapro.gr/όπλα-μαζικής-καταστροφής-πρώτο-μέρος/>

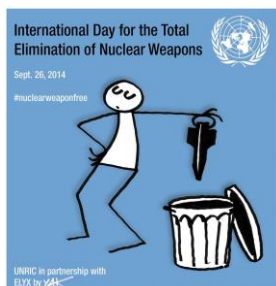
βόμβας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η ρίψη της ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι. Στις 6 Αυγούστου 1945, η βόμβα τύπου ουρανίου-235 εκρήγνυται περίπου 400 μέτρα πάνω από το έδαφος και 190 μέτρα βορειοανατολικά της γέφυρας του ποταμού Ότα, στη Χιροσίμα. Οτιδήποτε υπήρχε πάνω στο έδαφος, 93.000 ανθρώπινες ζωές, πάνω από 100.000 τραυματίες, καθώς και χιλιάδες επιζώντες για τους οποίους ξεκίνησε ο γολγοθάς των επιπτώσεων της ραδιενέργειας είναι ο φρικτός απολογισμός της αποτρόπαιης αυτής ενέργειας. Λίγες ημέρες αργότερα, στις 9 Αυγούστου 1945, πραγματοποιείται η ρίψη της βόμβας πλουτωνίου-239 στο Ναγκασάκι, η οποία από σφάλμα εκρήγνυται στο έδαφος περιορίζοντας το άμεσο καταστροφικό της αποτέλεσμα. Ο αριθμός των νεκρών άγγιξε τους 40.000, οι τραυματίες ανέρχονταν σε 25.000, ενώ, για όσους επέζησαν οι συνέπειες της ραδιενέργειας ήταν εξίσου θανατηφόρες.

B) Βόμβα Υδρογόνου (Σύντηξη):

Η βόμβα υδρογόνου έχει τεράστια καταστροφική δύναμη και για την κατασκευή της πραγματοποιείται σύντηξη πυρήνων, δευτερίου και τριτίου. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν δύο διαφορετικά είδη υδρογόνου που με τη συνένωση των πυρήνων τους παράγεται ένας πυρήνας του αερίου ήλιο και ένα νετρόνιο. Η βόμβα υδρογόνου αποτελείται από πυρήνα, ο οποίος περιέχει υδρίδια του λιθίου, που αποτελούν πηγή του δευτερίου και τριτίου. Για τη σύντηξη απαιτείται ιδιαίτερα υψηλή θερμοκρασία, δηλαδή πάνω από 100.000.000 βαθμούς κελσίου, η οποία επιτυγχάνεται με την ταυτόχρονη έκρηξη μικρών ατομικών βομβών που περιβάλλουν το σχάσιμο υλικό (λίθιο). Τα υλικά αυτά είναι τοποθετημένα σε περίβλημα από U-238 του οποίου η σχάση, που λαμβάνει χώρα με την έκρηξη, ενισχύει την εκρηκτική ισχύ της βόμβας υδρογόνου. Η πρώτη έκρηξη βόμβας υδρογόνου έγινε στις 31 Οκτωβρίου 1952 στην ατόλη Enewetak, στα Νησιά Μάρσαλ του Ειρηνικού ωκεανού από τις ΗΠΑ. Στις 12 Αυγούστου πραγματοποιείται η πρώτη δοκιμή βόμβας υδρογόνου στη Σοβιετική Ένωση. Επίσης, στις 30 Οκτωβρίου 1961, οι Ρώσοι έκαναν δοκιμή της μεγαλύτερης μέχρι τώρα βόμβας αυτού του τύπου, με ισχύ 57 εκατομμυρίων τόνων δυναμίτη, σε ένα νησί κοντά στο Βόρειο Πόλο. Η βόμβα αυτή ήταν 3.800 φορές ισχυρότερη από τη βόμβα της Χιροσίμα, η έκρηξη έγινε αισθητή

μέχρι τη Σκανδιναβία και μπορούσε να προκαλέσει εγκαύματα τρίτου βαθμού σε απόσταση 100 χιλιομέτρων⁵³.

Ο πυρηνικός αφοπλισμός αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα διεθνώς για την προαγωγή της ειρήνης και της ασφάλειας της ανθρωπότητας και των μελλοντικών γενεών.

Εικόνα 3 : Παγκόσμια ημέρα για τη συνολική κατάργηση των πυρηνικών όπλων

Την Παγκόσμια Ημέρα για τη Συνολική Κατάργηση των Πυρηνικών Όπλων (26 Σεπτεμβρίου 2019 – εικ. 3), δώδεκα κράτη ανέλαβαν ένα άλλο σημαντικό βήμα προς την επίτευξη αυτού του στόχου, υπογράφοντας ή επικυρώνοντας τη Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών για την Απαγόρευση των Πυρηνικών Όπλων κατά τη διάρκεια ειδικής τελετής υψηλού επιπέδου στην έδρα των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη.

Τα πέντε έθνη που επικύρωσαν κατά τη διάρκεια της τελετής είναι:

- Μπανγκλαντές
- Κιριμπάτι
- Λάος
- Μαλδίβες
- Τρινιντάντ και Τομπάγκο

Σε αυτά τα κράτη συμμετέχει επίσης το Εκουαδόρ, το οποίο έγινε το 27^ο κράτος που επικύρωσε τη Συνθήκη στις 25 Σεπτεμβρίου, μία ημέρα πριν από την τελετή.

Τα ακόλουθα κράτη έχουν υπογράψει τη Συνθήκη:

⁵³ <https://kravmagapro.gr/όπλα-μαζικής-καταστροφής-πρώτο-μέρος/>

- Μποτσουάνα
- Δομινικά
- Γρενάδα
- Λεσότο
- Άγιος Χριστόφορος και Νέβις
- Τανζανία και τη Ζάμπια
- Μαλδίβες, Τρινιντάντ και Τομπάγκο (τα δύο τελευταία κράτη υπέγραψαν και επικύρωσαν τη Συνθήκη κατά τη διάρκεια της τελετής).

Η συνθήκη έχει τώρα 79 υπογράφοντες και 32 συμβαλλόμενα κράτη. Υπογράφοντας, ένα κράτος δεσμεύεται να μην προβεί σε καμία ενέργεια που να υπονομεύει το αντικείμενο και το σκοπό της συνθήκης. Κατά την κατάθεση του εγγράφου επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης, ένα κράτος δεσμεύεται νομικά από τους όρους της συνθήκης. Όταν η Συνθήκη έχει 50 κράτη-μέλη, θα τεθεί σε ισχύ, καθιστώντας τα πυρηνικά όπλα παράνομα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο⁵⁴.

3.1.2 Χημικά Όπλα

Με τον όρο χημικά όπλα χαρακτηρίζονται οι πάσης φύσεως χημικές ουσίες που χρησιμοποιούνται στον πόλεμο για τον εκφοβισμό, την άμεση παραλυσία ή το θάνατο μη ελεγχόμενων αριθμητικά τμημάτων του πληθυσμού. Όλες οι χημικές ουσίες, που δύναται να προκαλέσουν θάνατο, μόνιμη βλάβη ή προσωρινή ανικανότητα σε ανθρώπους ή ζώα εντάσσονται στα χημικά όπλα. Επίσης, στην κατηγορία των χημικών όπλων συγκαταλέγονται και οι καπνογόνες ή εμπρηστικές ουσίες, οι οποίες προκαλούν έμμεσα βλάβες σε ζωικούς οργανισμούς και την καταστροφή υλικών μέσων. Τα χημικά απαντώνται σε στερεή, υγρή μορφή και ως αέρια, τα οποία εισέρχονται στον οργανισμό με την αναπνοή (βρόγχοι, πνεύμονες) και την απορρόφηση μέσω του δέρματος. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα αέρια νεύρων (σαρίν, σομάν, ταμπούν, VX), τα αέρια αίματος (υδροκυάνιο, αρσίνη,

⁵⁴ https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=27165:26-&catid=19:---sg-messages&Itemid=26, <http://www.icanw.org/campaign-news/12-states-join-the-nuclear-ban-treaty-on-international-day-for-the-total-elimination-of-nuclear-weapons-2019/>

χλωριούχο κυάνιο), τα ασφυκτικά αέρια (φωσγένιο, διφωσγένιο, χλωροπικρίνη κτλ.), τα δακρυγόνα αέρια (CN χλωροακετοφαινόνη), οι εμπρηστικές ουσίες (βενζίνη, θερμίτης, λευκός φώσφορος) και τα ψυχοφάρμακα (LSD)⁵⁵.

Το 1915 είναι το έτος που σηματοδοτεί την έναρξη του χημικού πολέμου, όταν η Γερμανία προέβη σε χημική επίθεση κατά του Γαλλικού στρατού με τον ψεκάσμο μεγάλων ποσοτήτων χλωρίνης για την πρόκληση ασφυξίας. Οι συμμαχικές δυνάμεις έκαναν χρήση των ίδιων χημικών ουσιών, με αποτέλεσμα τη σταδιακή αύξηση της ποσότητας των χημικών αποβλήτων μέχρι το τέλος του πολέμου. Η χρήση χημικών όπλων προκάλεσε το θάνατο του 3% εκ των δεκαπέντε (15) εκατομμυρίων θυμάτων του Δυτικού Μετώπου. Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρήθηκε περιορισμένη χρήση των χημικών όπλων, λόγω της δυνατότητας ανάπτυξης αποτελεσματικών αντιμέτρων κατά των χημικών επιθέσεων, όπως οι αντιασφυξιογόνες μάσκες. Το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο η χρήση συμβατικών όπλων θεωρήθηκε από τους Βρετανούς και Γερμανούς ειδικούς στο χημικό πόλεμο πιο αποτελεσματική σε σύγκριση με τη χρήση χημικών όπλων, λόγω της προστασίας που προσέφεραν οι αντιασφυξιογόνες μάσκες. Τα δηλητηριώδη αέρια χρησιμοποιήθηκαν μια φορά από τους Ιταλούς στον πόλεμο κατά της Αιθιοπίας (1935-1937), από τους Κινέζους κατά της Μαντζουρίας (1938-1942) και ακόμη μια φορά από τους Αιγύπτιους κατά της Υεμένης (1966-1967)⁵⁶.

Το 1983, η χρήση χημικών όπλων από το Ιράκ κατά του Ιράν αφύπνισε την παγκόσμια κοινή γνώμη κατά των χημικών όπλων, παρά τον περιορισμένο αριθμό των θυμάτων. Αναλυτικότερα, οι επιθέσεις του Ιράκ κατά του απροετοίμαστου στρατού του Ιράν και του ανυπεράσπιστου άμαχου πληθυσμού σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το Ιράκ είχε τη δυνατότητα χρήσης του χημικού του οπλοστασίου κατά του Ιράν στον «Πόλεμο των Πόλεων» είχε ως αποτέλεσμα την πτώση του ιρανικού ηθικού το 1988. Από τότε οι Ιρανοί δεν κατάφεραν να αποκτήσουν πλήρη αντιχημική προστασία σε περίπτωση χημικού πολέμου.

⁵⁵ Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 180, <https://kravmagapro.gr/όπλα-μαζικής-καταστροφής-πρώτο-μέρος/>

⁵⁶ Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 180-181.

Το άρθρο του περιοδικού «Time», με τίτλο «Toxic Shock», αναφέρεται στη χρήση χημικών και βιολογικών όπλων από τους Ιρακινούς στον πόλεμο του Κόλπου, το 1991 και «Το Σύνδρομο του Κόλπου», δηλαδή τις ασθένειες που εμφάνισαν 30.000 Αμερικανοί και Βρετανοί στρατιώτες που συμμετείχαν στον πόλεμο. Μέχρι σήμερα κανένα εμπλεκόμενο στον πόλεμο κράτος δεν έχει αναλάβει επίσημα την ευθύνη. Σύμφωνα με τη μαρτυρία Τσέχων στρατιωτικών ανακαλύφθηκαν ίχνη από το χημικό αέριο μουστάρδας, δηλαδή ένα χημικό στοιχείο που προκαλεί παράλυση στο νευρικό σύστημα. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ ανέθεσε τη μελέτη του θέματος σε μια επιτροπή από δεκαοχτώ (18) ειδικούς επιστήμονες, όπως ειδικούς περιβαλλοντολόγους υγείας, παθολόγους και άλλους ειδικούς από την Ακαδημία Επιστημών. Μετά από ένα χρόνο μελέτης, οι ειδικοί επιστήμονες αποφάνθηκαν ότι δεν βρέθηκε κανένα ιατρικό ή βιολογικό στοιχείο που να επαληθεύει την υπόθεση ότι χημικά ή βιολογικά όπλα χρησιμοποιήθηκαν στον πόλεμο του Κόλπου⁵⁷.

Στο περιοδικό «The Chemical Weapons Convention Bulletin» (Μάρτιος 1995) αποτυπώνεται η παγκόσμια προσπάθεια να τεθεί υπό έλεγχο η πιθανότητα αλόγιστης ή επικίνδυνης χρήσης χημικών ουσιών. Το 1985, η Αυστραλιανή Ομάδα με σκοπό τη μη διασπορά των Χημικών και Βιολογικών Όπλων συστάθηκε με πρωτοβουλία της Αυστραλίας. Αποτελείται από είκοσι οκτώ (28) μέλη, δηλαδή από τις δεκαπέντε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις χώρες της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Περιοχής, την Αυστραλία, τον Καναδά, τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία, τη Νέα Ζηλανδία και τη Νορβηγία. Η Ομάδα αυτή συναντάται δύο φορές το χρόνο με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών, την προώθηση μεθόδων για τον έλεγχο των εξαγωγών, τη λήψη

⁵⁷ Javed A., "Iran and Unconventional Terrorism: New Options for Teheran?", *TVI Report*, Vol. 12, No. 3, Winter 1996, σελ. 17, David Mcalary, "Gulf War, Chemical Weapons", *Voice of America*, Washington, January 5, 1994, Robinson J. P., "The Chemical Weapons of Desert Storm Forces and the Wider Implications of Tear Gas and Other Incapacitants", in Zanders J-P., (ed.), *The 2nd Gulf War and the CBW Threat: Proceedings of the 3rd Annual Conference on Chemical Warfare*, Vredesonderzoek, Brussels: VUB, November 1994, σελ. 62, UNSCOM, "Annex to the First", Report on the On-Site Inspection in Iraq Under Security Council Resolution 687 (1991), 22-30 September, 1991, *Al-Atheer Progress Report*.

μέτρων και την εφαρμογή μεθόδων για την πρόληψη κινδύνων που σχετίζονται με τη διακίνηση χημικών και βιολογικών όπλων και ουσιών⁵⁸.

3.1.3 Βιολογικά όπλα

Βιολογικός πόλεμος χαρακτηρίζεται ο πόλεμος εκείνος κατά τον οποίο γίνεται χρήση νοσογόνων ουσιών ή τοξινών για την πρόκληση ασθενειών ή θανάτου στον απόλυτα απροστάτευτο πληθυσμό και για την εξασθένηση των γραμμών του αντιπάλου. Αναλυτικότερα, στον βιολογικό πόλεμο χρησιμοποιούνται ζωντανοί οργανισμοί ή μολυσματικά υλικά από ζωντανά κύτταρα που μπορούν να προκαλέσουν ασθένειες ή ακόμη και το θάνατο σε ανθρώπους, ζώα και φυτά. Οι ουσίες που χρησιμοποιούνται μπορεί να είναι μολυσματικά υλικά ή ζωντανοί οργανισμοί από μικρόβια, ερπετά, έντομα, αράχνες, ζώα της θάλασσας και φυτά. Παραδείγματα νοσογόνων οργανισμών είναι τα βακτήρια, η ρικέτσια, οι ιοί και οι μικροβιοτοξίνες. Τα πιο σημαντικά νοσήματα που προκαλούνται από βακτήρια που χρησιμοποιούνται ως βιολογικοί παράγοντες για την κατασκευή βιολογικών όπλων είναι ο άνθρακας, η βρουκέλλωση ή μελιταίος πυρετός, η χολέρα και η πανώλη. Τα σημαντικότερα νοσήματα που προκαλούνται από ιούς που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή βιολογικών όπλων είναι η ευλογιά και το AIDS. Ο βιολογικός πόλεμος θεωρείται περισσότερο επικίνδυνος από το χημικό πόλεμο, δεν έχει σύνορα, έχει ανεξέλεγκτη δράση, προσβάλλει μεγάλο μέρος του πληθυσμού και δεν αναγνωρίζει τον ακριβή στόχο για τον οποίο χρησιμοποιείται⁵⁹.

Η βιολογική τρομοκρατία είναι μια ύπουλη και ανεξέλεγκτη μορφή βίας που παράγεται και διαδίδεται με μεγάλη ευκολία. Η εξέλιξη της βιο-τεχνολογίας συνέβαλε στην ανάπτυξη των βιολογικών όπλων. Τα μέσα (υλικά και τεχνική) που

⁵⁸ Smith R. J., "The Chemical Weapons Convention as a Tool for Combating Chemical Terrorism", *Medicine and Global Survival*, Vol. 2, No. 3, September 1995, σελ. 12, *The Chemical Weapons Convention Bulletin*, Quarterly Journal of the Harvard Sussex Program on CBW Armament and Arms Limitation, March 1995, σελ. 49.

⁵⁹ Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 188-190, <https://kravmagapro.gr/όπλα-μαζικής-καταστροφής-δεύτερο-μέρ/>

απαιτούνται για την κατασκευή βιολογικών όπλων κυκλοφορούν ελεύθερα και υπάρχουν εν αφθονία στο εμπόριο για επιστημονική ή ιατρική χρήση και η κατασκευή ενός βιολογικού μικροβίου ή ενός παράγωγου του μπορεί να γίνει σε μικροβιολογικό εργαστήριο ή νοσοκομείο. Τα υλικά δύναται ν' αγοραστούν με σχετικά λίγες διατυπώσεις, ν' αποκτηθούν ή να κλαπούν από νοσοκομεία, εργαστήρια, κτηνιατρικά εργαστήρια ή από επιστήμονες του είδους. Παράδειγμα που αποδεικνύει την εύκολη πρόσβαση σε βιολογικά όπλα αποτέλεσε η ενέργεια ενός αμερικανού πολίτη, μέλους ακροδεξιάς οργάνωσης, ο οποίος παρήγγειλε μέσω του ταχυδρομείου κατεψυγμένα βακτηρίδια της βουβωνικής πανώλης.

Είναι σημαντικό ν' αναφερθεί ότι τα βιολογικά όπλα είναι αναγκαίο να διατηρήσουν τα παράγωγά τους ζωντανά από την παραγωγή έως τη χρήση τους. Όμως, τα περισσότερα παράγωγα αλλοιώνονται γρήγορα ή καταστρέφονται με την έκθεση στο φως της ημέρας. Έτσι, λοιπόν, για τη διατήρηση και τη φύλαξή τους απαιτούνται συγκεκριμένοι τρόποι χειρισμού, ειδικοί χώροι προστασίας και μέσα μεταφοράς. Τη λύση σε αυτά τα προβλήματα έδωσε η εξέλιξη της βιοτεχνολογίας, καθώς τώρα πλέον απαιτείται το εναρκτήριο βιολογικό παράγωγο για την παραγωγή βιολογικών όπλων, η οποία δύναται να πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε στιγμή και σε μικρό χρονικό διάστημα⁶⁰.

Τα βιολογικά όπλα ευθύνονται για μια σειρά από ασθένειες, μπορούν να προκαλέσουν υπόταση, υπέρταση, παράλυση, ψυχολογικές διαταραχές, ακόμη και το θάνατο. Η μορφή αυτή βίας είναι δύσκολο ν' ανιχνευθεί, εξαιτίας της ύπαρξης ιών, βακτηρίων και άλλων παθογενών μικροοργανισμών στον άνθρωπο, καθώς και λόγω της εύκολης μόλυνσης μεγάλου μέρους του πληθυσμού από απλές ιώσεις μέχρι χολέρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα χρήσης των βιολογικών όπλων από μυστικές υπηρεσίες ή για τρομοκρατικές ενέργειες αποτελεί η χρήση τοξίνων από «ομπρέλα όπλο» κατά δύο Βουλγάρων που αυτομόλησαν από τη Βουλγαρία (1978). Το

⁶⁰ Barss P., "Epidemic Field Investigation as Applied to Allegations of Chemical, Biological, or Toxin Warfare", *Politics and the Life Sciences*, Vol. 11, No. 2, 1992, Zilinskas R. A., *Confronting Biological Threats to International Security: A Biological Hazards Early Warning Program*, in Zilinskas R. A. (ed), "The Microbiologist and Biological Defense Research: Ethics, Politics, and International Security", New York, New York Academy of Sciences, 1992, σελ. 220.

«Russian Foreign Intelligence Service» παρουσίασε το 1993 έναν κατάλογο για τα βιολογικά όπλα και ανέφερε «να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή σε ιδιαίτερα επικίνδυνες και μολυσματικές ασθένειες που δεν είναι τυπικές σε ειδικές περιοχές», κάνοντας αναφορά στην επιδημία χολέρας σε περιοχές της Ευρώπης, όπου δεν απαντάται αυτή η ασθένεια. Είναι γεγονός ότι αρκετές φορές η εξάπλωση των ασθενειών παρουσιάζει κάποια καθυστέρηση και για το λόγο αυτό είναι δύσκολη η ανίχνευση ή η ίασή τους, ενώ, πολλές φορές οι μεταδοτικές ασθένειες αποδίδονται σε φυσικά αίτια. Αν και σχεδόν όλες οι ασθένειες δύναται να κατασκευαστούν σε εργαστήρια, η απόδοση ευθυνών για μικρόβια που είναι κατασκευασμένα σε εργαστήρια δεν είναι εύκολο ν' αποδειχτεί. Τα βιολογικά παράγωγα είναι πολύ πιο ισχυρά από τα χημικά και γενικότερα για την κατασκευή βιολογικών όπλων απαιτούνται πολύ μικρότερες ποσότητες. Τέλος, για τη χρήση τους σε στρατιωτικές επιχειρήσεις αρκούν ακόμη και μικρά εργαστήρια για την κατασκευή τους⁶¹.

3.2 Η πολιτική του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη μη διάδοση των ΟΜΚ

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ακολουθεί την κάτωθι πολιτική για τα «ΟΜΚ:

- καλεί την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της να αξιοποιήσουν με τον καλύτερο τρόπο τα υφιστάμενα καθεστώτα ελέγχου και, όπου απαιτείται, να προτείνουν νέα μέσα ελέγχου.
- καλεί την ΕΕ και τα κράτη μέλη της να συνεχίσουν να στηρίζουν πλήρως τον Διεθνή Οργανισμό Ατομικής Ενέργειας (ΔΟΑΕ) στις προσπάθειές του να ενισχύσει το καθεστώς μη διάδοσης πυρηνικών όπλων, κυρίως με τη μετατροπή του συμπληρωματικού πρωτοκόλλου που συνοδεύει τις πλήρεις διασφαλίσεις σε νέο πρότυπο ελέγχου.
- προτρέπει την Ευρωπαϊκή Ένωση να παραμείνει ενεργή στην αντιμετώπιση του κινδύνου διάδοσης αποθεμάτων χημικών και πυρηνικών όπλων και υλικών

⁶¹ Barnaby F., "Weapons of Mass Destruction: A Growing Threat in the 1990's?", *Conflict Studies* 235, Research Institute for the Study of Conflict and Terrorism, October/November 1990, Leitenberg M., "Biological Weapons Arms Control", *Contemporary Security Policy*, Vol. 17, No. 1, April 1996, σελ. 83.

μαζικής καταστροφής από τον Ψυχρό Πόλεμο, καθώς και βιολογικών υλικών και ερευνητικών εγκαταστάσεων της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου.

- καλεί την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα μέλη της να συνεχίσουν το έργο που ανελήφθη υπό την αιγίδα του ΔΟΑΕ εξετάζοντας πρωτοβουλίες διασφάλισης ποιότητας των καυσίμων με την ανάπτυξη μιας ιδέας που μπορεί να προωθηθεί ως βάση για μια νέα διεθνή συναίνεση σχετικά με την πρόσβαση στα πυρηνικά καύσιμα.
- εκτιμά ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να διαδραματίσει έναν πιο ενεργό ρόλο στις πολιτικές μη διάδοσης και αφοπλισμού, ιδίως στο πλαίσιο της καταπολέμησης της τρομοκρατίας.
- καλεί την ΕΕ να αναπτύξει τους απαραίτητους μηχανισμούς συντονισμού (τη μονάδα παρακολούθησης ΟΜΚ της ΕΕ σε συνδυασμό με το κέντρο εκτίμησης καταστάσεων της ΕΕ), ώστε να εξασφαλίσει ότι οι πληροφορίες χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση της αλληλεγγύης και της εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά την πολιτική περί ΟΜΚ.
- διατηρεί την πεποίθηση ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει, κατά την εφαρμογή της στρατηγικής της ΕΕ για τα ΟΜΚ, να αποδώσει σημασία σε συγκεκριμένες πρωτοβουλίες αφοπλισμού και πάνω από όλα σε δράσεις μη διάδοσης, ώστε να πείσει όσους βρίσκονται εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης να συμμετάσχουν σε μια κοινή στρατηγική αμοιβαίας ασφάλειας.
- αναγνωρίζει το έργο που έγινε για την εκπλήρωση της στρατηγικής της ΕΕ για τα ΟΜΚ κατά το πρώτο ενάμισι έτος της ύπαρξής της, και ειδικά το έργο που επετεύχθη από την Προσωπική Εκπρόσωπο και την Επιτροπή και τονίζει ότι προτεραιότητες για την Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να αποτελούν:
 - (α) η συνέχιση της πολιτικής δέσμευσης σε διεθνές επίπεδο για την προώθηση της εφαρμογής της στρατηγικής της ΕΕ για τα ΟΜΚ,
 - (β) η απόδοση μεγαλύτερης έμφασης σε πρωτοβουλίες αφοπλισμού καθώς και σε θέματα μη διάδοσης,
 - (γ) η ενίσχυση των πολυμερών συνθηκών που συνιστούν τα καθεστώτα μη διάδοσης,
 - (δ) η έμφαση στη μη διάδοση και στους κινδύνους που σχετίζονται με τη χρήση ΟΜΚ από τρομοκράτες,

- (ε) η παροχή των απαραίτητων δημοσιονομικών πόρων για την εφαρμογή της στρατηγικής της ΕΕ για τα ΟΜΚ.
- καλεί την Επιτροπή και το Συμβούλιο να εκπονήσουν τον προγραμματισμό των δημοσιονομικών προοπτικών της περιόδου 2007-2013 με την κατάρτιση ενός καταλόγου δράσεων προτεραιότητας και του συναφούς κόστους για την εκπλήρωση των δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν στο πλαίσιο της παγκόσμιας εταιρικής σχέσης των μελών της ομάδας G8 κατά της διασποράς των ΟΜΚ και για την επέκταση των δράσεών της πέρα από το CIS προκειμένου να καλυφθούν οι παγκόσμιες ανάγκες.
 - καλεί την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της να διαδραματίσουν ακόμη πιο ενεργό ρόλο στην προώθηση της δημοκρατίας και στην επίλυση εκκρεμών διενέξεων σε παγκόσμιο επίπεδο, εφόσον αυτή η δραστηριότητα αποτελεί ακέραιο τμήμα μιας επιτυχημένης πολιτικής μη διάδοσης και μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην αντιμετώπιση των βασικών αιτίων του ανταγωνισμού εξοπλισμών με ΟΜΚ.
 - καλεί τον Ύπατο Εκπρόσωπο της ΕΕ για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας να διατυπώσει ουσιαστικές παρατηρήσεις για τον τρόπο ενσωμάτωσης της συμβουλευτικής γνωμοδότησης του Διεθνούς Δικαστηρίου του 1996 σχετικά με τη «νομιμότητα της απειλής ή χρήσης πυρηνικών όπλων» στη στρατηγική της ΕΕ για τα ΟΜΚ»⁶².

⁶² <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:280E:0453:0463:EL:PDF>

Κεφάλαιο 4: Τρομοκρατία και διεθνής ασφάλεια

4.1 Η διασπορά των πυρηνικών όπλων και η διεθνής ασφάλεια

Η διασπορά των πυρηνικών όπλων, της πυρηνικής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας αποτελεί βασικό πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει ο δυτικός κόσμος μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 τα ελπιδοφόρα μηνύματα για τη μείωση του ρόλου της πυρηνικής ισχύος στη νέα εποχή διαψεύστηκαν, μιας και η κατάρρευση του διπολικού κόσμου δεν έθεσε τέρμα στη διασπορά των πυρηνικών, αλλά αντιθέτως, τα πυρηνικά όπλα μετατράπηκαν σε εργαλεία ισχύος για τους αδύναμους του διεθνούς συστήματος και κυρίως για τις τρομοκρατικές οργανώσεις. Επιπροσθέτως, η υπογραφή της Συμφωνίας για τη Μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (Nuclear Non-Proliferation Treaty) δεν είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα για μια σειρά από κράτη, μιας και τα τελευταία είκοσι χρόνια ολοένα και περισσότερες χώρες διαθέτουν ή φιλοδοξούν να αποκτήσουν πυρηνικά όπλα⁶³.

Νωπές παραμένουν στη μνήμη της ανθρωπότητας οι καταστροφικές συνέπειες σε ανθρώπους, υλικές κατασκευές και όλο το οικοσύστημα από τη χρήση πυρηνικών όπλων στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το 1945, και συγκεκριμένα στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι. Η πιθανότητα, λοιπόν, να πέσουν τα πυρηνικά όπλα στα χέρια τρομοκρατών είναι ένα από τα πιο τρομακτικά σενάρια που εγείρουν νέες ανησυχίες για τη διεθνή ασφάλεια. Τις δεκαετίες του 1970 και 1980, οι τρομοκρατικές επιθέσεις πραγματοποιούνταν κυρίως με χημικούς και βιολογικούς παράγοντες, αλλά, ο φόβος της επικείμενης χρήσης πυρηνικών όπλων ενέτεινε την ανησυχία σε παγκόσμιο επίπεδο. Την περίοδο αυτή, οι ακτιβιστές πραγματοποίησαν επιθέσεις σε πυρηνικές εγκαταστάσεις προκειμένου να καταδείξουν πόσο ευάλωτες είναι οι πυρηνικές εγκαταστάσεις σε επιθέσεις τρομοκρατών μιας και τα μέτρα ασφαλείας δεν ήταν ικανοποιητικά και να παρουσιάσουν τον αυξανόμενο κίνδυνο της απελευθέρωσης της ραδιενέργειας από τις πυρηνικές εγκαταστάσεις. Τα πυρηνικά ατυχήματα στο

⁶³ Kamp K. H., "Nuclear Terrorism - Hysterical Concern or Real Risk?", *German Foreign Affairs Review*, Vol. 46, No. 3, 1994, σελ. 117.

Τσερνομπίλ και τη Φουκουσίμα, που προκάλεσαν αναρίθμητους θανάτους και έκθεσαν εκατομμύρια ανθρώπους σε επικίνδυνη ακτινοβολία επιβεβαίωσαν και έκαναν ακόμη πιο έντονες αυτές τις ανησυχίες⁶⁴.

Στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ ανέπτυξαν μια σχέση έντονου ανταγωνισμού για την απόκτηση πυρηνικών όπλων υψηλής τεχνολογίας με σκοπό τη διατήρηση της ισοδυναμίας των οπλοστασίων τους. Η ενέργεια αυτή των υπερδυνάμεων δεν αποτέλεσε απειλή για τη διεθνή ασφάλεια, διότι τα πυρηνικά όπλα βρίσκονταν στα χέρια των κρατών και η αποτρεπτική ισχύ τους έθετε τροχοπέδη στη χρήση τους. Μετά την κατάρρευση της πρώην ΕΣΣΔ, η δημιουργία μικρών ανεξάρτητων κρατών με πυρηνική υποδομή και περιορισμένη δυνατότητα αξιοποίησης, ασφάλειας και συντήρησης αυτού του υλικού, σε συνδυασμό με την άσχημη οικονομική τους κατάσταση, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της παράνομης διακίνησης των πυρηνικών υλικών και εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού προς άγνωστες κατευθύνσεις. Στη συνέχεια κατά τη μεταψυχροπολεμική εποχή διαμορφώνεται ένα νέο περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από την απουσία καθορισμένου εχθρικού περιγύρου και την εμφάνιση του κινδύνου της ασύμμετρης απειλής και των μη κρατικών παικτών. Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με την εμφάνιση της νέας τρομοκρατίας, όπου οι μη κρατικοί «παίκτες», όπως για παράδειγμα οι ισλαμικοί εξτρεμιστές⁶⁵, που είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν κάθε τίμημα για τις πράξεις τους και δε διστάζουν ακόμη και να θυσιάσουν ανθρώπινες ζωές για να πετύχουν το σκοπό τους, αυξάνουν την αβεβαιότητα και την αστάθεια⁶⁶.

⁶⁴ Cole B., *The Changing Face of Terrorism: How Real is the Threat from Biological, Chemical and Nuclear Weapons?*, I.B.Tauris, New York, 2011, σελ. 6-9, Laqueur W., *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, New York, 1999, σελ. 72, <https://kravmagapro.gr/όπλα-μαζικής-καταστροφής-πρώτο-μέρος/>, <https://www.cnn.gr/eidhseis/tag/516/foykoysima>

⁶⁵ Η εξτρεμιστική ισλαμική ιδεολογία έχει θρησκευτικές ρίζες και καταδεικνύει μεγάλη εχθρότητα κατά της δυτικής κουλτούρας και των δυτικών αξιών. Για το θρησκευόμενο τρομοκράτη η βία αποτελεί ιερή πράξη και θείο καθήκον για την επιβίωση της φυλής, του γένους και της θρησκείας του. Η θρησκεία, λοιπόν, δικαιολογεί και δικαιώνει την πρακτική της βίας.

⁶⁶ Hoffman B., "Holly Terror: The Implications of Terrorism Motivated by a Religious Imperative", *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 18, No. 4, October/December 1995, σελ. 273, Kamp K. H., "Nuclear Terrorism - Hysterical Concern or Real Risk?", *German Foreign Affairs Review*, Vol. 46, No. 3, 1994, σελ. 117, Lewis B. O., "The Roots of Muslim Rage", *The Atlantic*, September 1990,

Είναι γεγονός ότι στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη εποχή δίνεται η δυνατότητα στους τρομοκράτες να αναπτύξουν πυρηνικά όπλα με μεγάλη ευκολία, λόγω της πληθώρας των πληροφοριών που παρέχει το διαδίκτυο. Επιπροσθέτως, η εκτενής και δίχως μέτρο ενημέρωση για τις πράξεις και τις δράσεις των τρομοκρατών, καθώς και η υπερμεγέθης προβολή των δυνατοτήτων τους από τα ΜΜΕ, τους δίνει τροφή για συνέχεια και ενισχύει την ανησυχία της κοινωνίας για το ενδεχόμενο τρομοκρατίας με τη χρήση όπλων μαζικής καταστροφής⁶⁷. Η πρώτη προσπάθεια δημιουργίας από μη κρατικό φορέα πυρηνικών όπλων πραγματοποιήθηκε στην Ιαπωνία από την αίρεση Aum Shinrikyo (20 Μαρτίου 1995), η οποία έκανε χρήση της χημικής ουσίας σαρίν (sarin) στον υπόγειο σιδηρόδρομο του Τόκιο. Η χρήση του σαρίν προκάλεσε το θάνατο δώδεκα (12) ατόμων και την πρόκληση προβλημάτων, όπως έμετους, ασφυξία, παραλυσία και δυσφορία σε εκατοντάδες άλλα άτομα. Το γεγονός αυτό απέδειξε το μέγεθος του κινδύνου και την ευκολία κατασκευής και χρήσης από ένα μη κρατικό φορέα, με την κατάλληλη χρηματοδότηση και επιστημονική αρωγή, όπλων μαζικής καταστροφής, δίχως, μάλιστα να γίνει εγκαίρως αντιληπτό από τις αρχές⁶⁸.

Το 1983, ο τότε Πρόεδρος των ΗΠΑ, Ρόναλντ Ρήγκαν, εμπνεύστηκε το εξοπλιστικό πρόγραμμα SDI (Πρωτοβουλία Στρατηγικής Άμυνας - Strategic Defence Initiative) ως ασπίδα προστασίας στο ενδεχόμενο της πυρηνικής τρομοκρατίας. Στο ίδιο μήκος κύματος, ο Πρόεδρος Κλίντον υιοθέτησε μια συγκεκριμένη εθνική αντιτρομοκρατική στρατηγική που αιτιολογούσε το «counter proliferation», στο οποίο βασίστηκε η παραδοσιακή πολιτική των ΗΠΑ για μη συμβατικά όπλα (non proliferation). Τον Ιανουάριο 1997, ο William Cohen, Υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ, ανέφερε: «Πιστεύω ότι η κατοχή και διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής παρουσιάζει το μεγαλύτερο κίνδυνο, που ο κόσμος γνώρισε ποτέ. Ανακαλύπτουμε συνεχώς περισσότερες χώρες που αποκτούν τεχνολογία (και όχι μόνο τεχνολογία

σελ. 47-60, Quinlan M., *Thinking About Nuclear Weapons: Principles, Problems, Prospects*, Oxford University Press, New York, 2009, σελ. 207-209.

⁶⁷ Hoffman B., *Inside Terrorism*, 2nd edition, Columbia University Press, New York, 2006, σελ. 149.

⁶⁸ Kaplan E. D., & Marshall A., *The Cult at the End of the World*, Crown Publishers, New York, 1996, σελ. 58, Post J. M., Denny L. M., & Kozak P., *Weapons of Mass Destruction Terrorism*, in Schneider B. R. and Davis J. A. (eds), "Avoiding the Abyss: Progress, Shortfalls, and the Way Ahead in Combating the WMD Threat", London, Praeger Security International, 2006, σελ. 49-74.

πυραύλων), αλλά αναπτύσσουν και δυνατότητες χημικής και βιολογικής τεχνολογίας με σκοπό την πιθανή χρήση της. Ως εκ τούτου πιστεύω ότι αυτός είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνος που η ανθρωπότητα θα αντιμετωπίσει τα επόμενα χρόνια». Επιπροσθέτως, ο John M. Deutsch, Αρχηγός της CIA, σε συνέντευξή του ανέφερε ότι τα επόμενα χρόνια τα πιθανά μεγάλα προβλήματα ασφάλειας θα είναι τα εξής: «... οι εθνικές και θρησκευτικές διαφορές, που θα δημιουργήσουν συνεχή ανασφάλεια και θα γίνουν ζωτικός χώρος ύπαρξης της διεθνούς τρομοκρατίας, ... οι διεθνικές ομάδες που ασχολούνται με την τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα και η διακίνηση ναρκωτικών, ... τα χημικά και βιολογικά όπλα που συνεχίζουν να σκορπίζουν το φόβο, ειδικά όταν αυτά εκπορεύονται από κράτη όπως η Λιβύη, το Ιράκ και το Ιράν ... η πυρηνική τρομοκρατία, που θα παραμείνει ένα μεγάλο πρόβλημα ... ο ανταγωνισμός για το γεωπολιτικό πλούτο και για τις νέες αγορές που θα γίνει ακόμη εντονότερος».

Τα πυρηνικά όπλα σπέρνουν τον πανικό σε ολόκληρη την υφήλιο και αποτελούν το επίκεντρο της προσοχής της διεθνούς πολιτικής σκηνής. Τα νησιά του Ειρηνικού Ωκεανού, που αποτέλεσαν πεδίο πυρηνικών δοκιμών, έχουν υποστεί ανεπανόρθωτη καταστροφή με τρομακτικές επιπτώσεις για τις επόμενες γενιές. Το ίδιο ισχύει και για τους κατοίκους των ΗΠΑ και της Ρωσίας, που διαβιών σε περιοχές με πυρηνικές εγκαταστάσεις. Η μη ουσιαστική φύλαξη των πυρηνικών εγκαταστάσεων και η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, καθώς και η ασφάλεια των πυρηνικών υλικών αποτελεί μείζον ζήτημα της διεθνούς ασφάλειας και ύψιστη προτεραιότητα για τα κράτη με πυρηνικές εγκαταστάσεις. Οι Ρώσοι επιστήμονες, σε συνεργασία με τους Αμερικανούς ή από μόνοι τους, έλαβαν μέτρα για τη φύλαξη των εγκαταστάσεών τους. Αν και οι νέες δημοκρατίες αποτελούν πλέον κρατικές οντότητες, δεν έχουν το αναγκαίο επιστημονικό προσωπικό -που στην πλειονότητά του ήταν Ρώσοι- για να στελεχώσουν τις πυρηνικές τους εγκαταστάσεις. Ως αποτέλεσμα, η έλλειψη ικανών επιστημόνων και στελεχών, καθώς και το οργανωμένο έγκλημα αύξησε τον κίνδυνο εμπορίας και διακίνησης πυρηνικών υλικών. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, τα περιστατικά της παράνομης διακίνησης πυρηνικών υλικών παρουσίασαν μια δραματική αύξηση, ενώ, στη συνέχεια καταγράφηκε μια πτωτική τάση. Η πλειονότητα αυτών των περιστατικών δεν σχετίζεται με το άμεσο υλικό που

χρησιμοποιείται στα πυρηνικά όπλα, αλλά, με ραδιενεργά ισότοπα και φυσικό ή χαμηλών εντάσεων ουράνιο. Είναι γεγονός ότι ποσότητες πλουτωνίου για την παραγωγή όπλων και ενισχυμένου ουρανίου έχουν κατασχεθεί στο παράνομο εμπόριο, τα οποία είναι πιθανόν να προέρχονται από τις πυρηνικές εγκαταστάσεις της Ρωσίας. Για παράδειγμα, στην Τσεχία κατασχέθηκαν 2,7 κιλά ουρανίου υψηλών προδιαγραφών και στη Γερμανία 360 γραμμάρια πλουτωνίου. Παρόλα αυτά οι επιστήμονες αποκλείουν την πιθανότητα δημιουργίας πυρηνικών όπλων από τις μέχρι στιγμής παράνομες διακινήσεις πυρηνικών υλικών⁶⁹.

Στις 24 Σεπτεμβρίου 1996, τα πέντε κράτη με πυρηνικά οπλοστάσια, όπως αναγνωρίζονται από τη Συνθήκη για τη Μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (NPT), δηλαδή οι ΗΠΑ, η Κίνα, η Ρωσία, η Βρετανία και η Γαλλία, υπέγραψαν τη Συνθήκη για την Πλήρη Απαγόρευση των Πυρηνικών Δοκιμών (Comprehensive Test Ban Treaty – CTBT). Τα μη-πυρηνικά κράτη που έχουν ήδη κυρώσει τη Συμφωνία είναι η Ιαπωνία (8 Ιουλίου 1997), η Δημοκρατία της Τσεχίας (11 Σεπτεμβρίου 1997), τα Νησιά Φίτζι (10 Οκτωβρίου 1997), η Μικρονησία (25 Ιουλίου 1997), η Μογγολία (8 Αυγούστου 1997), το Κατάρ (3 Μαρτίου 1997) και το Ουζμπεκιστάν (29 Μαΐου 1997). Μέχρι σήμερα, η CTBT έχει υπογραφεί από 183 χώρες. Όμως, οκτώ (8) χώρες μεταξύ αυτών που την έχουν υπογράψει δεν έχουν προβεί στην κύρωσή της, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ. Η συνθήκη θα τεθεί σε ισχύ, μόλις οι χώρες αυτές την κυρώσουν⁷⁰.

Εδώ αξίζει ν' αναφερθεί ότι αν και οι ΗΠΑ πρωτοστατούν στο πάγωμα των πυρηνικών εξοπλισμών σε διεθνές επίπεδο, προχωρούν στον πυρηνικό εξοπλισμό της χώρας τους και στην απόκτηση πυρηνικών και χημικών όπλων. Η παγκόσμια ανησυχία για τους πυρηνικούς εξοπλισμούς έλαβε μεγάλες διαστάσεις με τις αλλαγές που συντελέστηκαν στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης μέχρι το 1991. Τα

⁶⁹ Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 171-173.

⁷⁰ Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 173-174,

<https://www.ert.gr/eidiseis/diethni/oie-na-kirothi-i-sinthiki-gia-tin-pliri-apagorefsi-ton-pirinikon-dokimon/>

πυρηνικά όπλα και οι πυρηνικές εγκαταστάσεις της πρώην Σοβιετικής Ένωσης περιήλθαν στα χέρια των τεσσάρων νέων ανεξάρτητων κρατών, δηλαδή στην Ουκρανία, τη Ρωσία, το Καζακστάν και τη Λευκορωσία. Αναλυτικότερα, περίπου 30.000 τακτικές και στρατηγικές πυρηνικές κεφαλές παρέμειναν στη Ρωσία, ενώ, η Ουκρανία, το Καζακστάν και η Λευκορωσία κατέχουν περίπου 6.000. Η διάσπαρτη, λοιπόν, κατανομή των πυρηνικών κεφαλών δημιούργησε μεγάλη ανησυχία για την ασφάλειά τους. Σημαντική υπήρξε η αρωγή των ΗΠΑ με μια σειρά μέτρων για τη δημιουργία μιας υποδομής για την ασφαλή φύλαξη και συντήρηση των πυρηνικών κεφαλών των προαναφερθέντων χωρών. Επίσης, το 1995, εντατικοποιήθηκε η διεθνής προσπάθεια για τη μείωση των πιθανών κινδύνων από τη χρήση των πυρηνικών όπλων και κυρίως μετά τις αλλαγές που έγιναν στις χώρες της τέως Σοβιετικής Ένωσης. Καρπός αυτής της έντονης ανησυχίας για τον κίνδυνο ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος είναι η συνεργασία των ΗΠΑ με τη Ρωσία, το Καζακστάν, τη Λευκορωσία και την Ουκρανία μέσω του προγράμματος U.S. Cooperative Threat Reduction Programme, για τη χορήγηση οικονομικής βοήθειας για την προστασία των εγκαταστάσεων και την καταστροφή των πυρηνικών όπλων⁷¹.

4.2 Η διεθνής ασφάλεια στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο

Η τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 αποτέλεσε το πρελούδιο για την είσοδο στην εποχή του τρόμου και της ανασφάλειας. Το αίσθημα ασφάλειας που παρείχαν οι μεγαλουπόλεις της Δύσης κατέρρευσε μαζί με τους Δίδυμους Πύργους και η υπάρχουσα τάξη πραγμάτων αποδείχτηκε ελλιπής, διότι άφηνε περιθώριο δράσης σε τρομοκράτες και τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως η Al-Qaeda. Η επίθεση αυτή αν και δεν περιλάμβανε τη χρήση των πυρηνικών όπλων, ανέδειξε τον πραγματικό κίνδυνο, δηλαδή τον πυρηνικό⁷².

⁷¹ Coher A., "Aid to Russia: Yes, But Needs Reform", *Heritage Foundation*, Committee Brief, No. 1, Febr. 6, 1995, Kile S. and Arnett E., Nuclear Arms Control, *SIPRI Yearbook 1996: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford University Press, Oxford 1996.

⁷² Baylis J., & Smith S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, 3^η έκδοση, Μτφρ. Ελένη Ψευτελή, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2007, σελ. 418, Post J. M., Denny L. M., & Kozak P., *Weapons of Mass Destruction Terrorism*, in Schneider B. R. & Davis J. A. (eds), "Avoiding the Abyss: Progress, Shortfalls, and the Way Ahead in Combating the WMD

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ αναγνώρισε τον κίνδυνο κατοχής πυρηνικών όπλων από τους τρομοκράτες και αποφάσισε να κηρύξει τον πόλεμο στη τρομοκρατία, κάνοντας έκκληση στη διεθνή κοινότητα για ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας στον αγώνα κατά της παγκόσμιας τρομοκρατίας. Ωστόσο, ο πόλεμος κατά της παγκόσμιας τρομοκρατίας δεν μπορεί να κερδηθεί εύκολα, διότι δεν έχει έναν ξεκάθαρο αντίπαλο. Σε αντίθεση με τον Ψυχρό Πόλεμο, η χρήση των πυρηνικών όπλων δεν θα γίνει από τα κράτη με σκοπό να πλήξουν τους αντιπάλους τους, αλλά πιθανότατα, τα κράτη τρομοκράτες να υποστηρίζουν με πλάγιο τρόπο τους τρομοκράτες. Για το λόγο αυτό, η κυβέρνηση Μπους έλαβε αυστηρά μέτρα για να αποτρέψει την κρατικά υποστηριζόμενη τρομοκρατία, αποκαλώντας εχθρό το κράτος που θα προσφέρει καταφύγιο σε τρομοκράτες ή θα τους παρέχει πυρηνικά για την πραγματοποίηση μιας τρομοκρατικής επίθεσης με πυρηνικά. Το 2001, οι Αμερικανοί πραγματοποίησαν εισβολή στο Αφγανιστάν με σκοπό να ανατρέψουν την κυβέρνηση Ταλιμπάν που υποστήριζαν την Al-Qaeda. Κατά τους σκεπτικιστές, η χρήση πυρηνικών από τους τρομοκράτες δεν αποτελεί απειλή για την ασφάλεια, λόγω του ότι βασικός σκοπός των τρομοκρατών αποτελεί η δημοσίευση των πολιτικών τους επιδιώξεων και όχι η πρόκληση μεγάλου αριθμού θυμάτων από τις τρομοκρατικές τους ενέργειες⁷³.

Threat", London, Praeger Security International, 2006, σελ. 57, <https://www.news247.gr/afieromata/deka-chronia-apo-tin-11i-septemvrioy.6118370.html>

⁷³ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 129-131, Cole B., *The Changing Face of Terrorism: How Real is the Threat from Biological, Chemical and Nuclear Weapons?*, I.B.Tauris, New York, 2011, σελ. 160, Laqueur W., *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, New York, 1999, σελ. 73.

4.3 Η νέα πυρηνική απειλή

Το 2019 σηματοδοτεί την κατάργηση της συμφωνίας μεταξύ της Ουάσιγκτον και της Μόσχας⁷⁴ για τον έλεγχο των πυρηνικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς, με αποτέλεσμα μια νέα κούρσα εξοπλισμών να εμφανίζεται στο προσκήνιο που αυτή τη φορά δεν αφορά μόνον τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Ρωσία. Νέοι «παίκτες», τους οποίους δεν κάλυπταν οι συμφωνίες της ψυχροπολεμικής εποχής, αναδύονται, με αποτέλεσμα ο έλεγχος της χρήσης των πυρηνικών να μην είναι πλέον εφικτός. Επιπλέον, η συμφωνία START για τον έλεγχο των στρατηγικών όπλων, που λήγει το 2021, αναμένεται να μην ανανεωθεί, λόγω της απέχθειας του προέδρου Τραμπ για τις διεθνείς συμφωνίες. Η απόφαση αυτή του προέδρου Τραμπ θέτει σε κίνδυνο τη διεθνή ειρήνη, με την κατάρρευση της «αρχιτεκτονικής των ελέγχων» των περασμένων δεκαετιών.

Στη νέα αυτή εποχή ενός κυοφορούμενου νέου ψυχρού πολέμου ηγετική θέση κατέχει η Κίνα, μιας και εκφράζει την αντίθεσή της στον εμπορικό πόλεμο που της έχει κηρύξει η Ουάσιγκτον, ακολουθούμενη από τη Βόρεια Κορέα και το Ιράν, που θεωρεί ότι δεν δεσμεύεται από την συμφωνία για τα πυρηνικά του, την οποία ο ίδιος ο πρόεδρος Τραμπ κατήργησε, ενώ, δεν κατάφερε να πείσει τον βορειοκορεάτη ηγέτη να σταματήσει τις δοκιμές νέων πυρηνικών πυραύλων. Μέσα σε αυτό το κλίμα, δύο ακόμη χώρες που κατέχουν πυρηνικά όπλα, η Ινδία και το Πακιστάν, είναι πιθανόν να συγκρουστούν, λόγω της κατάργησης από τον Ινδό πρόεδρο της αυτονομίας της διαφιλονικούμενης περιοχής του Κασμίρ. Επιπροσθέτως, το τελευταίο πυρηνικό

⁷⁴ Το 2019, ιδιαίτερη ανησυχία προκάλεσε στην Ευρώπη η αποτυχημένη πυρηνική δοκιμή στο Αρχάγκελσκ της Ρωσίας, που προκάλεσε έκλυση ραδιενέργειας και το θάνατο τουλάχιστον πέντε (5) ατόμων. Η δοκιμή στο Αρχάγκελσκ, που αφορούσε την ανάπτυξη του 9M730 Burevestnik - ενός πυραύλου με απεριόριστο βεληνεκές- προκάλεσε ανησυχίες για νέο πυρηνικό ατύχημα τύπου Τσερνομπίλ και επανέφερε στο προσκήνιο το πρόβλημα των πυρηνικών και της νέας κούρσας εξοπλισμών μεταξύ των ΗΠΑ και της Ρωσίας. Σημειώνεται εδώ ότι η ανησυχία της Ευρώπης, όπως εκφράστηκε μετά την κατάρρευση της Συνθήκης για τον έλεγχο των πυρηνικών όπλων (INF), θεωρείται απολύτως δικαιολογημένη. Οι ΗΠΑ έριξαν ευθύνες στη Ρωσία για την κατάρρευση της Συνθήκης. Μάλιστα, τόσο σε σχετικές αναφορές, όσο και σε αντίστοιχες ανακοινώσεις του NATO, η αμερικανική κυβέρνηση αποχώρησε από την INF, λόγω της ανάπτυξης του ρωσικού πυραύλου 9M729.

ατύχημα στη Ρωσία, που στοίχισε τη ζωή σε επτά άτομα και ανάγκασε τους κατοίκους της περιοχής να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, προκάλεσε την ανησυχία της διεθνούς κοινότητας. Οι Αμερικανοί πιστεύουν ότι πρόκειται για την αποτυχημένη δοκιμή ενός νέου πυρηνοκίνητου βαλλιστικού πυραύλου, το οποίο διαθέτει έναν μικρό πυρηνικό αντιδραστήρα που του επιτρέπει να φθάσει πετώντας χαμηλά σε κάθε γωνιά της γης, χωρίς να είναι δυνατός ο εντοπισμός του⁷⁵.

4.4 Πυρηνική τρομοκρατία

Η πυρηνική τρομοκρατία αποτελεί μια ακόμη έκφραση του πολυδιάστατου τρομοκρατικού φαινομένου του 21^{ου} αιώνα και συμβάλλει στη δημιουργία ενός συγκεκριμένου γεωστρατηγικού τοπίου στα πλαίσια του οποίου τα όρια μεταξύ ειρήνης και πολέμου τείνουν να εξαλειφθούν. Τα τελευταία χρόνια στη διεθνή ανάλυση θεμάτων ασφαλείας κυρίαρχο ρόλο έχουν τα όπλα μαζικής καταστροφής. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ προσέδωσε νέες διαστάσεις στην πυρηνική τρομοκρατία, λόγω της εν μέρει εγκατάλειψης και κακής συντήρησης των σοβιετικών πυρηνικών εγκαταστάσεων, καθώς και την κλοπή μικρών ποσοτήτων πυρηνικών και ραδιενεργών υλικών με σκοπό το κέρδος.

Μετά την πτώση της ΕΣΣΔ, ο κυρίαρχος τρόπος βιωσιμότητας ενός πυρηνικού οπλοστασίου ήταν η αύξηση του αριθμού των πυρηνικών όπλων σε ξηρά, αέρα και θάλασσα, η αραίωση, η απόκρυψη και η κινητικότητα των πυρηνικών όπλων, καθώς και η σκλήρυνση των σιλό, όπου τοποθετούνταν οι πύραυλοι. Η πτώση της ΕΣΣΔ είχε ως επακόλουθο τη διασπορά των πυρηνικών όπλων με τις εξής αρνητικές συνέπειες:

- α) την αύξηση της πιθανότητας χρήσης πυρηνικών όπλων, όσο αυξάνεται ο αριθμός των κρατών που τα κατέχουν.

⁷⁵ https://www.ethnos.gr/kosmos/55385_rosia-anisyhia-stin-eyropi-prokalei-atyhima-sto-arhankelsk,
<https://www.tovima.gr/2019/08/20/opinions/i-nea-pyriniki-apeili-2/>

- β) την αύξηση της πιθανότητας πυρηνικών ατυχημάτων και ανεξέλεγκτης καταστροφής της πυρηνικής υποδομής κρατών που επιθυμούν να αποκτήσουν πυρηνικά όπλα.
- γ) την αύξηση της ασφάλειας σε περίοδο κρίσεων, όσο πιο τρωτές είναι οι πυρηνικές δυνάμεις των νέων πυρηνικών κρατών.
- δ) την αύξηση του κινδύνου ένας φανατικός ή παρανοϊκός ηγέτης ενός κράτους, που είναι πολιτικά ανεξέλεγκτος και αψηφά τις συνέπειες, να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα για την επίτευξη των στόχων του ή την πολιτική του επιβίωση, όσο περισσότερες χώρες αποκτούν πυρηνικά όπλα.
- ε) την αύξηση του κινδύνου διατάραξης τοπικών ισορροπιών και αύξησης του αριθμού των κρατών που θα αναγκαστούν να συμμετάσχουν στην πυρηνική κούρσα εξοπλισμών για τη διατήρηση στο μέλλον της ισορροπίας δυνάμεων, όσο θα αυξάνει η διασπορά των πυρηνικών⁷⁶.

Η απόκτηση πυρηνικών όπλων από μια χώρα δεν είναι εύκολη υπόθεση. Κατ' αρχήν απαιτείται βαθιά γνώση της πυρηνικής τεχνολογίας, της βιβλιογραφίας και των σχεδίων κατασκευής της πυρηνικής βόμβας. Στη συνέχεια απαιτείται η απόκτηση πυρηνικού υλικού (πλουτωνίου ή ουρανίου) για την επεξεργασία του, που ονομάζεται εμπλουτισμός, σε ειδικές διατάξεις, όπως μονάδες αέριας φυγοκέντρωσης, τις οποίες δεν έχουν στη διάθεσή τους ακόμη και τα πυρηνικά κράτη. Τέλος, απαιτούνται επανειλημμένες πυρηνικές δοκιμές για τη βελτίωση της κατασκευής τους. Η γνώση της κατασκευής πυρηνικών όπλων μπορεί ν' αποκτηθεί από διαρροές πληροφοριών από ειδικούς επιστήμονες, ενώ, η εξεύρεση του πυρηνικού υλικού για την κατασκευή τους αποτελεί απαίτηση που πραγματοποιείται αρκετά δύσκολα. Η απόκτηση πυρηνικού υλικού είναι εφικτή με κλοπή ή με παράνομη διακίνηση ή με τη λειτουργία ενός πυρηνικού σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ή με παραχώρηση από πυρηνικό κράτος. Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης

⁷⁶ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. κεφάλαιο «Πυρηνική στρατηγική», Κολιόπουλος Κ., *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, β' έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2008, σελ. 253-264, Πλατιάς Α. Γ., *Το Νέο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995, σελ. 193-195, *The Washington Times*, «Russian "Kleptocracy" Risks Spread of Nuclear Weapons», September 3, 1997, <https://www.liberal.gr/news/sunodos-gia-tin-puriniki-asfaleia-i-apeili-tis-purinikis-tromokratias-exelissetai-diarkos/40307>

παρατηρήθηκε διακίνηση μικρών μάλλον ποσοτήτων πυρηνικής ύλης στην Ευρώπη, μέσω του λαθρεμπορίου. Σήμερα, τέτοια κρούσματα δεν έχουν αναφερθεί, γεγονός που αποδεικνύει ότι το λαθρεμπόριο του παρελθόντος δεν απέδωσε τις αναγκαίες ποσότητες για την κατασκευή πυρηνικής βόμβας. Επιπροσθέτως, η διαρροή πυρηνικών υλικών είναι πολύ δύσκολη σήμερα, διότι όλες οι διάσπαρτες και σχεδόν ανεξέλεγκτες εγκαταστάσεις πυρηνικών υλικών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, απ' όπου θα μπορούσε να κλαπεί πλουτόνιο ή ουράνιο, δεν υφίστανται πλέον και τα πυρηνικά υλικά βρίσκονται συγκεντρωμένα και ελέγχονται κεντρικά από τη Ρωσία. Η παραχώρηση ποσότητας πυρηνικής ύλης θεωρείται μάλλον απίθανη, διότι δύναται να πραγματοποιηθεί είτε από ένα μη πυρηνικό κράτος, το οποίο δεν διαθέτει περίσσεια ποσότητα για να την παραχωρήσει σε κάποιο άλλο κράτος, ή από ένα πυρηνικό κράτος, το οποίο, όμως, έχει υπογράψει δεσμευτικές συμφωνίες για τη μη διάδοση των πυρηνικών. Η απόκτηση πυρηνικής πρώτης ύλης δύναται να πραγματοποιηθεί από έναν πυρηνικό αντιδραστήρα μετά τη λειτουργία του για κάποιο χρονικό διάστημα βάσει του τύπου του. Τέλος, ο εμπλουτισμός της πυρηνικής ύλης είναι πολύ δύσκολη διαδικασία, διότι οι μονάδες αέριας φυγοκέντρωσης που κυρίως χρησιμοποιούνται για τον εμπλουτισμό απαιτούν εγκαταστάσεις μεγάλης έκτασης και υψηλή κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος. Επιπλέον, ο εντοπισμός τους από κατασκοπευτικούς δορυφόρους γίνεται εύκολα ακόμη και νύχτα και με νεφελώδη ουρανό, λόγω της υπέρυθρης ακτινοβολίας που εκπέμπουν⁷⁷.

Η πυρηνική τρομοκρατία ορίζεται ως η χρήση πυρηνικών όπλων και υλικών από τρομοκράτες για τον εκφοβισμό μεγάλων ομάδων πληθυσμού με σκοπό την επίτευξη πολιτικών σκοπών. Το ζήτημα της πυρηνικής τρομοκρατίας ή της χρήσης πυρηνικών υλικών αποτελεί ύψιστο ζήτημα ασφαλείας που αντιμετωπίζει ο κόσμος τον 21^ο αιώνα, το οποίο πήρε διαστάσεις μετά τις αλλαγές στην πρώην Σοβιετική Ένωση και κυρίως με τις συλλήψεις ατόμων, οι οποίοι με σκοπό το κέρδος διακινούσαν παράνομα ποσότητες ραδιενεργών υλικών⁷⁸.

Για τη διερεύνηση αυτού του φαινομένου πραγματοποιήθηκε μια έρευνα στις ΗΠΑ από το Πανεπιστήμιο του Princeton, στις 28-31 Μαρτίου 1996, ένα χρόνο μετά

⁷⁷ <https://www.pemptousia.gr/2011/08/13912/>

⁷⁸ *The New York Times*, "Russian Says Gangs Try to Steal Atom Matter", May 26, 1994.

την τρομοκρατική ενέργεια στο Ομοσπονδιακό κτίριο της Οκλαχόμα (Απρίλιος 1995), που αφορούσε την πιθανότητα που δίνουν οι Αμερικανοί πολίτες σε τρομοκρατικές ενέργειες με πυρηνικά όπλα. Η πανεθνική αμερικανική έρευνα κατέγραψε το 72% των αμερικανών πολιτών να θεωρούν πιθανό μια τρομοκρατική ενέργεια στο αμερικανικό έδαφος με πυρηνικά, χημικά ή βιολογικά όπλα, αλλά, μόνο το 13% να ανησυχεί και ένα 27% να ανησυχεί λίγο περισσότερο. Το 59% δεν ανησυχεί καθόλου, ενώ, ένα έτος μετά την επίθεση στην Οκλαχόμα, οι αμερικανοί πολίτες δε δείχνουν ιδιαίτερη ανησυχία για πιθανές τρομοκρατικές επιθέσεις σε αμερικανικό έδαφος. Σύμφωνα με αυτή την έρευνα το 66% των ερωτηθέντων ανέφεραν ότι δεν πιστεύουν ότι θα πέσουν θύματα τρομοκρατικής ενέργειας σε δημόσιο χώρο και ένα ποσοστό 49% πιστεύει ότι η τρομοκρατία προέρχεται από το εσωτερικό της χώρας, ενώ, το 39% πιστεύει ότι προέρχεται από το εξωτερικό. Περίπου στο ίδιο ποσοστό κυμαίνεται και η δημοσκόπηση που έγινε για την εφημερίδα *Los Angeles Times* το 1995, με ποσοστά 40% και 33% αντίστοιχα⁷⁹.

Το 1994 καταγράφηκαν πολλοί θάνατοι από έκθεση σε ραδιενέργεια, σε άτομα που μετέφεραν ή χειρίστηκαν ραδιενεργά υλικά, όπως το κοβάλτιο 60 (Co60) ή το καίσιο 137 (Cs137). Το περιστατικό που συνέβη σε πόλη της Εσθονίας αποδεικνύει τους κινδύνους από το χειρισμό ραδιενεργών υλικών. Συγκεκριμένα, στην πόλη αυτή χάθηκε από τις κρατικές αποθήκες ποσότητα καισίου 137. Το ραδιενεργό αυτό υλικό μεταφέρθηκε σε οίκημα, με αποτέλεσμα ο ιδιοκτήτης να πεθάνει σε μικρό χρονικό διάστημα από την έκθεσή του σ' αυτό και επτά (7) ακόμη άτομα να νοσηλευτούν λόγω της έκθεσής τους στο θανατηφόρο υλικό.

Το «Κέντρο Στρατηγικών και Διεθνών Σπουδών», στην Ουάσινγκτον των ΗΠΑ πραγματοποίησε έρευνα με τίτλο «Το Ρωσικό Οργανωμένο Έγκλημα» με τα κάτωθι συμπεράσματα:

1. «Οι ΗΠΑ πρέπει να αντιμετωπίσουν την πιθανότητα ύπαρξης ενός στρατηγικού πυρηνικού οπλοστασίου στα χέρια ενός υπό διάλυση στρατιωτικού μηχανισμού που ελέγχεται από το οργανωμένο έγκλημα.

⁷⁹ Princeton Survey Research Associates "Public Apathetic about Nuclear Terrorism", Survey Methodology, in Princeton, New Jersey. PEW Research Center for the People and the Press, March 28-31, 1996.

2. Η Ρωσική κυβέρνηση δεν έχει εμπιστοσύνη στα άτομα που έχουν αναλάβει τη φύλαξη των πυρηνικών εγκαταστάσεων».

Τα πορίσματα της έρευνας τονίζουν τον άμεσο κίνδυνο που διατρέχει η διεθνής ασφάλεια, λόγω των παράνομων πωλήσεων πυρηνικών και ραδιενεργών υλικών από τη Μαφία, η οποία ασκεί ισχυρή επιρροή στην πολιτική ζωή της Ρωσίας. Επιπλέον, κάνει αναφορά για τις 8.000 ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος, από τις οποίες οι 200 συνδέονται με αντίστοιχες ομάδες οργανωμένου εγκλήματος σε 50 χώρες⁸⁰.

Εδώ αξίζει ν' αναφερθεί ότι το Υπουργείο Εσωτερικών της Ρωσίας κατέγραψε ότι το 60% των κρατικών επιχειρήσεων, το 40% των ιδιωτικών επιχειρήσεων και το 50% έως 85% των Τραπεζών ελέγχονται από το οργανωμένο έγκλημα. Η αναφορά, λοιπόν, επισημαίνει ότι ο κίνδυνος παράνομων διοχετεύσεων πυρηνικών υλικών σε τρομοκρατικές ομάδες ή κράτη-τρομοκράτες παρουσιάζει μια αυξητική τάση. Επιπροσθέτως, στη συγκεκριμένη μελέτη γίνεται αναφορά στην αυτοκτονία του Βλαντιμίρ Νετσάι, Διευθυντή του Ομοσπονδιακού Πυρηνικού Κέντρου στο Σνέζινσκ, ενός από τα δύο βασικά εργαστήρια παραγωγής πυρηνικών όπλων στα Ουράλια Όρη, γνωστό και ως Chelyabinsk 70. Ο πυρηνικός επιστήμονας σε επιστολή που άφησε επισήμανε ότι δεν μπορεί πλέον να εγγυηθεί την ασφάλεια των πυρηνικών επιστημόνων και των πυρηνικών εγκαταστάσεων⁸¹.

Η πυρηνική τρομοκρατία αποτελεί μια εξτρεμιστική μορφή βίας, που δεν αναγνωρίζει ομάδα στόχου και προκαλεί μεγάλο αριθμό θυμάτων. Οι τρομοκρατικές ομάδες κινούνται εκτός κρατικού ελέγχου με σκοπό την πρόκληση τρόμου και πανικού για την επίτευξη του επιθυμητού πολιτικού αποτελέσματος. Η χρήση των ατομικών - πυρηνικών όπλων είναι δυνατόν να προκαλέσει την καταστροφή σε υλικές κατασκευές, ανθρώπους, στη χλωρίδα και πανίδα, ακόμη και στο σύνολο του οικοσυστήματος για εκατοντάδες χρόνια. Η πιθανότητα χρήσης πυρηνικών υλικών από τρομοκράτες σχετίζεται με δολιοφθορές από τη χρήση πυρηνικών όπλων μέχρι

⁸⁰ "Russian Organized Crime", Center for Strategic and International Studies, Washington D.C., 1994.

⁸¹ *The Washington Times*, «Russian "Kleptocracy" Risks Spread of Nuclear Weapons», September 3, 1997.

την τοποθέτηση ραδιενεργών υλικών για τη μόλυνση πόσιμων υδάτων, όπως υδραγωγείων, κοινόχρηστων χώρων και υδάτινων πόρων (ποτάμια και λίμνες), που η επαναφορά τους στη φυσική κατάσταση απαιτεί εκατοντάδες χρόνια. Μέχρι τώρα δεν παρουσιάστηκε καμία οργάνωση ή άτομο που να επιθυμεί να αποκτήσει πυρηνική ικανότητα και γνώση και να δημιουργήσει πρόχειρες κατασκευές με σκοπό να απειλήσει τη διεθνή έννομη τάξη. Οι παράνομες πυρηνικές πωλήσεις υλικών και οι πυρηνικοί εκβιασμοί αποτελούν ενέργειες αφελών ή απατεώνων με στόχο το κέρδος. Η πλειοψηφία αυτών των συναλλαγών δεν είναι γνωστή στο ευρύ κοινό για τη διασφάλιση του απορρήτου.

Η σχολή που υποστηρίζει ότι οι τρομοκρατικές ομάδες θα αποκτήσουν πυρηνικά υλικά θεωρεί ότι η χρήση τους είναι, πλέον, θέμα χρόνου. Στο παρελθόν δεν έχει καταγραφεί δείγμα μαζικής βίας, πλην εξαιρέσεων, κατά τις οποίες τρομοκρατικές οργανώσεις έκαναν επίθεση σε κοινωνικές ομάδες αθώων πολιτών. Στις παλαιότερες μορφές πολιτικής βίας δεν ανιχνεύονται απόψεις και λογικές πυρηνικού ολοκαυτώματος ή μόλυνσης των υδραγωγείων μιας πόλης ή μη κοινωνική νομιμοποίηση, διότι στο παρελθόν η ύπαρξή τους βασιζόταν στην αδιαφορία ή τη συμπάθεια της κοινής γνώμης.

Η πιθανότητα πυρηνικής τρομοκρατίας θεωρείται εξαιρετικά δύσκολη, διότι οι μικρές τρομοκρατικές οργανώσεις δεν έχουν γνώση, ικανότητα, ή ακόμη και μέσα να προβούν σε τέτοιες ενέργειες, μιας και οι πυρηνικοί αντιδραστήρες δεν δύναται να κατασκευαστούν σε γιάφκες ή σε υπόγεια. Επιπροσθέτως, για τη δημιουργία ενός πυρηνικού όπλου απαιτούνται γνώσεις και ειδικά εξοπλισμένα εργαστήρια, προστατευμένοι χώροι, ειδικές εγκαταστάσεις για την παραγωγή, αναπαραγωγή και προστασία των πυρηνικών όπλων και των πυρηνικών και ραδιενεργών υλικών. Η κατασκευή πυρηνικών βομβών, καθώς και η φύλαξη ραδιενεργών υλικών πραγματοποιείται μόνο από ειδικούς επιστήμονες με ειδικευμένη γνώση στα υλικά, τις ιδιότητές τους, τη μεταφορά και το χειρισμό τους, όπως χημικοί, πυρηνικοί φυσικοί, μεταλλειολόγοι, ηλεκτρονικοί και ειδικά εκπαιδευμένοι χειριστές⁸².

⁸² Loehmer A., "The Nuclear Dimension", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 5, No. 2, Summer 1993, σελ. 48-49, Williams Phil and Woessner Paul N., *Nuclear Material Trafficking: An Interim Assessment*, Transnational Organized Crime, Vol. 1, No. 2, Summer 1995, σελ. 206-239.

Η ανησυχία της σχολής σκέψης των ΗΠΑ για το ενδεχόμενο παραγωγής πυρηνικών όπλων από μικρές τρομοκρατικές οργανώσεις με την παράνομη διακίνηση μικρών ποσοτήτων ραδιενεργών υλικών δεν έχουν λογική βάση. Στις απόψεις αυτές κρίνεται αναγκαίο να αναφερθούν οι ρωσικές επιφυλάξεις σε επίπεδο κυβέρνησης και επιστημόνων. Η Ρωσική κυβέρνηση και οι επιστήμονες της χώρας κατανοούν την ανησυχία των Δυτικών κυβερνήσεων και κυρίως των ΗΠΑ για το ενδεχόμενο απώλειας από τις αποθήκες τους πυρηνικών και ραδιενεργών υλικών. Εδώ είναι σημαντικό ν' αναφερθεί ότι σημαντικό ρόλο παίζει το ήθος των σοβιετικών πυρηνικών επιστημόνων, οι οποίοι γνωρίζουν την επικινδυνότητα αυτών των υλικών και δεν θα εγκαταλείψουν τα καθήκοντά τους ή θα πουλήσουν πυρηνικά και ραδιενεργά υλικά σε τρομοκρατικές οργανώσεις. Ο φόβος για τη δημιουργία πυρηνικών και ραδιενεργών όπλων από τις κλοπές και η χρήση τους από ομάδες φανατικών ή συνεργαζόμενων με κράτη φορείς κατά αθών στόχων δεν θεωρείται αβάσιμος. Βέβαια, είναι δύσκολο τα κράτη να παρέχουν αυτή τη δυνατότητα σε τρομοκρατικές ομάδες. Παρόλα αυτά, η πιθανότητα υφίσταται και χρησιμοποιήθηκε από ομάδες εξτρεμιστών τύπου Aum Shinrikyo, που χρησιμοποίησε χημικά αέρια για την πρόκληση τρόμου σε μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες. Όμως, δεν μπορεί να αποκλειστεί η πιθανότητα τα όπλα μαζικής καταστροφής να χρησιμοποιηθούν και εκτός πεδίου μάχης με καταστροφικά αποτελέσματα⁸³.

Συμπερασματικά, αξίζει ν' αναφερθεί ότι η κατασκευή πυρηνικών όπλων από τρομοκρατικές οργανώσεις θεωρείται πολύ δύσκολη, αλλά, η χρήση μιας «βρώμικης βόμβας», δηλαδή μιας ποσότητας πυρηνικού υλικού που θα ανατινασσόταν με τη χρήση συμβατικών εκρηκτικών αποτελεί ρεαλιστικό ενδεχόμενο. Επιπροσθέτως, το ενδεχόμενο δολιοφθοράς, ατυχήματος, κλοπής σχάσιμου υλικού από τους πυρηνικούς σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, πυρηνικής τρομοκρατίας και απόκτησης όπλων μαζικής καταστροφής από μη κρατικές οντότητες, κυρίως τρομοκρατικές οργανώσεις, έχει προκαλέσει την έντονη ανησυχία της διεθνούς κοινότητας⁸⁴.

⁸³ Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 179-180.

⁸⁴ <https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/i-pyriniki-apeili/>

4.5 Χημική τρομοκρατία

Η χημική τρομοκρατία αποτέλεσε όπλο στα χέρια παραθρησκευτικών και ακροδεξιών οργανώσεων για την πρόκληση μαζικών θανάτων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα χρήσης της χημικής τρομοκρατίας αποτελούν η επίθεση στο μετρό του Τόκιο (20 Μαρτίου 1995) από την ιαπωνική παραθρησκευτική οργάνωση Αούμ Σινρίκιο του ηγέτη Σόκο Ασαχάρα, με τη χημική ουσία σαρίν, που προκάλεσε το θάνατο δώδεκα ατόμων και τον τραυματισμό εκατοντάδων, η τρομοκρατική επίθεση στην Πολιτεία Οκλαχόμα των ΗΠΑ (19 Απριλίου 1995), όπου μείγμα χημικών ουσιών -απλά χημικά υλικά που κυκλοφορούν ελεύθερα στο εμπόριο για αγροτικές καλλιέργειες- προκάλεσε το θάνατο πολλών ατόμων και η μαζική χρήση χημικών όπλων στον Πόλεμο του Κόλπου. Οι οργανώσεις που χρησιμοποιούν χημικά υλικά στις ενέργειές τους δεν έχουν ξεκάθαρη πολιτική στήριξη και θεωρούν ότι ολοκληρώνουν μια προφητεία ή ένα θείο κάλεσμα. Ανάμεσα στα βασικά κίνητρα της χημικής τρομοκρατίας συγκαταλέγονται η τιμωρία των ενόχων, η ολοκλήρωση μιας αποκαλυπτικής προφητείας, η καταστροφή ενός διεφθαρμένου πολιτικού συστήματος, ο αγώνας κατά μιας τυραννικής κυβέρνησης και η τιμωρία μιας άλλης ομάδας με σκοπό την εξόντωση του δράστη⁸⁵.

Είναι σημαντικό ν' αναφερθεί ότι ορισμένες εθνικές νομοθεσίες δημιουργούν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την ανάπτυξη μη-κρατικών τρομοκρατικών οργανώσεων, που λειτουργούν ακόμη και στα όρια της νομιμότητας. Συγκεκριμένα, το Σύνταγμα των ΗΠΑ παρέχει μια σειρά από δικαιώματα για την προστασία των πολιτών από την κρατική παρέμβαση, όπως το δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου και του Τύπου, την ανεξιθρησκία και το δικαίωμα στην οπλοκατοχή και την οπλοχρησία. Το τελευταίο αυτό δικαίωμα, που προστατεύει τους πολίτες από ελέγχους και συλλήψεις, έγινε αντικείμενο κατάχρησης από ομάδες και οργανώσεις μη-κρατικές και χρησιμοποιήθηκε σε τρομοκρατικές ενέργειες. Το δικαίωμα κατοχής όπλων είχε ως

⁸⁵ Advisory Panel to Assess Domestic Response Capabilities for Terrorism Involving Weapons of Mass Destruction, "Assessing the Threat", *First Annual Report to the President and the Congress*, Washington D.C., December 15, 1999, Tucker B. J., "Chemical and Biological Terrorism: How Real a Threat?", *Current History*, Vol. 99, No. 636, April 2000, σελ. 147.

αποτέλεσμα την ανάπτυξη επιτυχημένων οικονομικών πρωτοβουλιών, τη δημιουργία εκπαιδευμένων παραστρατιωτικών ομάδων και την εκπαίδευση των μελών των οργανώσεων στα όπλα, στις τεχνικές του πολέμου και στις νέες τεχνολογίες που σχετίζονται με τη δημιουργία όπλων μαζικής καταστροφής⁸⁶.

Η χημική τρομοκρατία έχει μικρότερο βαθμό δυσκολίας συγκριτικά με την πυρηνική, διότι τα χημικά υλικά κυκλοφορούν ελεύθερα στο εμπόριο, η τεχνογνωσία μπορεί να εξευρεθεί με μεγάλη ευκολία στο εμπόριο ή στο Διαδίκτυο, δεν απαιτεί ιδιαίτερα πολυδάπανη υποδομή και απαιτούνται λιγότερες προφυλάξεις για τους χρήστες από αυτές που απαιτούνται για τη χρήση πυρηνικών υλικών. Από την άλλη πλευρά, η απόκτηση υψηλού επιπέδου γνώσης χειρισμού χημικών ουσιών, προϋποθέτει την παρουσία ειδικών επιστημόνων. Οι επιθέσεις με χημικές ουσίες επιδρούν εκφοβιστικά σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, αποτελούν τις πλέον επικίνδυνες και καταστροφικές για τον άνθρωπο και το περιβάλλον και αποδεικνύουν την ευκολία απόκτησης και χρήσης χημικών όπλων από ορισμένες τρομοκρατικές οργανώσεις για την επίτευξη των σκοπών τους. Αν και η διεθνής κοινωνία απεδείχθη ανοχύρωτη και πολύ αδύναμη να διαχειριστεί το μείζον θέμα της συλλογικής ασφάλειας, οι επιθέσεις στο μετρό του Τόκυο και στο Ομοσπονδιακό κτίριο της Οκλαχόμα των ΗΠΑ οδήγησαν στην υπογραφή νέων διακρατικών συμφωνιών με σκοπό την πρόληψη των επιθέσεων με όπλα μαζικής καταστροφής⁸⁷.

Η Συνθήκη για τα Χημικά Όπλα απαγορεύει την απόκτηση, αποθήκευση, μεταφορά ή χρήση χημικών όπλων από κράτη και αποτρέπει τη χρήση τους από εξωθεσμικούς μηχανισμούς, όπως οι τρομοκρατικές οργανώσεις. Η Συνθήκη για την καταπολέμηση της χημικής τρομοκρατίας αναφέρει τα εξής:

⁸⁶ Constitution of the United States, Amendments I, II, IV, VI, Adopted 1789, Emerson S., "The Other Fundamentalists", *The New Republic*, No. 212, June 12, 1995, σελ. 21, Smith R. J., "The Chemical Weapons Convention as a Tool for Combating Chemical Terrorism", *Medicine and Global Survival*, Vol. 2, No. 3, September 1995, σελ. 12.

⁸⁷ Advisory Panel to Assess Domestic Response Capabilities for Terrorism Involving Weapons of Mass Destruction, "Assessing the Threat", *First Annual Report to the President and the Congress*, Washington D.C., December 15, 1999, Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 58-59, Tucker B. J., "Chemical and Biological Terrorism: How Real a Treat?", *Current History*, Vol. 99, No. 636, April 2000, σελ. 147.

- απαιτεί από τα κράτη να θεσπίσουν ειδικές νομοθεσίες για την ποινικοποίηση της παραγωγής ή της προσπάθειας παραγωγής χημικών όπλων.
- απαιτεί από τα κράτη να ελέγχουν την παραγωγή των χημικών όπλων.
- απαιτεί τη συνεχή ενημέρωση και εγρήγορση των χημικών βιομηχανιών για την πιθανότητα κακής χρήσης των προϊόντων τους.
- προβλέπει τη δημιουργία εθνικών και διεθνών υπηρεσιών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, όπως για παράδειγμα τον Οργανισμό για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων, με τον οποίο τα κράτη συνεργάζονται μέσω εθνικών οργάνων για την ανταλλαγή πληροφοριών.
- θέτει εμπόδια στα κράτη που διευκολύνουν το έργο των τρομοκρατών ή των υποστηρικτών τους. Αναλυτικότερα:
 - με την απαγόρευση κατοχής ή χρήσης χημικών όπλων εκθέτει τα κράτη που θα βοηθήσουν τους τρομοκράτες στη διεθνή κοινή γνώμη.
 - με την ποινικοποίηση και τη δημιουργία του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου, η προσπάθεια των κρατών να δημιουργήσουν χημικά όπλα αποτρέπεται, ενώ, δε δικαιολογείται και η παρουσία ατόμων που θα προσπαθήσουν το αντίθετο, δηλαδή υπόκεινται και αυτά σε κυρώσεις από την εθνική νομοθεσία των κρατών όπου έπραξαν το αδίκημα.
 - αν κάποια περιοχή αποτελεί πεδίο που χρησιμοποιείται για τρομοκρατικούς σκοπούς, μπορεί αυτή να τεθεί υπό άμεσο διεθνή έλεγχο.
 - ο Οργανισμός θα ασκήσει πιέσεις προς εκείνα τα κράτη που δεν υπακούουν στα ανωτέρω, ενώ, στην περίπτωση που κριθεί απαραίτητο θα ληφθούν και διεθνή μέτρα.
- ζητά τη διάλυση των εθνικών αποθηκών χημικών όπλων, που είναι πιθανόν να πέσουν στα χέρια τρομοκρατών.
- ο Οργανισμός θα παρέχει ένα χώρο συζήτησης και ανταλλαγής απόψεων για τη χημική τρομοκρατία.

Η διεθνής κοινή γνώμη είναι πλέον ενήμερη για την αδυναμία δημιουργίας ενός απόλυτα ασφαλούς περιβάλλοντος για τη διεθνή κοινότητα. Η καταστροφή των χημικών όπλων και ο καθαρισμός των θαλασσών από τα αποθηκευμένα σ' αυτόν

χημικά απόβλητα και χημικά όπλα (π.χ. η θάλασσα της Βαλτικής) είναι μια ιδιαίτερα δαπανηρή διαδικασία.

Το NATO συμφώνησε σε δύο βασικά έγγραφα (Μάιος 1994):

- στο έγγραφο πολιτικού σχεδιασμού, που σχετίζεται με την ευρύτερη πολιτική και στρατιωτική προσέγγιση της Συμμαχίας για τα όπλα μαζικής καταστροφής, και
- στο σχέδιο εργασίας σε τρεις φάσεις για το νέο δημιουργήμα Senior Defense Group on Proliferation (SDGP) και για την προοπτική των προβλημάτων της άμυνας σε σχέση με τα όπλα μαζικής καταστροφής⁸⁸.

4.6 Βιολογική τρομοκρατία

Η βιολογική τρομοκρατία ή βιοτρομοκρατία θεωρείται πιο επικίνδυνη από τη χημική βία, λόγω της δυνατότητας πρόκλησης μόλυνσης και του χρόνου επώασης του μικροβίου στον ανθρώπινο οργανισμό. Σε σχέση με τη χημική και την πυρηνική βία, η βιολογική βία χαρακτηρίζεται από περιορισμένη δυνατότητα αναγνώρισης του χρόνου και τόπου επίθεσης των μικροβίων, λόγω της καθυστέρησης εμφάνισης των συμπτωμάτων και της έλλειψης μηχανισμών ανίχνευσης ή αναγνώρισης της προέλευσης των συμπτωμάτων και των αιτιών των ασθενειών. Επιπροσθέτως, ο βιολογικός πόλεμος μπορεί κάλλιστα να αποδοθεί σε φυσική έξαρση του φαινομένου με αποτέλεσμα η επιτιθέμενη χώρα ή ο φορέας να αρνηθεί την επιθετική δράση. Η μορφή αυτή τρομοκρατίας δεν αναγνωρίζει σύνορα, ούτε τον ακριβή στόχο για τον οποίο χρησιμοποιείται και μπορεί να προσβάλλει φιλικές δυνάμεις ή αθώο πληθυσμό ακόμη και με απλές κλιματολογικές αλλαγές⁸⁹.

⁸⁸ Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 186-188.

⁸⁹ Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 191, *Proliferation: Treat and Response*, U.S. Department of Defense, Washington D.C., November 1997, σελ. 82.

Τα βασικά γνωρίσματα μιας τρομοκρατικής οργάνωσης που θα έκανε χρήση βιολογικών όπλων είναι η απουσία συγκροτημένης δομής μιας και δεν ενδιαφέρεται για αντεπίθεση από τις αρχές, η επιτυχής έκβαση των επιχειρήσεών της, η ύπαρξη εξειδικευμένων ατόμων για τη χρήση των ειδικών όπλων και η φιλοδοξία για μεγαλύτερη εξέλιξη της τακτικής της σχετικά με την βιοτρομοκρατία. Η βιοτρομοκρατία συνήθως εντοπίζεται σε ομάδες που διαδίδουν αποκαλυπτικές προφητείες, σε παραθρησκευτικές οργανώσεις, σε εθνικές μειονότητες που έχουν σκοπό να εκδικηθούν την άρχουσα πλειοψηφία και σε μικρές τρομοκρατικές οργανώσεις με ακραίες αντιλήψεις. Χαρακτηριστικά παραδείγματα χρήσης βιολογικών όπλων αποτελούν το περιστατικό στο Όρεγκον των ΗΠΑ, όπου η παραθρησκευτική οργάνωση Rajneeshee μόλυνε με το βακτήριο σαλμονέλα 751 την κοινότητα Wasco (Αύγουστος 1984) και το γνωστό ως «Sverdlovsk incident», που συνέβη στη Ρωσία το 1979, όπου 60-80 άτομα πέθαναν από έκθεση στο βακτήριο «άνθραξ», λόγω ατυχήματος στο εργαστήριο κατασκευής του⁹⁰.

Η Συνθήκη για τα Βιολογικά Όπλα (Ιανουάριος 1993) απαγορεύει την ανάπτυξη, παραγωγή, αποθήκευση ή χρήση βιολογικών παραγώγων ή τοξινών οποιουδήποτε τύπου ή ποσότητας, που δεν έχει προστατευτικό, ιατρικό ή φιλειρηνικό σκοπό ή οποιοδήποτε άλλο όπλο ή τρόπο παράδοσης αυτών των παραγώγων και τοξινών. Σύμφωνα με τη Συνθήκη, τα υλικά αυτά πρέπει να καταστραφούν σε εννέα (9) μήνες από την ημερομηνία εφαρμογής της. Για το λόγο αυτό, με πρωτοβουλία του ΟΗΕ έχουν δημιουργηθεί ειδικές ομάδες για την παρακολούθηση των εξελίξεων⁹¹.

⁹⁰ Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 61, 62-63.

⁹¹ Meselson M., "Implementing the Biological Weapons Convention of 1972", *UNIDIR Newsletter*, June 1991, Report of the Quadrennial Defense Review, "Weapons of Mass Destruction", May 1997, *VEREX*, 1991, Ad Hoc Group, 1994.

4.7 Ηλεκτρονική τρομοκρατία

Η ηλεκτρονική τρομοκρατία προσελκύει την προσοχή της παγκόσμιας κοινότητας μιας και σχετίζεται με την ικανότητα παρέμβασης στο διαδίκτυο, ως συνέπεια της εξέλιξης της τεχνολογίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι επεμβάσεις σε στρατιωτικούς κώδικες, η πρόσβαση και αλλοίωση στοιχείων στρατηγικής σημασίας χωρών, η πρόσβαση σε τραπεζικά δίκτυα και οι δολιοφθορές που έχουν προσλάβει διαστάσεις τρομοκρατικών ενεργειών⁹².

4.8 Νέα ή μεταμοντέρνα τρομοκρατία

Τον 20^ο αιώνα, η εμφάνιση της νέας ή μεταμοντέρνας τρομοκρατίας, η οποία διαχέεται πιο γρήγορα, λόγω της παγκοσμιοποίησης και της τεχνολογικής ανάπτυξης, αποτελεί, πλέον, σήμα κατατεθέν πολλών ακραίων πολιτικών κινημάτων, αλλάζοντας τη χρήση και τις μεθόδους της. Το διαδίκτυο και οι νέες τεχνολογίες επιτρέπουν την προσέγγιση και κατ' επέκταση τον προσηλυτισμό των τρομοκρατών, χωρίς ιδιαίτερη εμπειρία, σε τρομοκρατικές οργανώσεις, καθώς και το σχεδιασμό μιας επίθεσης με τεράστια ευκολία, καθιστώντας ένα πολύνεκρο χτύπημα εφικτό ακόμη και σε χώρες με την υψηλότερη ασφάλεια. Επιπροσθέτως, η δομή της τρομοκρατικής-ιεραρχικής ομάδας έχει μεταβληθεί και αντικατασταθεί από ένα πλήθος αυτόνομων και μικρότερων ομάδων που επικοινωνούν και συντονίζουν τις δράσεις τους πιο εύκολα από πριν. Η σύγχρονη τρομοκρατική δραστηριότητα εμπεριέχει τρομοκρατικές ενέργειες που σχετίζονται με αιτήματα κοινωνικού χαρακτήρα. Οι οργανώσεις του ισλαμικού εξτρεμισμού επιδίδονται σε πολύνεκρες τρομοκρατικές πράξεις - αδιαφορώντας για το ανθρώπινο κόστος- για να εκφράσουν τη δυσαρέσκειά τους στη διεθνή πολιτική της Δύσης. Το αυξανόμενο ενδιαφέρον των τρομοκρατών για όπλα μαζικής καταστροφής (βιολογικά, χημικά, πυρηνικά), με τα οποία θα επιφέρουν

⁹² Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 64-65.

εντυπωσιακά πλήγματα, καθώς και η ταχύτητα και η ευκολία διάδοσης τους έχει λάβει διαστάσεις διεθνούς κινδύνου⁹³.

⁹³ Baylis J., & Smith S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, 3^η έκδοση, Μτφρ. Ελένη Ψευτελή, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2007, σελ. 619, Katona P., *The Historical Impact of Terrorism, Epidemics and WMD*, in Katona P., Intriligator M. D. & Sullivan J. P. (eds), "Countering Terrorism and WMD: Creating a Global Counter-terrorism Network", London, Routledge, 2006, σελ. 25, Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000, σελ. 44-46, 48, 51, Tucker D., "What's New about the New Terrorism and How Dangerous is it?", *Terrorism and Political Violence*, No. 13, Autumn 2001, σελ. 1-13.

Κεφάλαιο 5: Πυρηνική τρομοκρατία και τρομοκρατικές ομάδες

5.1 Τρομοκρατικές ομάδες, κίνητρα και αντικίνητρα τρομοκρατών

Το ενδεχόμενο απόκτησης πυρηνικών όπλων από τρομοκρατικές ομάδες, όπως πολιτικο-θρησκευτικές ομάδες, αποκαλυπτικές ομάδες, εθνικιστικές ή αποσχιστικές ομάδες και τέλος από ομάδες με ένα μοναδικό σκοπό, αποτελεί την πιο επικίνδυνη απειλή για τον πλανήτη. Αναλυτικότερα:

- α) *Πολιτικο-θρησκευτικές ομάδες:* Οι ομάδες αυτές διακατέχονται από μια συγκεκριμένη ιδεολογία και με την απειλή χρήσης των πυρηνικών όπλων, ή ενός τρομοκρατικού χτυπήματος σε πυρηνικές εγκαταστάσεις, ή με τη χρήση αυτοσχέδιων εκρηκτικών μηχανισμών (IND) προκαλούν τον θάνατο ή τον εκφοβισμό μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων. Η χρήση κάθε μέσου που καλλιεργεί τον φόβο στον εχθρό είναι θεμιτή για την επίτευξη των θρησκευτικών και πολιτικών τους στόχων (π.χ. Hezbollah, Al-Qaeda).
- β) *Αποκαλυπτικές ομάδες:* Οι ομάδες αυτές πιστεύουν ότι πρέπει να επισπεύσουν την τρομακτική προφητεία για τη συντέλεια του κόσμου με τη χρήση της βίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι Εβραίοι, οι εξτρεμιστές του Ισλάμ και οι χριστιανικές ομάδες που θεωρούν ότι για τον εξαγνισμό του κόσμου κρίνεται αναγκαία η επίθεση σε απίστους. Τρομοκρατικές επιθέσεις με πυρηνικά όπλα και αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς επιλέγονται από τις ομάδες για την πρόκληση μέγιστων απωλειών. Η αιρετική ομάδα Aum Shinrikyo ή Υπέρτατη Αλήθεια στην Ιαπωνία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα τρομοκρατίας με όπλα μαζικής καταστροφής. Η ομάδα αυτή θεωρούσε ότι η συντέλεια του κόσμου θα συνέβαινε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 μέσω πυρηνικής αποκάλυψης και για το λόγο αυτό είχε εξασφαλίσει πηγές απόκτησης υλικού στις ΗΠΑ και την Αυστραλία, χρηματοδότηση που ανερχόταν στο ποσό του 1 δις δολαρίων και απασχόλησε πολλούς επιστήμονες στις εγκαταστάσεις της παραγωγής των όπλων. Σε πέντε χρόνια πραγματοποίησαν την πρώτη τους επίθεση στο μετρό του Τόκιο με χημικό

όπλο (sarin nerve gas), αλλά, το ενδεχόμενο επίθεσης με πυρηνικά δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί μιας και διέθετε αποθέματα σχάσιμου υλικού.

- γ) *Εθνικιστικές ή αποσχιστικές ομάδες*: Οι ομάδες αυτές στοχεύουν στην πολιτική ανεξαρτησία ή την πολιτική εκδίκηση με τη χρήση πυρηνικών όπλων ή την απειλή χρήσης τους για εκφοβισμό. Μια τρομοκρατική επίθεση μικρότερης εμβέλειας (π.χ. ραδιενεργή βόμβα) αποτελεί συνειδητή επιλογή των ομάδων για την επίτευξη όσο το δυνατόν λιγότερων απωλειών και την αποφυγή της διεθνούς κατακραυγής και των αντιποίνων.
- δ) *Ομάδες με ένα μοναδικό σκοπό*: Οι ομάδες αυτές επιδιώκουν την αλλαγή μιας συμπεριφοράς ή πολιτικής σε ένα πολιτικό ή κοινωνικό ζήτημα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι ομάδες που καταδικάζουν την άμβλωση, το κίνημα ενάντια στα πυρηνικά, οι οικολογικές ομάδες και οι ακτιβιστές που τάσσονται υπέρ της απελευθέρωσης των ζώων. Χρησιμοποιούν τη ραδιενεργή βόμβα ή πυρηνικές φάρσες, διότι δεν επιθυμούν να προκαλέσουν πολλές απώλειες, αλλά, να αναγκάσουν την πολιτεία να αναγνωρίσει ή να λάβει μέτρα ή απλά να ενημερώσουν το κοινό για ένα σημαντικό ζήτημα. Οι φάρσες με άνθρακα χρησιμοποιήθηκαν από ομάδες σε κλινικές αμβλώσεων. Ωστόσο, είναι πιθανό ομάδες να χρησιμοποιήσουν πιο εξελιγμένα μέσα της πυρηνικής τρομοκρατίας, όπως αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς ή μεμονωμένα άτομα να προβούν σε ενέργειες πυρηνικής τρομοκρατίας με μέσα που δεν απαιτούν ιδιαίτερες ικανότητες ή γνώσεις⁹⁴.

Οι τρομοκρατικές ενέργειες υποκινούνται από θρησκευτικά, επιχειρησιακά, πολιτικά, ψυχολογικά και ιδεολογικά κίνητρα. Συγκεκριμένα:

- α) *Θρησκευτικά κίνητρα*: Κυρίως μετά τη δεκαετία του 1980, ολοένα και περισσότεροι τρομοκράτες υιοθετούν την ισλαμική εξτρεμιστική ιδεολογία του

⁹⁴ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 40-42, Ferguson Ch. D., & Potter W. C., *The Four Faces of Nuclear Terrorism*, Monterey Institute of International Studies, California, 2005, σελ. 19-25, <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/mi-fobaste-ton-anthraka/>

ιερού πολέμου και αποδίδουν τις τρομοκρατικές τους ενέργειες με πυρηνικά στο Θεό και στην υπεράσπιση της θρησκείας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Αλ Κάιντα, η οποία μετά την εισβολή των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν, μέσω της θρησκευτικής της προπαγάνδας, διακήρυξε την έναρξη ενός πολέμου ιδεών, μιας πάλης ανάμεσα στο καλό και το κακό, τη Δύση και την Al-Qaeda (clash of civilization⁹⁵), με στόχο την αιτιολόγηση των πράξεων της ομάδας και την επίτευξη ευρύτερης υποστήριξης. Η τρομοκρατία που βασίζεται στη θρησκευτική προπαγάνδα θεωρείται πιο επικίνδυνη από την κοσμική τρομοκρατία, διότι ενεργεί χωρίς ταμπού, ηθικούς ή πολιτικούς φραγμούς. Ακόμη πιο επικίνδυνες θεωρούνται οι τρομοκρατικές οργανώσεις που ασπάζονται θρησκευτικά ή αποκαλυπτικά δόγματα, που οραματίζονται την απομάκρυνση της άνομης παγκόσμιας τάξης και κάθε κοινωνικού και πολιτικού συστήματος και την επιβολή, επί της ανθρωπότητας, ενός και μοναδικού συστήματος, στο οποίο η αποκαλυπτική ομάδα θα διαδραματίσει έναν ιδιαίτερο ρόλο.

- β) *Επιχειρησιακά κίνητρα*: Η πυρηνική τρομοκρατία είναι ένα εργαλείο, μια μέθοδος, μια επιχειρησιακή στρατηγική επιλογή, διότι οι τρομοκράτες επιχειρούν ορθολογική ανάλυση κόστους-οφέλους για τη χρήση πυρηνικών όπλων σε τρομοκρατικές επιθέσεις. Αναλυτικότερα, οι τρομοκράτες επιλέγουν πυρηνικά όπλα, λόγω της δυνατότητάς τους να προκαλέσουν τις μέγιστες καταστροφές σε ανθρώπινες ζωές και στο περιβάλλον συγκριτικά με τα συμβατικά, τα βιολογικά και τα χημικά όπλα. Από την άλλη πλευρά, πολλοί

⁹⁵ Ο S. Huntington στο βιβλίο του με τίτλο «Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης» προέβλεψε την ανασυγκρότηση των χωρών παγκοσμίως σύμφωνα με πολιτισμικές σφαίρες επιρροής ή πολιτισμούς (δυτικός, κομφουκιανός, ιαπωνικός, ισλαμικός, ινδουιστικός, σλαβοορθόδοξος και λατινοαμερικανικός πολιτισμός). Η σχετική πολιτισμική σταθερότητα και η γεωγραφία περιορίζουν τις δυνατές συγκρούσεις μεταξύ των πολιτισμών. Η σύγκρουση είναι αναπόφευκτη όταν ένας πολιτισμός είναι πιο αδύνατος, ανασφαλής ή στάσιμος και η αλληλεπίδραση μεταξύ αδύνατων και ισχυρών πολιτισμών είναι έντονη. Μια σημαντική διαχωριστική γραμμή υφίσταται ανάμεσα στον φιλελεύθερο δυτικό πολιτισμό και τον ισλαμικό πολιτισμό, ο οποίος είναι δυσαρεστημένος λόγω της δυτικής στρατιωτικής παρουσίας στον Περσικό Κόλπο, της συντριπτικής στρατιωτικής κυριαρχίας της Δύσης και της αδυναμίας του να καθορίσει τη μοίρα του.

τρομοκράτες δεν επιλέγουν τα πυρηνικά όπλα, γιατί είναι αρκετά ασταθή και ανεξέλεγκτα.

- γ) *Πολιτικά κίνητρα*: Τα περισσότερα κίνητρα των τρομοκρατών που επιδιώκουν πυρηνική τρομοκρατία, ακόμη και για ομάδες με θρησκευτικές εξτρεμιστικές ιδεολογίες, είναι πολιτικά. Για παράδειγμα, η Αλ Κάιντα, διαμήνυσε την απομάκρυνση των αμερικανικών στρατευμάτων από τα μουσουλμανικά εδάφη (Ιράκ) με απειλή χρήσης της πυρηνικής τρομοκρατίας σε εδάφη της Ευρώπης και της Αμερικής, δηλαδή με βομβαρδισμούς στην Ισπανία και το Λονδίνο. Οι ομάδες με πολιτικά και θρησκευτικά κίνητρα επιβάλλεται να περιορίσουν τη βία προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Χεζμπολάχ, η οποία αναφέρει ότι πραγματοποιεί επιθέσεις σε στρατιώτες του Ισραήλ και όχι σε πολίτες, με σκοπό την προβολή του αγώνα της για την ελευθερία και την παροχή συνεχούς υποστήριξης από την ομάδα της. Επίσης, εθνικιστικές ομάδες και τρομοκράτες της αριστερής και δεξιάς παράταξης με συγκεκριμένο πολιτικό μήνυμα δύναται να πραγματοποιήσουν τρομοκρατικές επιθέσεις με βρώμικες βόμβες ή χημικά ή βιολογικά όπλα σε στόχους πολιτικούς, στρατιωτικούς ή οικονομικούς του εκάστοτε καθεστώτος, προκειμένου να αποφύγουν τα καταστροφικά αποτελέσματα της χρήσης των πυρηνικών όπλων.
- δ) *Ψυχολογικά και ιδεολογικά κίνητρα*: Η κατοχή πυρηνικών όπλων από τους τρομοκράτες ενισχύει την ισχύ τους, την αίσθηση του φόβου στους αντιπάλους τους και δύναται να αποτελέσουν μέσο εκδίκησης και εκβιασμού των αντιπάλων τους για την επίτευξη των στόχων τους. Παράδειγμα αποτελεί η Αλ Κάιντα, η οποία κατηγόρησε τους Αμερικανούς ως υπεύθυνους για τις συμφορές των Μουσουλμάνων και απείλησε με θάνατο τέσσερα εκατομμύρια Αμερικανούς (2001). Επιπροσθέτως, ομάδες με παθολογικές ιδεολογίες, δογματικές εμμονές (π.χ. συλλογικός μαρτυρικός θάνατος) ή για λόγους δημοσιότητας καταφεύγουν στην πυρηνική τρομοκρατία⁹⁶.

⁹⁶ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 12-13, Baylis J., & Smith S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, 3^η έκδοση, Μτφρ. Ελένη Ψευτελή, Εκδόσεις Επίκεντρο,

Στα αντικίνητρα των τρομοκρατών συγκαταλέγονται τα φιλοσοφικά ή ηθικά ζητήματα, ο φόβος των αντιποίνων, η ανεπάρκεια πόρων και ικανοτήτων, καθώς και οι προκλήσεις που σχετίζονται με την εκπόνηση του πλάνου της πυρηνικής τρομοκρατίας. Συγκεκριμένα:

- α) *Φιλοσοφικά ή ηθικά ζητήματα*: Πολλές ομάδες, όπως για παράδειγμα οι οικολογικές ομάδες, δύναται να χρησιμοποιήσουν την τρομοκρατία για να αφυπνίσουν την κοινή γνώμη σχετικά με την επικινδυνότητα της πυρηνικής ενέργειας. Οι ομάδες αυτές, λοιπόν, προβαίνουν στην κατάληψη μιας εγκατάστασης παραγωγής πυρηνικής ενέργειας προκειμένου να παρουσιάσουν τα κενά ασφαλείας και τον κίνδυνο μόλυνσης, αλλά, δεν πραγματοποιούν χτύπημα για την απελευθέρωση ραδιενέργειας προκειμένου να στηρίξουν τις απόψεις τους.
- β) *Φόβος των αντιποίνων*: Εθνικιστικές ομάδες, όπως για παράδειγμα οι Τσετσένοι αυτονομιστές, που διεκδικούν την αυτονόμηση της περιοχής τους, διστάζουν να προβούν σε πράξεις πυρηνικής τρομοκρατίας, λόγω του φόβου της αποξένωσης της ομάδας και της γενικής κατακραυγής. Τα αντίποινα των αντιπάλων τους θα μπορούσαν να προκαλέσουν απώλειες στους Τσετσένους, στους υποστηρικτές τους και τους κατοίκους της περιοχής που η ομάδα υπερασπίζεται. Επίσης, η Χεζμπολάχ δεν προβαίνει στη χρήση πυρηνικών όπλων εναντίον των ΗΠΑ ή του Ισραήλ, διότι οι έδρες της δύναται να καταληφθούν ή να καταστραφούν ολοσχερώς.
- γ) *Ανεπάρκεια πόρων και ικανοτήτων*: Η εύρεση πόρων για τη χρηματοδότηση της πυρηνικής τρομοκρατίας και η απόκτηση εξειδικευμένων δεξιοτήτων ή τεχνικής εμπειρογνωμοσύνης αποτελούν μεγάλο εμπόδιο για τις τρομοκρατικές ομάδες.

Αθήνα 2007, σελ. 614, Bale J. M., & Ackerman G. A., *Profiling the WMD Terrorist Threat*, in Maurer St. M. (ed), "WMD Terrorism: Science and Policy Choices", Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 2009, σελ. 16-19, 21, Cole B., *The Changing Face of Terrorism: How Real is the Threat from Biological, Chemical and Nuclear Weapons?*, I.B.Tauris, New York, 2011, σελ. 90-95, Hoffman B., *Inside Terrorism*, 2nd edition, Columbia University Press, New York, 2006, σελ. 117.

Η όλη διαδικασία μπορεί να γίνει με ιδιαίτερο τρόπο που να διευκολύνει τη διαδικασία ταυτοποίησής τους και κατά συνέπεια την εύρεσή τους.

- δ) *Προκλήσεις που σχετίζονται με την εκπόνηση του πλάνου της πυρηνικής τρομοκρατίας:* Αποτελεί το σημαντικότερο εμπόδιο ακόμη και για τρομοκρατικές οργανώσεις διεθνούς εμβέλειας, όπως για παράδειγμα η Αλ Κάιντα. Η οργάνωση αυτή θα επιχειρήσει τρομοκρατικό χτύπημα με πυρηνικά όπλα με στόχο τις ΗΠΑ σε περίπτωση απόκτησης και ορθής χρήσης των απαραίτητων δεξιοτήτων⁹⁷.

5.2 Ο πυρηνικός βρυχηθμός κρατικών και μη-κρατικών δρώντων

Τα κίνητρα πυρηνικοποίησης κρατικών και μη-κρατικών δρώντων είναι διαφορετικά. Τα κράτη επιδιώκουν την πυρηνικοποίηση για στρατηγικούς και πολιτικούς λόγους. Η παραγωγή των πυρηνικών όπλων αποδεικνύεται πιο δύσκολη υπόθεση για τους τρομοκράτες, διότι δεν διαθέτουν βιομηχανική υποδομή, τεχνολογικές ικανότητες και χρηματοδότηση, με εξαίρεση για παράδειγμα την Αλ Κάιντα που για το χρονικό διάστημα από το 1996 έως και το 2001 είχε οικονομική βοήθεια από το Αφγανιστάν.

Τα πυρηνικά όπλα παρέχουν ασφάλεια σε μια χώρα, λόγω του φόβου των αντιπάλων για πυρηνικά αντίποινα, προσδίδουν αυξημένο κύρος σε μια χώρα και εξασφαλίζουν τη συμμετοχή της σε διεθνείς υποθέσεις. Από την άλλη πλευρά, οι τρομοκράτες επιθυμούν τον πυρηνικό εξοπλισμό για λόγους εκβιασμού και εκφοβισμού. Επιπροσθέτως, τα κράτη προσανατολίζονται στη δημιουργία πυρηνικών εργοστασίων για τη δημιουργία πυρηνικών όπλων και βομβών, γεγονός που απαιτεί εύρωστη οικονομία, καθώς μεγάλο μέρος του ΑΕΠ θα διατίθεται στην άμυνα, αλλά και ρίσκο, μιας και τα αντίπαλα κράτη θα προσπαθήσουν να αποτρέψουν την

⁹⁷ Bale J. M., & Ackerman G. A., *Profiling the WMD Terrorist Threat*, in Maurer St. M. (ed), "WMD Terrorism: Science and Policy Choices", Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 2009, σελ. 22, Ferguson Ch. D., & Potter W. C., *The Four Faces of Nuclear Terrorism*, Monterey Institute of International Studies, California, 2005, σελ. 32-34.

παραγωγή πυρηνικών όπλων. Αντίθετα, το σχέδιο δράσης των τρομοκρατών είναι απρόβλεπτο, δεν απαιτεί παρά μικρό αριθμό όπλων με ελλιπή μέτρα ασφαλείας κατά τη μεταφορά και στοχεύει σε μεγάλο κόστος σε ανθρώπινες ζωές. Οι αλλαγές που επέτρεψαν στην τρομοκρατία να εξελιχθεί από τοπικό και περιφερειακό φαινόμενο σε διεθνή απειλή είναι: η διάδοση των αερομεταφορών, η ευρύτερη διαθεσιμότητα τηλεοπτικής ειδησεογραφικής κάλυψης και τα ευρέως κοινά πολιτικά και ιδεολογικά συμφέροντα. Οι αερομεταφορές προσέλκυσαν τους τρομοκράτες, διότι σχεδόν δεν υπήρχαν μέτρα ασφαλείας στα αεροδρόμια όταν οι τρομοκράτες άρχισαν να ενεργούν αεροπειρατείες και η μη εφαρμογή των ελέγχων διαβατηρίων τους έδινε τη δυνατότητα να ταξιδεύουν σχετικά ελεύθερα από μια χώρα ή περιοχή σε άλλη. Για παράδειγμα, οι τρομοκράτες του Ιαπωνικού Κόκκινου Σταυρού μπορούσαν να εκπαιδευτούν σε μια χώρα και να διεξάγουν επιχειρήσεις σε άλλη χώρα, όπως συνέβη με την επίθεση αυτοκτονίας στο Αεροδρόμιο Lod στο Ισραήλ το 1972. Η τηλεοπτική ειδησεογραφική διεύρυνε το κοινό που μπορούσε να παρακολουθήσει τις τρομοκρατικές ενέργειες από το σπίτι και αποτέλεσε το οξυγόνο για τη διατήρηση της τρομοκρατίας. Η προβολή τρομοκρατικών ενεργειών από τα ΜΜΕ έδωσε τη δυνατότητα στο ευρύ κοινό να ενημερωθεί για το θέμα των Παλαιστινίων με περιστατικά, όπως η τριπλή αεροπειρατεία και η ανατίναξη αεροσκαφών από το Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (Σεπτέμβριος 1970), ή μέσω της ζωντανής κάλυψης της ομηρίας Ισραηλινών αθλητών από το Μαύρο Σεπτέμβρη κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων στο Μόναχο (1972). Οι τρομοκρατικές ομάδες αναλάμβαναν ολοένα και πιο θεαματικές επιθέσεις με σκοπό να διατηρήσουν το ενδιαφέρον των θεατών και τη δημοσιογραφική κάλυψη. Λίγες τρομοκρατικές ομάδες επιχείρησαν να αποκτήσουν ή να χρησιμοποιήσουν όπλα μαζικής καταστροφής για την πραγματοποίηση μιας τρομοκρατικής επίθεσης, διότι, οι ηγέτες τρομοκρατικών ομάδων θεωρούσαν ότι μια αποτρόπαιη επίθεση με πλήθος θυμάτων στερούσε την ομάδα από την αναγκαία υποστήριξη και θα απονομιμοποιούσε το σκοπό της⁹⁸.

⁹⁸ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 101-103, Baylis J., & Smith S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, 3^η έκδοση, Μτφρ. Ελένη Ψευτελή, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2007, σελ. 611-612.

5.3 Τρομοκρατία, πυρηνικά υλικά και παράνομη διακίνηση πυρηνικών υλικών

Οι τρομοκρατικές οργανώσεις χρησιμοποιούν συμβατικά όπλα, δηλαδή εκρηκτικές ύλες, οπλικά συστήματα κατά επιλεγμένων στόχων με επιτυχή αποτελέσματα. Οι αλλαγές στο χώρο της τρομοκρατίας σχετίζονται με τις αλλαγές που συνέβησαν σε διεθνές επίπεδο με το τέλος του διπολισμού, την κατάρρευση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και τις αναδιατάξεις στο χώρο των κρατών που κατείχαν πυρηνικά όπλα. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι οι πυρηνικές εγκαταστάσεις της τέως ΕΣΣΔ βρέθηκαν σε διαφορετικά ανεξάρτητα κράτη, όπως την Ουκρανία, τη Λευκορωσία και το Καζακστάν, οι οποίες στην αρχή αντιμετώπισαν σημαντικά προβλήματα συντήρησης των δομών ασφάλειάς τους. Τη δεκαετία του 1990 αν και επαναπροσδιορίστηκαν οι δομές ασφάλειας των πυρηνικών εγκαταστάσεων, υπήρξε διάχυτη η διεθνής ανασφάλεια, λόγω της κλοπής των πυρηνικών υλικών. Το 1995, η Διεθνής Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας (International Atomic Energy Agency – IAEA) δημιούργησε τη βάση δεδομένων Illicit Trafficking Database (IAEA) για την αντιμετώπιση των αυξημένων αναφορών κλοπών από την πρώην ΕΣΣΔ. Από το 1993 μέχρι το 2005 καταγράφηκαν από κρατικούς φορείς και την ITDP 827 περιστατικά από 91 κράτη που συμμετείχαν εθελοντικά στο πρόγραμμα. Η διεθνής υπηρεσία θεωρεί σημαντική τη συνεργασία των κρατών για την παροχή αξιόπιστων στοιχείων, αλλά, συχνά αναφέρει ότι δεν γίνεται καταγραφή όλων των περιστατικών, είτε γιατί ορισμένα κράτη αμελούν να πληροφορήσουν την IAEA, είτε γιατί οι υπηρεσίες τους δεν είναι διατεθειμένες να παράσχουν κρατικά ευαίσθητες πληροφορίες⁹⁹.

Η πολιτική των ΗΠΑ για τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων διατυπώθηκε στη Soviet Nuclear Threat Reduction Act of 1991 (Nunn-Lugar Act) και σχετίζεται άμεσα με τις επιπτώσεις της διάλυσης της ΕΣΣΔ και το ενδεχόμενο να βρεθούν πυρηνικά υλικά σε άλλες χώρες ή να πέσουν σε λάθος χέρια. Η συγκεκριμένη πράξη εξασφάλισε την αμερικανική οικονομική στήριξη στην υπό μετάβαση ΕΣΣΔ με σκοπό τη δημιουργία δομών φύλαξης ή καταστροφής των πυρηνικών και χημικών όπλων. Επίσης, οι ΗΠΑ παρείχαν στη Ρωσία οικονομική στήριξη για την πρόληψη της παράνομης διακίνησης των πυρηνικών, λόγω της διαφυγής μεγάλου αριθμού

⁹⁹ Μπόση Μ., *Οι Όψεις της Διεθνούς Ασφάλειας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2018, σελ. 412-414.

εξειδικευμένων επιστημόνων από τη Ρωσία με προορισμό χώρες που έδειξαν αυξημένο ενδιαφέρον απόκτησης των εξειδικευμένων γνώσεών τους. Μετά τις συνεχείς πιέσεις των κρατών, η Ρωσία έλαβε μέτρα για τη φύλαξη των πυρηνικών της εγκαταστάσεων με συνέπεια την αριθμητική μείωση των κλεμμένων πυρηνικών και ραδιενεργών υλικών. Η προαναφερθείσα χώρα κατέβαλλε προσπάθειες για τη διατήρηση των εξειδικευμένων επιστημόνων της, οι οποίοι είχαν αρχίσει να διαρρέουν σε χώρες που τους παρείχαν αμοιβή για τις υπηρεσίες τους¹⁰⁰.

Μετά την πτώση της ΕΣΣΔ, η τρομοκρατία μεταλλάσσεται, επαναπροσδιορίζεται και αποκτά νέους παίκτες. Η εξτρεμιστική βία με πολύνεκρες επιθέσεις, που προέρχεται, είτε από τη θρησκευτική βία, είτε από τη βία παραθρησκευτικών ή ακροδεξιών οργανώσεων (π.χ. Τίμοθι Μακ Βέι στο Ομοσπονδιακό Κτίριο στην Οκλαχόμα, Αουμ Σινρίκιο στο Μετρό του Τόκυο) και η χρήση υλικών (αέριο σαρίν, φωσφορούχα λιπάσματα) δίνει μια νέα διάσταση στις τρομοκρατικές ενέργειες. Η λαθραία ή παράνομη διακίνηση, δηλαδή η μη εξουσιοδοτημένη μετακίνηση, κλοπή, πώληση ή μεταφορά των πυρηνικών υλικών (π.χ. ουράνιο, πλουτόνιο), καθώς και μη πυρηνικών ραδιενεργών υλικών, όπως το καίσιο-137 και το στρόντιο-90, τα οποία χρησιμεύουν σε βιομηχανικές και ιατρικές έρευνες, είναι πιο απειλητική της μαύρης αγοράς αυτών, διότι δίνεται η δυνατότητα στα κράτη και στις μη-κρατικές οντότητες να κατασκευάσουν βόμβες, δίχως να γίνουν εύκολα αντιληπτά. Η τρομοκρατική οργάνωση Αλ Κάιντα έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την απόκτηση πυρηνικών και ραδιενεργών υλικών και είχε προχωρήσει σε σχεδιασμούς οπλικών συστημάτων με δυνατότητα ενσωμάτωσης πυρηνικού υλικού¹⁰¹.

¹⁰⁰ Excerpts from "Soviet Nuclear Threat Reduction Act of 1991", Cited in National Academy of Sciences, "Strengthening Long-Term Nuclear Security: Protecting Weapon-Usable Material in Russia", *National Academies Press*, Washington, 2005, Μπόση Μ., *Οι Όψεις της Διεθνούς Ασφάλειας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2018, σελ. 419.

¹⁰¹ International Atomic Energy Agency (IAEA), "Illicit Trafficking and other Unauthorized Activities Involving Nuclear and Radioactive Materials", *Fact Sheet*, Αύγουστος 2006, σ. 1, "Nuclear Nonproliferation, U.S. Efforts to Help Other Countries Combat Nuclear Smuggling Need Strengthened Coordination and Planning", *Report to the Ranking Minority Member, Subcommittee on Emerging Threats and Capabilities*, Committee on Armed Services, U.S. Senate, GAO, Μάιος

Οι διακινητές πυρηνικών ή ραδιενεργών υλικών¹⁰² μπορεί να προέρχονται από χώρες που διαθέτουν πυρηνικές εγκαταστάσεις ή να είναι και τρίτα άτομα, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να προμηθευτούν πυρηνικά ή άλλα ραδιενεργά υλικά. Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης η φύλαξη των πυρηνικών εργοστασίων σταδιακά υποβαθμίστηκε και το επίπεδο ζωής των εργαζομένων σε αυτά παρουσίασε σημαντική μείωση μιας και βρέθηκαν δίχως μισθό και η πώληση ραδιενεργού υλικού τους απέφερε μεγάλα κέρδη. Καταγεγραμμένα παραδείγματα κλοπών αναφέρουν ότι ιδιώτες υπάλληλοι ή εργαζόμενοι στις πυρηνικές εγκαταστάσεις της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, που είχαν πρόσβαση στα πυρηνικά και ραδιενεργά υλικά, ενεπλάκησαν στην παράνομη διακίνηση των υλικών αυτών με σκοπό το κέρδος. Χαρακτηριστικά παραδείγματα με βάση την τοποθεσία είναι: Podolsk (1992), Andreeva Cuba (1993), Sevmorput (1993), Electrostal (1994 και 1995), Sukhumi (1992-1997), Chelyabinsk (1998). Συγκεκριμένα, στην περιοχή Podolsk (1992) κλάπηκε 1,5 κιλό ουράνιο ενισχυμένο κατά 90%, ενώ, στην περιοχή Chelyabinsk επιχειρήθηκε η κλοπή ποσότητας 18,5 κιλών ραδιενεργού ουρανίου, η οποία θα μπορούσε να δημιουργήσει ένα πυρηνικό όπλο. Μια άλλη κατηγορία διακινητών προέρχεται από το στρατιωτικό δυναμικό που στόχευε σε αποθήκες του πολεμικού ναυτικού και σε αποθήκες με υλικά για τη συντήρηση των υποβρυχίων. Η ελλιπής διαχείριση και φύλαξη των υλικών και των εγκαταστάσεων, οι χαμηλοί ή οι ανύπαρκτοι μισθοί είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση των κλοπών των πολύτιμων υλικών που φυλάσσονταν σε στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Παραδείγματα τέτοιων περιστατικών αποτελεί η κλοπή ποσότητας ραδιενεργού υλικού στις ναυτικές βάσεις Andreeva Cuba και Sevmorput Shipyard (1993) και η κλοπή ράβδων, που περιείχαν 7 κιλά εμπλουτισμένου ουρανίου από τις αποθήκες Sovietskaya Gavan του Στόλου του Ειρηνικού. Άλλη κατηγορία διακινητών αποτελούν οι ένοπλοι φύλακες (πολίτες ή

2002, Steinhausler F., *What it Takes to Become a Nuclear Terrorist*, in Gus M. (ed), "The New Era of Terrorism", Sage Publications, 2004, σελ. 125.

¹⁰² Αν και τα πυρηνικά υλικά είναι εξ ορισμού ραδιενεργά, ο όρος πυρηνικά υλικά αναφέρεται στο πλουτόνιο, ουράνιο, θόριο και σε μείγματα αυτών. Ο όρος ραδιενεργά υλικά αναφέρεται σε πηγές ραδιενέργειας όπως το στρόντιο-90, το καίσιο-137, το ιρίδιο-192, το κοβάλτιο-60, το ράδιο-226 κ.α. Για περισσότερα βλ. στο Zaitseva L., Hand K., "Nuclear Smuggling Chains, Supplies, Intermediaries, and End-Users", *Center for International Security and Cooperation*, Stanford University, *American Behavioral Scientist*, Vol. 46, No. 6, February 2003, σελ. 822-844.

μέλη των ενόπλων δυνάμεων), οι οποίοι δωροδοκήθηκαν για να καθοδηγήσουν τους επίδοξους ληστές σε αποθηκευτικούς χώρους ή να κλείσουν τα συστήματα συναγερμού για την ασφαλή διέλευσή τους με τα κλεμμένα πυρηνικά υλικά. Αναφέρονται και περιστατικά απώλειας μεγάλων ποσοτήτων πυρηνικών υλικών από φύλακες και όχι από εξειδικευμένους επιστήμονες των πυρηνικών εγκαταστάσεων. Τέλος, χαρακτηριστικό παράδειγμα κλοπής από τρίτα άτομα αποτελεί η κλοπή δέκα κιλών φυσικού ουρανίου από τρεις εφήβους, οι οποίοι εισέβαλαν σε κλειστή πυρηνική περιοχή (Sargon πρώην Arzamas-16) με σκοπό να πουλήσουν στη μαύρη αγορά το υλικό και να αγοράσουν βίντεο.

5.4 Τρομοκρατία και πυρηνικά υλικά

Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου προκάλεσε την ανησυχία των αρχών ασφαλείας στις ΗΠΑ, αλλά και διεθνώς για το ενδεχόμενο χρήσης όπλων μαζικής καταστροφής με πυρηνικά ή ραδιενεργά υλικά σε τρομοκρατικές επιθέσεις. Οι αμερικανικές αρχές άσκησαν πίεση κυρίως προς τη Ρωσία, λόγω των πολλών περιστατικών διακίνησης και εμπορίας κατά το παρελθόν. Οι ρωσικές αρχές κατανοώντας τις εξτρεμιστικές διαστάσεις μιας τέτοιας πιθανότητας, κινητοποιήθηκαν ακόμη περισσότερο κατά του οργανωμένου εγκλήματος. Οι μεγάλες οργανώσεις του εγκλήματος στη Ρωσία αποκομίζουν μεγάλα κέρδη από το εμπόριο όπλων προς το Αφγανιστάν για τους Ταλιμπάν και την Αλ Κάιντα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το περιστατικό που ανέφεραν οι ευρωπαϊκές αρχές ασφαλείας σχετικά με τη διαπραγμάτευση μελών της Αλ Κάιντα με μεγάλες οργανώσεις του ρωσικού εγκλήματος για την προμήθεια πυρηνικών υλικών¹⁰³.

Οι αποδέκτες της παράνομης διακίνησης πυρηνικών και ραδιενεργών υλικών είναι οι κάτωθι:

¹⁰³ Ingram J., "Alleged Russian Arms Trafficker Denies Accusations that he Aided al-Qaida", *Associated Press*, 4 Ιουλίου 2002, ανακτήθηκε στις 4 Ιουλίου 2002 από Lexis-Nexis Universe Database στο <http://www.lexis-nexis.com/universe>.

- α) Τα κράτη που επιθυμούν να δημιουργήσουν πυρηνικές δυνατότητες με σκοπό την απόκτηση πυρηνικών όπλων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το Ιράν, το οποίο προχώρησε σχετικά γρήγορα, το Ιράκ, το οποίο κατηγορήθηκε, αλλά, ποτέ δεν αποδείχτηκε και η Βόρεια Κορέα, η οποία κατέχει πυρηνικά όπλα από τη δεκαετία του 1990. Πληροφορίες από διάφορα database, μεταξύ των οποίων και το Stanford database, ανέφεραν ότι αποδέκτες ποσοτήτων από τις παράνομες αγοραπωλησίες ήταν τα συγκεκριμένα κράτη. Όμως, ευρήματα ή συλλήψεις διακινητών δεν αποδεικνύουν ότι τα κράτη αυτά βασίστηκαν στην παράνομη αγορά για τη δημιουργία του πυρηνικού τους οπλοστασίου.
- β) Οι τρομοκρατικές οργανώσεις, κυρίως στη δράση και ανάπτυξή τους στη μετά την 11^η Σεπτεμβρίου εποχή. Το 1998, ο πρώην ηγέτης της οργάνωσης Αλ Κάιντα, Οσάμα μπιν Λάντεν, σε συνέντευξή του για την επιθυμία απόκτησης όπλων μαζικής καταστροφής ανέφερε: «If I seek to acquire such weapons, this is a religious duty». Όμως, το 2002, ο αμερικανικός στρατός, μετά από έφοδο σε σπίτι που στέγαζε μέλη της Αλ Κάιντα στην Καμπούλ, ανακάλυψε κάποια πρόχειρα σχεδιαγράμματα. Τα σχεδιαγράμματα αυτά περιέγραφαν τα υλικά που θεωρούνται σημαντικά για την κατασκευή πυρηνικών βομβών. Η έκθεση που συντάχθηκε μετά την ανακάλυψη των ευρημάτων ανέφερε ότι δεν υπάρχει η δυνατότητα κατοχής πυρηνικών βάσει αυτών των ευρημάτων. Παρόλα αυτά ανώτεροι αμερικανοί αξιωματούχοι ισχυρίστηκαν ότι η οργάνωση είχε την πρόθεση να αποκτήσει όπλα μαζικής καταστροφής. Σύμφωνα με την άποψη των Αμερικανών, τα μέλη του τρομοκρατικού δικτύου είτε έκαναν λανθασμένες αγορές ή δεν διέθεταν εξειδικευμένους επιστήμονες και τεχνικούς για την πραγμάτωση των σχεδίων τους. Ένα μέλος της οργάνωσης με καταγωγή από το Σουδάν, που λιποτάκτησε, ανέφερε ότι συμμετείχε στο Χαρτούμ του Σουδάν σε αγορά ουρανίου, που προερχόταν από τη Νότια Αφρική και κόστιζε 1,5 εκατομμύρια δολάρια. Ένα άλλο περιστατικό αποτελεί η υπόθεση Padilla, που απασχόλησε τις αμερικανικές αρχές και κατέληξε στη σύλληψη του αμερικανού εγκληματία από το Σικάγο, ο οποίος είχε συνεννοηθεί με την Αλ Κάιντα για την παροχή ραδιενεργών αποβλήτων στην οργάνωση με σκοπό τη δημιουργία της «βρώμικης βόμβας». Επίσης, η οργάνωση Hezbollah του Λιβάνου, η οποία έχει

τη στήριξη του Ιράν, κατηγορήθηκε για το ενδιαφέρον της για αγορά ουρανίου, κάτι το οποίο τελικά δεν αποδείχτηκε.

- γ) Οι παραθηρησκευτικές οργανώσεις έχουν δώσει δείγματα ενδιαφέροντος και χρήσης των όπλων μαζικής καταστροφής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ιαπωνική οργάνωση Aum Shinrikyo που έδειξε ενδιαφέρον για τις εκσκαφές φυσικού ουρανίου στην Αυστραλία με σκοπό την εκμετάλλευσή τους για την παραγωγή πυρηνικών όπλων. Όμως, το μεγάλο κόστος και η έλλειψη των απαραίτητων τεχνικών και μηχανημάτων εμπόδισε την ολοκλήρωση του έργου. Η οργάνωση αυτή έγινε γνωστή για τη χρήση χημικών στο Μετρό του Τόκιο (Απρίλιος 1995) και παρά τις καταδίκες η οργάνωση είχε οπαδούς στη Ρωσία και κατάφερε το 1999 να αποκτήσει στρατιωτικά ελικόπτερα.
- δ) Τα αυτονομιστικά κινήματα και η ένοπλη δράση τους απασχόλησε ιδιαίτερα μετά το τέλος του διπολικού συστήματος. Τα σημαντικότερα από αυτά προήλθαν από τη διάλυση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και μερικά από αυτά περιλαμβάνονται στους καταλόγους των τρομοκρατικών οργάνωσεων. Κάποια από αυτά θα επιθυμούσαν να αποκτήσουν πυρηνικές δυνατότητες, όπως για παράδειγμα οι τσετσένοι αυτονομιστές. Συγκεκριμένα, ο ηγέτης των τσετσένων αυτονομιστών, Shamil Basayev, μέσω του ρωσικού τηλεοπτικού σταθμού, ανέφερε το σημείο ταφής των τεσσάρων ραδιενεργών συσκευασιών στο Izmailovsky Park της Μόσχας. Οι ραδιενεργές συσκευασίες εντοπίστηκαν και καταστράφηκαν προκαλώντας για άλλη μια φορά την ανησυχία για το ενδεχόμενο χρήσης πυρηνικών και ραδιενεργών υλικών από τρομοκρατικές οργανώσεις. Οι ρωσικές αρχές θεωρούν ότι οι τσετσένοι αυτονομιστές είχαν δημιουργήσει τη «βρώμικη βόμβα», βάσει των ευρημάτων που βρέθηκαν σε επιδρομή που πραγματοποίησαν στα κρησφύγετά τους.
- ε) Οι οργανώσεις του οργανωμένου εγκλήματος, οι οποίες συχνά εμπλέκονται με πολλές εγκληματικές πράξεις, όπως οι εκφοβισμοί, οι απειλές, οι δολοφονίες των αντιπάλων, των συγγενών των αντιπάλων, των πολιτικών που τους εναντιώνονται, των διωκτικών αρχών κ.λπ. Η πώληση όπλων μαζικής καταστροφής περιλαμβάνεται σε αυτή την εγκληματική δραστηριότητα. Η

Stanford Database κάνει αναφορά για περιστατικά αυτού του τύπου του εγκλήματος στη Ρωσία, στη Λευκορωσία, στις ΗΠΑ, στη Μολδαβία και στην Ιαπωνία. Η είδηση που δόθηκε στη δημοσιότητα από τη χήρα του Αραφάτ ότι ο παλαιστίνιος ηγέτης Γιάσερ Αραφάτ πιθανότατα πέθανε από έκθεση σε πολώνιο-210, βάσει της γνωμάτευσης του ελβετικού Εργαστηρίου Ραδιολογίας στη Λοζάνη της Ελβετίας προκάλεσε το διεθνή προβληματισμό¹⁰⁴.

5.5 Πυρηνική τρομοκρατία: Αναπόφευκτη ή μη;

Ο κίνδυνος της πυρηνικής τρομοκρατίας θα αυξηθεί σε σημαντικό βαθμό στο μέλλον. Η πυρηνική τρομοκρατία θα μπορούσε να πάρει τη μορφή της κλοπής των κατάλληλων υλικών για την κατασκευή ενός όπλου, την κλοπή ενός πυρηνικού όπλου, τη δολιοφθορά ή επίθεση εναντίον μιας πυρηνικής εγκατάστασης και την κατάληψη μιας πυρηνικής εγκατάστασης για εκβιασμό. Είναι σημαντικό ν' αναφερθεί ότι πράξεις πυρηνικής δολιοφθοράς και κλοπής, καθώς και η γνώση των τεχνικών απαιτήσεων για την κατασκευή μιας «ακατέργαστης» εκρηκτικής πυρηνικής συσκευής είναι στα όρια των δυνατοτήτων ορισμένων τρομοκρατικών οργανώσεων, αν βέβαια διαθέτουν τις απαραίτητες πηγές χρηματοδότησης και υποστήριξης. Οι περισσότεροι ειδικοί συμφωνούν ότι η κατασκευή ενός «πρωτόγονου» πυρηνικού όπλου από έναν μη κρατικό φορέα δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολο με την προϋπόθεση ότι έχει στα χέρια του το σχάσιμο υλικό. Η αύξηση του αριθμού των πυρηνικών εγκαταστάσεων και της παραγωγής του πλουτωνίου σε διάφορες χώρες, καθώς και η υπάρχουσα μαύρη και γκρίζα αγορά πυρηνικών υλικών αποτελούν πηγές προμήθειας πυρηνικού υλικού για τρομοκρατικές ενέργειες. Επιπροσθέτως, σε περίπτωση που μια τρομοκρατική ομάδα αποκτήσει ένα πυρηνικό όπλο το πιο πιθανό είναι να το χρησιμοποιήσει ως μέσο εκβιασμού παρά ως όπλο. Μια τρομοκρατική ενέργεια με χρήση πυρηνικού όπλου θα οδηγούσε σε μια εθνική καταστροφή, αλλά, πολύ δύσκολα σε έναν πυρηνικό πόλεμο¹⁰⁵.

¹⁰⁴ Μπόση Μ., *Οι Όψεις της Διεθνούς Ασφάλειας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2018, σελ. 434-440.

¹⁰⁵ Ντόκος Θ. Π., *Αναζητώντας την Ειρήνη: Μέτρα για τη Διεθνή Ασφάλεια και τη μη Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992, σελ. 291-292, 295.

Ο Graham Allison στο βιβλίο του με τίτλο *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe* αναφέρει ότι η πυρηνική τρομοκρατία αποτελεί την ύστατη αναστρέψιμη καταστροφή. Μια τρομοκρατική πυρηνική επίθεση στις ΗΠΑ είναι πολύ πιθανή, αλλά, παράλληλα είναι αποτρέψιμη, μιας και βασίζεται σε παραμέτρους, όπως, τη θέληση των ομάδων για την επίτευξη αυτού του σκοπού, την ευκολία απόκτησης των αναγκαίων υλικών για την κατασκευή των πυρηνικών όπλων και τη δυνατότητα λαθραίας εισόδου των όπλων αυτών στις ΗΠΑ. Σύμφωνα με το συγγραφέα του βιβλίου η συνεργασία των ΗΠΑ και των συμμάχων της κρίνεται αναγκαία για την αποτροπή απόκτησης σχάσιμου υλικού από τους τρομοκράτες¹⁰⁶.

Για την πραγματοποίηση μιας τρομοκρατικής ενέργειας, ο τρομοκράτης πρέπει να έχει στη διάθεσή του το κατάλληλο πυρηνικό ή ραδιενεργό υλικό είτε μέσω κλοπής, είτε με άλλη παράνομη ή νόμιμη εξουσιοδοτημένη μέθοδο και στη συνέχεια να προχωρήσει στην επιλογή του στόχου του. Επιπροσθέτως, ο χρήστης πρέπει να διαθέτει βασικές γνώσεις για την ασφαλή χρήση του υλικού, όπως για παράδειγμα τον ασφαλή χειρισμό του και την πρόληψη ή την αντιμετώπιση προβλημάτων υγείας, σε περίπτωση που εκτεθεί στη ραδιενέργεια¹⁰⁷.

Αναλυτικότερα η μεθοδολογία των επιθέσεων κατηγοριοποιείται ως εξής:

- Η *πρώτη μέθοδος επίθεσης* περιλαμβάνει την τοποθέτηση του πυρηνικού υλικού με μη ανιχνεύσιμο τρόπο, που σημαίνει την τοποθέτησή του με απόλυτη μυστικότητα και την απομάκρυνσή του μετά το θανατηφόρο αποτέλεσμα.
- Η *δεύτερη μέθοδος επίθεσης* είναι η τοποθέτηση του πυρηνικού υλικού σε δημόσιο και πολυσύχναστο χώρο, χωρίς την ανάληψη ευθύνης ή ενημέρωσης των αρχών, με στόχο την πρόκληση θανάτου σε μεγάλο αριθμό ατόμων.
- Η *τρίτη μέθοδος επίθεσης* περιλαμβάνει την τοποθέτηση περισσότερων του ενός πυρηνικών ή ραδιενεργών υλικών σε διαφορετικά σημεία και κυρίως σε σημεία

¹⁰⁶ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 14-15.

¹⁰⁷ Μπόση Μ., *Οι Όψεις της Διεθνούς Ασφάλειας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2018, σελ. 468.

συγκέντρωσης μεγάλου αριθμού ατόμων, χωρίς οι αρχές να γνωρίζουν τις προθέσεις του χρήστη¹⁰⁸.

- Η τέταρτη μέθοδος επίθεσης σχετίζεται με δολιοφθορές σε πυρηνικές εγκαταστάσεις ή ηθελημένες πράξεις δολιοφθοράς με σκοπό την τρομοκράτηση πολιτών και κυβερνήσεων¹⁰⁹.

Οι προτάσεις που σχετίζονται με την πρόληψη ακραίων μορφών τρομοκρατίας, που διατυπώθηκαν από φορείς και θεσμικά όργανα των πυρηνικών κρατών, αναφέρουν την αναγκαιότητα της στενής συνεργασίας μεταξύ των πυρηνικών κρατών με στόχο τη σταδιακή μείωση του πυρηνικού τους οπλοστασίου και την καταστροφή ή την ασφαλή φύλαξη των μηχανημάτων, συσκευών και υλικών παρωχημένης τεχνολογίας. Η μείωση ή η αποτροπή μελλοντικών ληστειών θα επιτευχθεί με την ασφαλή φύλαξη των αποθηκών και τη μείωση των ραδιενεργών ποσοτήτων στα στρατιωτικά ή μη εργαστήρια. Είναι γεγονός ότι οι τρομοκρατικές οργανώσεις θα επιδιώξουν την κλοπή από εργαστήρια, εγκαταστάσεις ή χώρους με ελλιπή φύλαξη και με σχετικά εύκολη πρόσβαση. Ακόμη περισσότερο η πρόληψη περιλαμβάνει την αναγκαία συνεργασία των δυτικών κρατών με τα ισλαμικά κράτη. Η συνεργασία επισημαίνει την επικινδυνότητα των όπλων μαζικής καταστροφής, την εξτρεμιστική αντίληψη της θρησκείας και την κατάχρησή της από παράνομους ή επίδοξους τρομοκράτες. Η γνώση των καταστροφικών αποτελεσμάτων των όπλων μαζικής καταστροφής, θα λειτουργήσει αποτρεπτικά στα ευρύτερα κοινωνικά στρώματα θέτοντας εμπόδια στην προσπάθεια των τρομοκρατικών οργανώσεων να στρατολογήσουν νέα μέλη. Οι άνεργοι πυρηνικοί επιστήμονες προτείνεται να εργαστούν σε επιστημονικά εργαστήρια της ειδικότητάς τους, προκειμένου να μην αποτελούν λεία των επίδοξων τρομοκρατών. Επιπροσθέτως, οι προτάσεις για την πρόληψη αναφέρουν ότι είναι σημαντική η γνώση της διαφορετικότητας των ίδιων των πιστών της μουσουλμανικής θρησκείας, διότι πλέον του ενός δισεκατομμυρίου των πιστών αυτής της θρησκείας δεν ταυτίζεται με τις απόψεις ορισμένων εξτρεμιστικών ομάδων. Οι δολοφονίες άμαχων πολιτών, γυναικών και παιδιών και η

¹⁰⁸ Steinhausler F., *What it Takes to Become a Nuclear Terrorist*, in Gus M. (ed), "The New Era of Terrorism", Sage Publications, 2004, σελ. 129.

¹⁰⁹ Pasternak D., "Too Many Nuclear Plants are not Prepared to Prevent Attacks", *US News and World Report*, September 17, 2001.

πιθανότητα χρήσης όπλων μαζικής καταστροφής -κυρίως πυρηνικών και ραδιενεργών όπλων- για επιθέσεις κατά αυτών που μια εξτρεμιστική θρησκευτική ομάδα θεωρεί ως απίστους, δεν αντιπροσωπεύουν τις αξίες και τις πεποιθήσεις τους¹¹⁰.

Οι χώρες που διαθέτουν όπλα μαζικής καταστροφής ή υλικά κατασκευής τους οφείλουν να αναφέρουν -στα όρια του εφικτού- τις ποσότητες και τα είδη που διαθέτουν, έτσι ώστε σε περίπτωση κλοπής ή απώλειας να κινητοποιούνται οι φορείς γνωρίζοντας την ποσότητα και τα είδη που αναζητούν. Στο πλαίσιο αυτό έχουν προταθεί τα ακόλουθα μέτρα που αφορούν το ενδεχόμενο απόκτησης και χρήσης πυρηνικών από τρομοκρατικές οργανώσεις:

- *Κοινές ενημερώσεις για το επίπεδο κινδύνου* με ειδικούς επιστήμονες που θα εξηγούν στις χώρες που κατέχουν πυρηνικά υλικά τα αποτελέσματα της χρήσης πυρηνικών από τρομοκρατικές οργανώσεις.
- *Ασκήσεις πυρηνικής τρομοκρατίας* με ομιλητές από κράτη που έχουν πυρηνικές δυνατότητες και μπορούν να παρουσιάσουν τις διαστάσεις μιας πιθανής χρήσης.
- *Αναλύσεις πυρηνικής ασφάλειας* από εξειδικευμένους επιστήμονες, οι οποίοι θα εξηγήσουν τα μέτρα ασφάλειας που λαμβάνουν οι χώρες τους και θα αναφέρουν αν οι εγκαταστάσεις τους θεωρούνται ευάλωτες ή ασφαλείς.
- *Ρεαλιστικές ασκήσεις παροχής πυρηνικής ασφάλειας*, οι οποίες προτείνονται από τις ΗΠΑ και παρέχουν την αναγκαία γνώση παροχής συστημάτων ασφάλειας για τις πυρηνικές εγκαταστάσεις των κρατών που θεωρούνται ευάλωτα.
- *Προετοιμασία βάσης δεδομένων για περιστατικά κλοπών ή εκφοβισμό κλοπών* με πραγματικά περιστατικά που συνέβησαν σε κράτη και που θα χρησιμοποιούνται ως μαθήματα για τη δημιουργία δομών ασφάλειας σε όλα τα κράτη-μέλη¹¹¹.

¹¹⁰ Μπόση Μ., *Οι Όψεις της Διεθνούς Ασφάλειας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2018, σελ. 469-471.

¹¹¹ Bunn M., & Newman A., "Preventing Nuclear Terrorism: An Agenda for the Next President", Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, November 2008.

5.5.1 Πόσο πραγματική είναι η πυρηνική απειλή;

Οι επιστημονικές θεωρίες για την εκτίμηση του κινδύνου της πυρηνικής τρομοκρατίας διατυπώθηκαν από κινδυνολόγους και σκεπτικιστές επιστήμονες. Κατά την άποψη των κινδυνολόγων επιστημόνων, όπως ο Graham Allison, οι αυξημένες ικανότητες των παγκόσμιων τρομοκρατών αποτελούν απειλή για την παγκόσμια ασφάλεια, αλλά, παράλληλα η απειλή αυτή είναι αποτρέψιμη. Επιπροσθέτως, ο Michael Levi υποστηρίζει ότι η πυρηνική τρομοκρατία αποτελεί παγκόσμια πρόκληση και για την αντιμετώπισή της κρίνεται αναγκαία η ανάπτυξη μιας ιδιαίτερης στρατηγικής και η συντονισμένη εκστρατεία ενημέρωσης του κοινού. Από την άλλη πλευρά, οι σκεπτικιστές, όπως ο John Mueller, ισχυρίζονται ότι δεν υφίσταται κανένας κίνδυνος, διότι οι τρομοκράτες δεν διαθέτουν τις κατάλληλες δεξιότητες και την ετοιμότητα για να πραγματοποιήσουν μια τρομοκρατική πυρηνική επίθεση μεγάλης κλίμακας¹¹².

Ο Graham Allison στο βιβλίο του «Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe» ισχυρίζεται ότι η πυρηνική τρομοκρατία αποτελεί την ύστατη καταστροφή, αλλά ταυτόχρονα και την ύστατη αποτρέψιμη καταστροφή. Μια τρομοκρατική ενέργεια με πυρηνικά στις ΗΠΑ είναι πολύ πιθανή και αναπόφευκτη και εξαρτάται από παράγοντες, όπως η ευκολία απόκτησης των αναγκαίων υλικών για την κατασκευή των πυρηνικών όπλων και η δυνατότητα λαθραίας εισόδου των όπλων αυτών στις ΗΠΑ από ομάδες που επιθυμούν να διαπράξουν τέτοιες πράξεις. Παρόλα αυτά η πυρηνική τρομοκρατία μπορεί να αποτραπεί με την ουσιαστική συνεργασία των ΗΠΑ και των συμμάχων της για την αποτροπή της απόκτησης σχάσιμου υλικού από τους τρομοκράτες¹¹³.

¹¹² Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 14-15, Levi M. A., *On Nuclear Terrorism*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 2007, σελ. ix, Mueller J., *Atomic Obsession: Nuclear Alarmism from Hiroshima to Al-Qaeda*, Oxford University Press, New York, 2010, σελ. 18-20, Salik N., "Nuclear Terrorism: Assessing the Danger", *Strategic Analysis*, Vol. 38, No. 2, Μάρτιος 2014, σελ. 175, DOI: 10.1080/09700161.2014.884437.

¹¹³ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 14-15.

Σύμφωνα με τον John Mueller η απειλή της πυρηνικής τρομοκρατίας θεωρείται αποτρέψιμη, διότι δεν είναι τόσο αυξημένη όσο παρουσιάζεται. Αν αναλογιστεί κανείς ότι ο αριθμός των θυμάτων από τη ρίψη της πρώτης ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα και της δεύτερης στο Ναγκασάκι ήταν ίσος ή ελάχιστα μειωμένος από τον αριθμό των θυμάτων μιας επίθεσης με συμβατικά όπλα, συνάγεται το συμπέρασμα ότι το είδος του θανάτου δημιουργεί το φόβο και την αποστροφή για τα πυρηνικά όπλα, και όχι ο αριθμός των θυμάτων. Πολλοί αναλυτές θεωρούν ότι η τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, που άφησε πίσω της χιλιάδες νεκρούς, άλλαξε τον κόσμο και μετέτρεψε την πιθανότητα μιας επίθεσης σε πραγματικό κίνδυνο. Στη σύγχρονη εποχή η κατοχή και η ενίσχυση του πυρηνικού οπλοστασίου μιας χώρας αποτελεί πάγια τακτική για την αύξηση της ασφάλειάς της¹¹⁴.

Σύμφωνα με τους κινδυνολόγους τα καταστροφικά αποτελέσματα της χρήσης των πυρηνικών όπλων είναι τα ακόλουθα:

- α) η *θερμική ακτινοβολία* που εκλύεται καταστρέφει τα πάντα στο πέρασμά της και είναι αρκετή για να προκαλέσει πλήρη κάψιμο του ανθρωπίνου δέρματος, ακόμη και όταν οι άνθρωποι είναι μακριά από την έκρηξη.
- β) το δραστικό *ωστικό κύμα*, που παρασύρει τα πάντα σε αρκετά μεγάλη απόσταση γύρω από το σημείο που πραγματοποιείται η έκρηξη.
- γ) η *ραδιενέργεια*, η οποία μέσω της πυρηνικής ακτινοβολίας μπορεί να προσβάλλει ακόμα και αυτούς που δεν βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση από το σημείο της έκρηξης, να προκαλέσει το θάνατο πολλών ανθρώπων και γενετικές μεταλλάξεις στις μελλοντικές γενεές¹¹⁵.

¹¹⁴ Mueller J., *Atomic Obsession: Nuclear Alarmism from Hiroshima to Al-Qaeda*, Oxford University Press, New York, 2010, σελ. 18, <http://www.nytimes.com/2002/05/26/magazine/nuclear-nightmares.html?pagewanted=2>

¹¹⁵ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 52-53, Baylis J., & Smith S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, 3^η έκδοση, Μτφρ. Ελένη Ψευτελή, Επίκεντρο, Αθήνα 2007, σελ. 637-638, Rhodes R., *The Making of the Atomic Bomb*, Touchstone Press / Simon & Schuster, New York, 1986, σελ. 715, <http://www.elzoni.gr/html/ent/709/ent.60709.asp>

Από την άλλη πλευρά, οι σκεπτικιστές, όπως ο Mueller, δηλώνουν ότι οι συνέπειες της χρήσης των πυρηνικών όπλων παρουσιάζονται με υπερβολικό τρόπο και θεωρούν ανεύθυνες τις δηλώσεις επιστημόνων που υποστηρίζουν ότι η χρήση ατομικής βόμβας από τους τρομοκράτες θα προκαλούσε το θάνατο εκατομμυρίων ανθρώπων, λόγω της έκρηξης και της έκλυσης ραδιενέργειας. Επιπροσθέτως, ισχυρίζονται ότι μια βόμβα του βεληνεκούς της Χιροσίμα δύναται να προκαλέσει βλάβη μόνο στο 1% μιας πόλης και ασφαλώς μόνο μια βόμβα δεν θα μπορούσε να εξαφανίσει από προσώπου γης μια υπερδύναμη όπως οι ΗΠΑ. Σε αντίθεση με τους κινδυνολόγους, οι σκεπτικιστές θεωρούν ότι σε περίπτωση που η πυρηνική τρομοκρατική επίθεση πραγματοποιηθεί σε μια ισχυρή χώρα, όπως οι ΗΠΑ, τότε η κοινωνία θα επανέλθει στην κανονικότητα και η χώρα θα προσαρμοστεί στις αλλαγές, όπως για παράδειγμα η Ιαπωνία και το Ισραήλ, οι οποίες αν και δέχθηκαν επιθέσεις η κοινωνία τους δεν κατέρρευσε και το πολίτευμα τους παρέμεινε δημοκρατικό¹¹⁶.

5.5.2 Πιθανά σενάρια μιας πυρηνικής τρομοκρατικής επίθεσης

Η πυρηνική τρομοκρατία μπορεί να διεξαχθεί από μη-κρατικούς δρώντες, όπως για παράδειγμα τις τρομοκρατικές οργανώσεις και από κρατικούς δρώντες, χαρακτηριστικά των οποίων είναι η αστάθεια του καθεστώτος και η ενίσχυση των τρομοκρατών. Αναλυτικότερα:

A) Τρομοκρατικές οργανώσεις:

- *Αλ Κάιντα*: Κατά τους κινδυνολόγους, η Αλ Κάιντα είχε τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει τρομοκρατικό χτύπημα με πυρηνικά μετά το τρομοκρατικό χτύπημα τις 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Ήδη από τη δεκαετία του 1990, η πολιτικό-θρησκευτική αυτή ομάδα είχε οικονομική υποστήριξη και επαφές με πολλές τρομοκρατικές οργανώσεις στον κόσμο. Η συνολική πορεία της οργάνωσης, τα ευρήματα των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ και των ΜΜΕ αποκαλύπτουν ότι ο σκοπός της οργάνωσης ήταν η χρήση των πυρηνικών όπλων. Σύμφωνα με τις μυστικές υπηρεσίες, μέλη της Αλ Κάιντα ταξίδευαν

¹¹⁶ Mueller J., *Atomic Obsession: Nuclear Alarmism from Hiroshima to Al-Qaeda*, Oxford University Press, New York, 2010, σελ. 17, 20-23.

σε χώρες της κεντρικής Ασίας με σκοπό την προμήθεια σχάσιμου υλικού για την κατασκευή πυρηνικών όπλων. Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, το γεγονός ότι από το 1992 έως το 1999, έχουν καταγραφεί τέσσερα (4) περιστατικά κλοπής ουρανίου με υψηλό βαθμό εμπλουτισμού από σοβιετικές εγκαταστάσεις¹¹⁷. Το Νοέμβριο του 2001, το CNN παρουσίασε ένα αραβικό έγγραφο με την ονομασία «superbomb», που πιστοποιούσε την πρόσβαση της Αλ Κάιντα στη γνώση κατασκευής πυρηνικών όπλων. Επιπροσθέτως, το 2002, ο ερευνητής πυρηνικών όπλων David Albright επιβεβαίωσε την υποψία ότι πρωταρχικός στόχος της Αλ Κάιντα ήταν η κατασκευή πυρηνικών όπλων. Ο τελευταίος ανέφερε ότι η οργάνωση είχε επενδύσει 3.000-4.000 δολάρια στην πυρηνική έρευνα και θα αποκτούσε πυρηνικά όπλα εάν οι πακιστανοί επιστήμονες δεν βρίσκονταν σε περιορισμό λόγω του Khan, είχαν παραμείνει στην εξουσία οι Ταλιμπάν για λίγο ακόμη χρονικό διάστημα και δεν συνέβαινε το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001¹¹⁸. Στη συνέχεια, τον Αύγουστο του 2001, η Αλ Κάιντα συνεργάστηκε με δύο πακιστανούς επιστήμονες, τον Abdul Majeed και τον Bashiruddin Mahmood για την κατασκευή όπλων μαζικής καταστροφής και κυρίως πυρηνικών όπλων¹¹⁹. Το 2002, ο Οσάμα μπιν Λάντεν εξαπέλυσε απειλές υποστηρίζοντας ότι η νέα γενιά μουσουλμάνων θα επιχειρούσε τρομοκρατικές επιθέσεις σε σημαντικούς τομείς της οικονομίας των ΗΠΑ και το 2003 ο Zawahiri, νυν αρχηγός της Αλ Κάιντα, απείλησε και πραγματοποίησε τρομοκρατικά χτυπήματα στο Κουβέιτ και τη Σαουδική Αραβία, καθώς και σε μη πολεμικές ζώνες, όπως η Ιαπωνία, η Αυστραλία και οι ΗΠΑ¹²⁰. Οι σκεπτικιστές και σύμφωνα με την άποψη του Mueller οι απειλές του Οσάμα μπιν Λάντεν αποκαλύπτουν τις προθέσεις του για χρήση

¹¹⁷ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 22-27, Ferguson Ch. D., & Potter W. C., *The Four Faces of Nuclear Terrorism*, Monterey Institute of International Studies, California, 2005, σελ. 31.

¹¹⁸ <https://nautilus.org/napsnet/special-policy-forum-911/al-qaedas-nuclear-program-through-the-window-of-seized-documents/>

¹¹⁹ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 20-23.

¹²⁰ Hoffman B., *Inside Terrorism*, 2nd edition, Columbia University Press, New York, 2006, σελ. 283, <http://www.theguardian.com/world/2002/nov/24/theobserver>

πυρηνικής βόμβας με στόχο τις ΗΠΑ και την πρόκληση καταστροφής που θύμιζε την Χιροσίμα. Οι αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες συνέλεξαν πληροφορίες από ένα πρώην μέλος της Αλ Κάιντα, τον Jamal Al-Fadl, ο οποίος αποδείχτηκε αναξιόπιστος μάρτυρας, ότι η ομάδα για μια δεκαετία προσπαθούσε να αποκτήσει πυρηνικά όπλα και πως το 1993 έγινε προσπάθεια για αγορά ουρανίου για χρήση σε όπλο έναντι 1,3 εκατομμυρίων δολαρίων από μέλη της Αλ Κάιντα¹²¹. Ο Οσάμα μπιν Λάντεν, πριν φύγει για το Αφγανιστάν, σε συνέντευξή του στον Πακιστανό δημοσιογράφο Hamid Mir σε ένδειξη ισχύος δήλωσε ότι κατέχει πυρηνικά όπλα για αντίποινα σε τυχόν αμερικανική επίθεση, τα οποία προμηθεύεται από σοβιετικούς επιστήμονες στην μαύρη αγορά της κεντρικής Ασίας. Κατά την άποψη του Mueller, ο Οσάμα μπιν Λάντεν μπλοφάρει, διότι οι δηλώσεις του δεν αποτελούν παρά ένδειξη απελπισίας μιας και το πυρηνικό του πρόγραμμα ήταν σε εξαιρετικά πρώιμο στάδιο¹²². Επιπροσθέτως, σε ημερολόγια στελεχών της Αλ Κάιντα που δημοσιεύτηκαν το 2005 γίνεται αναφορά σε συνεννόηση της Αλ Κάιντα, όπου αναφέρονται συζητήσεις με την μουσουλμανική ομάδα των Τσετσένων, όπου ο αρχηγός τους ο Khattab επιθυμούσε την απόκτηση πυρηνικών από ρωσικές εγκαταστάσεις και την ένωση των δύο ομάδων με σκοπό εναντίωσης στον δικό τους στόχο, δηλαδή τη Ρωσία. Ο Allison αναφέρει ότι το 1998 πραγματοποιήθηκε αγορά είκοσι (20) πυρηνικών κεφαλών από Τσετσένους που κόστισαν τριάντα (30) εκατομμύρια και ο Jenkins ισχυρίστηκε ότι ο Οσάμα μπιν Λάντεν απασχολούσε επιστήμονες από την Σοβιετική Ένωση σε εργαστήριο στον Αφγανιστάν. Ωστόσο, οι φήμες αυτές δεν επιβεβαιώθηκαν δεδομένου ότι δεν βρέθηκαν κατάλοιπα χρήσης των όπλων ή ενεργοποίησης των όπλων αυτών¹²³. Παρά την διαβεβαίωση του φυσικού Albright ότι η Αλ Κάιντα θα

¹²¹ Mueller J., *Atomic Obsession: Nuclear Alarmism from Hiroshima to Al-Qaeda*, Oxford University Press, New York, 2010, σελ. 200-201.

¹²² Mueller J., *Atomic Obsession: Nuclear Alarmism from Hiroshima to Al-Qaeda*, Oxford University Press, New York, 2010, σελ. 211, <http://foreignpolicy.com/2009/12/18/think-again-nuclear-weapons/>

¹²³ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 28, Jenkins B. M., *Will Terrorists Go Nuclear?*, Prometheus,

αποκτούσε πυρηνικά όπλα αν είχαν παραμείνει στην εξουσία οι Ταλιμπάν, μετά τη πτώση του καθεστώτος των Ταλιμπάν, δεν υπήρξε καμία απόδειξη γνώσης κατασκευής πυρηνικών όπλων ή πυρηνικών και ραδιενεργών όπλων¹²⁴. Κατά τους σκεπτικιστές, η επιστημονική συζήτηση που είχε ο Οσάμα μπιν Λάντεν με τους δύο πακιστανούς επιστήμονες στο Αφγανιστάν το 2001, αφορούσε τη γνωμοδότησή τους σχετικά με ένα αμφιβόλου ποιότητας ραδιενεργό υλικό για την κατασκευή όπλου και επιπλέον αυτοί οι επιστήμονες είχαν γνώσεις πάνω στο σχάσιμο υλικό, το ουράνιο, και όχι για την κατασκευή βόμβας¹²⁵. Επίσης, ο Mueller αναφέρει ότι αν και πολλοί δηλώνουν αφιερωμένοι στο ανώτερο σκοπό της αποστολής τους, αρκετοί είναι αυτοί που θα θελήσουν να έχουν κέρδος εκβιάζοντας τους τρομοκράτες¹²⁶. Από την άλλη πλευρά, οι σκεπτικιστές ισχυρίζονται ότι καμία από τις απειλές της Αλ Κάιντα δεν πραγματοποιήθηκε. Συγκεκριμένα, ο Mueller ανέφερε ότι η διεθνής τρομοκρατία αποτέλεσε αόρατο όπλο και καλλιεργήθηκε από τη βιομηχανία του τρόμου που συντηρούνταν από δημοσιογράφους, γραφειοκράτες, πολιτικούς, οι οποίοι παρουσίαζαν τις ικανότητες των τρομοκρατών πολύ μεγαλύτερες από ότι ήταν στη πραγματικότητα και τις εθνικές απειλές διογκωμένες με σκοπό να δώσουν την ψευδαίσθηση της προστασίας που υπόσχονταν και έτσι η κοινή γνώμη να εγκρίνει τα ποσά που προτεινόταν για την αντιμετώπιση της απειλής. Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει το μέρος της αποτελεσματικής αντιτρομοκρατικής στρατηγικής που βασίζεται στην παρουσίαση της ανθεκτικότητας των ΗΠΑ σε τρομοκρατικές πράξεις. Είναι γεγονός ότι οι ΗΠΑ εκθειάζοντας τις ικανότητες των τρομοκρατών, ενισχύουν την ψευδαίσθηση της ικανότητας τους και αυξάνουν τις πιθανότητες να

Amherst, NY, 2008, σελ. 258-266, Mueller J., *Atomic Obsession: Nuclear Alarmism from Hiroshima to Al-Qaeda*, Oxford University Press, New York, 2010, σελ. 208-210.

¹²⁴ <https://nautilus.org/napsnet/special-policy-forum-911/al-qaedas-nuclear-program-through-the-window-of-seized-documents/>

¹²⁵ Mueller J., *Atomic Obsession: Nuclear Alarmism from Hiroshima to Al-Qaeda*, Oxford University Press, New York, 2010, σελ. 204-205.

¹²⁶ Mueller J., *Atomic Obsession: Nuclear Alarmism from Hiroshima to Al-Qaeda*, Oxford University Press, New York, 2010, σελ. 187-190.

προχωρήσουν σε ένα τρομοκρατικό χτύπημα¹²⁷.

- *Τσετσένοι Αυτονομιστές*: Οι Τσετσένοι μάχονται αρκετά χρόνια για την ανεξαρτητοποίησή τους από τους Ρώσους, με όπλο τους το οργανωμένο έγκλημα, με σκοπό να εκμεταλλευτούν το μετα-σοβιετικό διεφθαρμένο καθεστώς¹²⁸. Για να πετύχουν το στόχο τους δύναται να χρησιμοποιήσουν πυρηνικά όπλα, κάτι που δεν αποτελεί έκπληξη μιας και στο παρελθόν παρατηρήθηκαν κρούσματα κλοπής ραδιενεργού υλικού από εγκαταστάσεις στη Ρωσία, όπως Γκρόζνυ (2000) και Volgodonskaya (2002)¹²⁹. Το 1992, έγινε το πρώτο σχέδιο πυρηνικής τρομοκρατίας από τον αρχηγό των Τσετσένων, Dzhokhar Dudayev, όπου Τσετσένοι αυτονομιστές σκόπευαν να καταλάβουν ένα ρωσικό υποβρύχιο με πυρηνικά με αντάλλαγμα την απομάκρυνση ρωσικών στρατευμάτων από τη Τσετσενία. Το σχέδιο αυτό γνωστοποιήθηκε και απετράπη από τους Ρώσους. Το 1995, έγινε η πρώτη απόπειρα πυρηνικής τρομοκρατίας στο Ismailovsky Park, στην Μόσχα, δίχως, όμως, οι Τσετσένοι να ενεργοποιήσουν την βόμβα. Επίσης, το 2002, οι Τσετσένοι επιτέθηκαν στην πρωτεύουσα και κατέλαβαν ομήρους στο θέατρο Dubrovka, αλλά, οι Ρώσοι την σταμάτησαν με μια αιματηρή επέμβαση. Οι Τσετσένοι Αυτονομιστές συνδέονται με τον ισλαμικό εξτρεμισμό, διότι η Al-Qaeda είναι ένας από τους χρηματοδότες της οργάνωσης και ο αρχηγός τους, ο Khattab, πολεμούσε τους Σοβιετικούς στο πλευρό των Τζιχαντιστών, στο Αφγανιστάν. Η απόκτηση πυρηνικών από την οργάνωση θα παρακινούσε και τις άλλες οργανώσεις να αποκτήσουν, γεγονός που θα ενίσχυε τα κίνητρα των τρομοκρατών και θα προκαλούσε τη διεθνή ανησυχία¹³⁰.

¹²⁷ Jenkins B. M., *Will Terrorists Go Nuclear?*, Prometheus, Amherst, NY, 2008, σελ. 291, Mueller J., *Atomic Obsession: Nuclear Alarmism from Hiroshima to Al-Qaeda*, Oxford University Press, New York, 2010, σελ. 218-220.

¹²⁸ Laqueur W., *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, New York, 1999, σελ. 220-221.

¹²⁹ Jenkins B. M., *Will Terrorists Go Nuclear?*, Prometheus, Amherst, NY, 2008, σελ. 77.

¹³⁰ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 31-33.

- *Hezbollah*: Το ενδεχόμενο απόκτησης πυρηνικών όπλων από την τρομοκρατική οργάνωση Hezbollah είναι ρεαλιστικό. Στόχοι της οργάνωσης θα είναι το Ισραήλ και οι ΗΠΑ, την οποία θεωρεί ως την εμπροσθοφυλακή του Ισραήλ σε ολόκληρο τον κόσμο¹³¹ και σύμμαχοί της θα είναι το Ιράν, δηλαδή η χώρα που δημιούργησε το 1980 την Hezbollah με σκοπό να αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο επίθεσης στις πυρηνικές του εγκαταστάσεις από το Ισραήλ¹³².

B) Κράτη:

- *Πακιστάν*: Οι κινδυνολόγοι υποστηρίζουν ότι το ενδεχόμενο πυρηνικής τρομοκρατίας από το Πακιστάν είναι ανησυχητικό, λόγω της ύπαρξης πυρηνικού οπλοστασίου στο Πακιστάν. Για μεγάλο χρονικό διάστημα η κυβέρνηση του Πακιστάν παρέμεινε αδρανής θεατής απέναντι στην τρομοκρατία και οι εξτρεμιστές αποκτούσαν όλο και μεγαλύτερο έλεγχο της χώρας. Το 2012, ο υπαρχηγός του στρατού Pervez Kayani εναντιώθηκε στην τρομοκρατία¹³³. Ο μέχρι και το 2008 πρόεδρος του Πακιστάν Musharraf κατέλαβε προσπάθειες για την εξισορρόπηση του αντιαμερικανισμού και τη συγκράτηση των εξτρεμιστικών μελών της κοινωνίας του Πακιστάν με την πολιτική του για συνεργασία με τις ΗΠΑ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Δείγματα καλής θέλησης και συνεργασίας του προέδρου αποτέλεσαν η φυλάκιση των υποστηρικτών της Αλ Κάιντα και το αίτημά του για παράδοση του Οσάμα Μπιν Λάντεν, ενέργειες που δεν έγιναν αποδεκτές από τους εξτρεμιστές. Στις εθνικές εκλογές το 2002, η ομάδα υποστηρικτών των Ταλιμπάν (MMA) αποτέλεσε το τρίτο μεγαλύτερο κόμμα σε εθνικό επίπεδο, εναντιώθηκε στην φιλοαμερικανική πολιτική του Musharraf και ανέλαβε τη διακυβέρνηση στο βορειοδυτικό τμήμα της χώρας, στην περιοχή όπου, σύμφωνα με αναφορές την CIA, κρυβόταν ο Οσάμα Μπιν Λάντεν.

¹³¹ <http://www.cfr.org/terrorist-organizations-and-networks/open-letter-hizballah-program/p30967>

¹³² Whittaker D. J., *Terrorism: Understanding the Global Threat*, 2nd ed., Longman, Great Britain, 2007, σελ. 316.

¹³³ Fitzpatrick M., "Chapter Four: The potential for nuclear terrorism", *Adelphi Series*, Vol. 53, No. 443, 2013, σελ. 109, DOI: 10.1080/19445571.2013.901593.

Μετά από πιέσεις του Ισλαμικού κόμματος, ο Musharraf αποποιήθηκε τον τίτλο και τη θέση του αρχηγού του στρατού και επομένως δεν κατάφερε να συγκρατήσει με τη βοήθεια του στρατού τους τρομοκράτες, ένα πιθανό πραξικόπημα και επομένως την απόκτηση των πυρηνικών όπλων. Στο Πακιστάν αναπτύχθηκε το δίκτυο του Khan, του πατέρα της ισλαμικής βόμβας, ο οποίος είχε διασυνδέσεις με τις πακιστανικές αρχές και προχώρησε στη δημιουργία της «γκρίζας αγοράς» των πυρηνικών όπλων. Συγκεκριμένα, ο Khan, προσέφερε τα σχέδια για τους φυγοκεντροτές πρώτης, δεύτερης και τρίτης γενιάς απαραίτητους για την ανάπτυξη πυρηνικών, τα κινεζικά σχέδια πυρηνικών κεφαλών, καθώς και τα αναγκαία κομμάτια για τη δημιουργία της βόμβας. Το 2004, οι New York Times έφεραν στο φως της δημοσιότητας το φυλλάδιο με τις παρεχόμενες υπηρεσίες του πυρηνικού δικτύου σε άλλες χώρες, όπως στο Ιράν, στο Ιράκ, τη Λιβύη & τη Β. Κορέα. Ο Khan ανέλαβε την ευθύνη για το δίκτυο και διαβεβαίωσε ότι η κυβέρνηση του Μουσάραφ δεν είχε καμία ανάμιξη σε αυτό το εγχείρημα. Μεγάλη ανησυχία προκάλεσε το γεγονός ότι το δίκτυο αυτό θα μπορούσε να αντιγραφεί ή να εξελιχθεί σε άλλες χώρες ή ακόμη περισσότερο, σύμφωνα με την άποψη της ελίτ των στρατιωτικών και επιστημόνων του Πακιστάν, να διαδοθεί η τεχνογνωσία και να κατασκευαστεί η πυρηνική υποδομή που θα προσέφερε προστασία σε όλους τους Μουσουλμάνους, μιας και το Πακιστάν κατασκεύασε την πρώτη ισλαμική βόμβα¹³⁴. Μετά την αποκάλυψη του πυρηνικού δικτύου κρίθηκε αναγκαία η αυστηρότερη φύλαξη των πυρηνικών εγκαταστάσεων για την αποτροπή τρομοκρατικών ενεργειών με την ανάπτυξη ενός στρατηγικού σχεδίου και τη δημιουργία ειδικών κωδικών ενεργοποίησης των όπλων. Εδώ αξίζει ν' αναφερθεί ότι η αποτελεσματικότητα αυτών των μέτρων είναι αμφισβητήσιμη και το ενδεχόμενο μιας τρομοκρατικής πυρηνικής επίθεσης από το πυρηνικοποιημένο Πακιστάν προκαλεί την ανησυχία της διεθνούς κοινότητας, διότι η χώρα αυτή διαθέτει την τεχνογνωσία και την

¹³⁴ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 37-39, 61-62, Clarke M., "Pakistan and Nuclear Terrorism: How Real is the Threat?", *Comparative Strategy*, Vol. 32, No. 2, 2013, σελ. 1, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/01495933.2013.773700>.

υλικοτεχνική υποδομή για να προχωρήσει σε κάτι τέτοιο¹³⁵. Επίσης, οι σκεπτικιστές δεν θεωρούν εφικτό το σενάριο, όπου μια χώρα θα μπορούσε έστω και κρυφά να υποστηρίξει μια τρομοκρατική οργάνωση και να παραδώσει σε αυτή μια έτοιμη βόμβα. Ο Mueller αναφέρει ότι κάτι τέτοιο θα προκαλούσε τη διεθνή κατακραυγή μιας και με τη βοήθεια της τεχνολογίας θα ήταν εύκολος ο εντοπισμός του κατόχου του υλικού της βόμβας και οι μυστικές υπηρεσίες θα μπορούσαν να αποκαλύψουν μια τέτοια χορηγία όπλων των κρατών προς τους τρομοκράτες¹³⁶.

¹³⁵ Kazi R., "Pakistan's HEU-based Nuclear Weapons Program and Nuclear Terrorism: A Reality Check", *Strategic Analysis*, Vol. 33, No. 6, 2009, σελ. 867, DOI: 10.1080/09700160903255863.

¹³⁶ Mueller J., *Atomic Obsession: Nuclear Alarmism from Hiroshima to Al-Qaeda*, Oxford University Press, New York, 2010, σελ. 164-165.

Κεφάλαιο 6: Κράτη-τρομοκράτες ή κρατικά υποστηριζόμενη πυρηνική τρομοκρατία

6.1 Ιστορική αναδρομή

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, οι Παλαιστίνιοι προβαίνουν σε πράξεις βίας με στόχο Ισραηλινούς, συναγωνιστές, ανταγωνιστές και αντιφρονούντες, και κυρίως Αμερικανούς και όσους έβηταν φραγμούς στην προσπάθειά τους για την απόκτηση μιας πατρίδας. Οι Αμερικανοί και οι Ισραηλινοί ονόμασαν τις πράξεις βίας των Παλαιστινίων, τρομοκρατία, ενώ, οι αντίστοιχες πράξεις των Ισραηλινών αντιμετώπιζονταν παγκοσμίως με ανοχή. Οι Παλαιστίνιοι έπαψαν να ανήκουν στην κατηγορία του λαού-τρομοκράτη με τη δημιουργία του Παλαιστινιακού κράτους

Πριν από τη διαμόρφωση των κρατών στην περιοχή της Παλαιστίνης, δρούσαν αυτονομιστικά κινήματα που αποτελούνταν από Εβραίους, τα οποία θεωρούνταν τρομοκρατικά, διότι διενεργούσαν πράξεις βίας κατά Βρετανών υπηκόων. Αναλυτικότερα, οι Εβραίοι της αυτονομιστικής οργάνωσης Λικούντ, του Μεναχέμ Μπέγκιν, η οποία είχε χαρακτηριστεί τρομοκρατική, κινήθηκαν κατά των Βρετανών. Όταν, όμως, το Ισραήλ έγινε κράτος, η οργάνωση Λικούντ αποτέλεσε επίσημο πολιτικό κόμμα, νομιμοποιήθηκε και συμμετείχε στην κυβέρνηση. Οι Άραβες κάτοικοι της περιοχής αντέδρασαν στη δράση αυτή των Ισραηλινών με τη χρήση βίας. Η δικαιολογητική βάση της βίας εντοπίζεται στην αντίληψη «Η δημιουργία του Ισραήλ και η μεγάλη αμερικανική οικονομική βοήθεια που λάμβανε αυτή η χώρα, ήταν η συνέχεια της δυτικής αποικιοκρατίας και της νεοαποικιοκρατικής πολιτικής».

Τη δεκαετία του 1980, ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Ρόναλντ Ρήγκαν, έφερε στο προσκήνιο της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ το θέμα της τρομοκρατίας. Την περίοδο εκείνη έκανε την εμφάνισή της η πρώτη λίστα των κρατών-τρομοκρατών, διατυπώθηκαν οι αμερικανικές απόψεις για την τρομοκρατία και αναγνωρίστηκε η

επιτακτική ανάγκη για διεθνή κινητοποίηση με σκοπό την πάταξη της διεθνούς τρομοκρατίας¹³⁷.

6.2 Θεωρίες και υποθέσεις περί κρατών-τρομοκρατών

Μια από τις πιο γνωστές θεωρίες που διακρίνεται σε τρεις υποθεωρίες ισχυρίζεται ότι η τρομοκρατία αποτελεί υποκατάστατο των πολεμικών πράξεων. Αναλυτικότερα:

- Το *πρώτο μέρος* της θεωρίας αναφέρεται στην ύπαρξη μιας διεθνούς συνωμοσίας. Σύμφωνα με αυτό το σενάριο, οι τρομοκράτες αποτελούν μέλη μιας αόρατης μυστικής οργάνωσης που αποβλέπει στην αποσταθεροποίηση σε παγκόσμιο επίπεδο. Η υπόθεση αυτή είχε υποστηριχθεί από την αμερικανική πολιτική, διότι υπαινισσόταν ότι πίσω από τις τρομοκρατικές επιθέσεις κρυβόταν η πρώην Σοβιετική Ένωση και άλλα σοσιαλιστικά κράτη, με σκοπό την παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση. Όμως, η θεωρία αυτή κατέρρευσε μετά τις ραγδαίες εξελίξεις που συντελέστηκαν στις πρώην λαϊκές δημοκρατίες, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα το τέλος του διπολισμού.
- Το *δεύτερο μέρος* της θεωρίας κάνει αναφορά στις μαζικές καταστροφές που θα προκληθούν από τους τρομοκράτες σε περίπτωση που αποκτήσουν πυρηνικά όπλα ή όπλα μαζικής καταστροφής. Στο πλαίσιο της θεωρίας που υποστηρίζεται από τις ΗΠΑ αν τα λεγόμενα κράτη-τρομοκράτες, όπως η Λιβύη, η Συρία, το Ιράν, το Ιράκ, η Βόρεια Κορέα και η Κούβα αποκτήσουν όπλα μαζικής καταστροφής, τότε η ανεξέλεγκτη πλέον δράση των τρομοκρατών θα άφηνε πίσω της πολλά θύματα.

¹³⁷ Jenkins M. B., *International Terrorism: A New Mode of Conflict*, in Carlton D. and Schaerf (eds), "International Terrorism and World Security", London, Croom Helm, 1976, σελ. 30-31, Quandt W. B., Jabber F., & Lesch A. M., *The Politics of Palestinian Nationalism*, University of California Press, 1974, σελ. 49, Menahem B., *The Revolt* in Laqueur W. and Alexander Y. (eds), "Terrorism Reader", New York, Meridian Books, 1987, σελ.140-145.

- Το τρίτο μέρος της θεωρίας αναφέρεται στην αντικατάσταση του πολέμου με τρομοκρατικές ενέργειες που έχουν εξίσου θανατηφόρα αποτελέσματα¹³⁸.

Η υποστήριξη ενός κράτους προς τους τρομοκράτες μπορεί να είναι παθητική με την παροχή καταφύγιου ή γενικευμένη υποστήριξη, είτε πιο ενεργή με την παροχή εκπαίδευσης, οικονομικής ενίσχυσης και έτοιμων πυρηνικών όπλων. Σε αυτή την περίπτωση, το κράτος είναι συνεργός της τρομοκρατίας, δεν υπάρχουν ταμπού κατά της χρήσης των πυρηνικών όπλων και οι τρομοκράτες επιλέγουν τη χρήση τους για μέγιστη καταστροφή. Για παράδειγμα, ο Αμερικανός πρόεδρος Ντόναλντ Τραμπ κατηγορήσε για ακόμη μια φορά το Πακιστάν ότι δεν καταβάλλει επαρκείς προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και ότι οι Πακιστανοί παρέχουν καταφύγιο σε τρομοκράτες που οι ΗΠΑ καταδιώκουν στο Αφγανιστάν.

Καμία κυβέρνηση δεν έχει αποδειχθεί ότι έχει παράσχει βοήθεια σε τρομοκράτες με πυρηνικά. Βέβαια, τα κράτη-παρίες (π.χ. Ιράν, Ιράκ, Βόρεια Κορέα, Λιβύη) αποτελούν πιθανή πηγή βοήθειας για τους τρομοκράτες. Το σενάριο σχετικά με το υποτιθέμενο οπλοστάσιο όπλων μαζικής καταστροφής του Σαντάμ Χουσεΐν και η εικασία για την παροχή βοήθειας σε τρομοκράτες για γεωπολιτικούς λόγους απείχαν πολύ από την πραγματικότητα. Είναι πιθανό στελέχη αυτών των κρατών να παράσχουν πυρηνικά όπλα ή σχέδια κατασκευής τους σε τρομοκράτες ή σε άλλα κράτη-παρίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Πακιστάν, το οποίο είχε παράσχει βοήθεια σε τρομοκράτες της περιοχής του Κασμίρ, στην Ινδία. Οι ΗΠΑ υποστηρίζουν ότι τα κράτη-τρομοκράτες υποθάλπουν και χρησιμοποιούν την τρομοκρατία στην άσκηση της πολιτικής τους. Η θέση αυτή των ΗΠΑ αποτέλεσε τη νομιμοποιητική βάση για τον αμερικανικό βομβαρδισμό του Ιράκ (Ιανουάριος 1991). Η τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 αποτέλεσε τη δικαιολογητική βάση για την αμερικανική εισβολή στο Αφγανιστάν. Τα κράτη που κατηγορήθηκαν, χωρίς τελικά να αποδειχτεί, ότι παρείχαν βοήθεια και πυρηνικά στην

¹³⁸ *Der Spiegel*, No. 26, June 22, 1981, σελ. 110-114, Jenkins M. B., *International Terrorism: A New Mode of Conflict*, in Carlton D. and Schaerf (eds), "International Terrorism and World Security", London, Croom Helm, 1976, σελ. 30-31, 34, Wilkinson P., "Technology and Terrorism" in *Terrorism and Political Violence, Special Issue on Technology and Terrorism*, (ed), Wilkinson Paul, Frank Cass, London, Vol. 5, No. 2, Summer 1993.

Αλ Κάιντα ήταν το καθεστώς των Ταλιμπάν, το Ιράκ (Σαντάμ Χουσεΐν). Σε περίπτωση που κράτη παρέχουν πυρηνικά όπλα σε τρομοκράτες, η διεθνής κοινότητα πρέπει να μεριμνήσει ώστε να κατασχεθούν από τους τρομοκράτες και να μην χρησιμοποιηθούν για πυρηνική τρομοκρατία¹³⁹.

6.3 Κράτη-τρομοκράτες

Τα κράτη που θεωρούνται ως κράτη-τρομοκράτες είναι: η Λιβύη, η Κούβα, το Ιράν, το Ιράκ, η Βόρεια Κορέα, η Συρία, το Σουδάν και η Σερβία. Για παράδειγμα, το Πακιστάν, η Βόρειος Κορέα και το Ιράν αποτελούν απειλή για τη διεθνή ασφάλεια, μιας και θεωρούνται χώρες που συνδέονται με την τρομοκρατία και τη χρήση όπλων μαζικής καταστροφής. Τα τρία αυτά κράτη απέκτησαν πυρηνικά όπλα προκειμένου να ισχυροποιήσουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα έναντι των άλλων κρατών-ανταγωνιστών τους και να περιφρουρήσουν την ασφάλεια και την εδαφική τους ακεραιότητα. Η θεωρία του ρεαλισμού βρίσκει εφαρμογή στα τρία αυτά κράτη, δεδομένου ότι η απόκτηση πυρηνικών από αυτά μεγιστοποιεί την ασφάλειά τους και αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα πολέμου. Τα κράτη, λοιπόν, πρέπει πάντα να προσπαθούν να καλυτερεύσουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα, αυξάνοντας την ισχύ τους με ορθολογικό τρόπο. Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη πρέπει να υπολογίζουν τη σχέση κόστους-οφέλους και να επιλέγουν τη στρατηγική που μεγιστοποιεί το συμφέρον τους. Τα άλλα κράτη, λοιπόν, ως συλλογικές οντότητες θεωρούνται ορθολογικοί δρώντες, διότι το κόστος της επίθεσης σε κράτος με πυρηνικά όπλα είναι υψηλότερο από τα οφέλη¹⁴⁰.

¹³⁹ Cole B., *The Changing Face of Terrorism: How Real Is the Threat from Biological, Chemical and Nuclear Weapons?*, I.B.Tauris, New York, 2011, σελ. 167-169, 173-176, Hoffman B., *Inside Terrorism*, 2nd edition, Columbia University Press, New York, 2006, σελ. 189, Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 82, <https://www.kathimerini.gr/941475/article/epikairothta/kosmos/to-karfi-toy-tramp-gia-to-pakistan-kai-thn-oikonomikh-vohdeia-apo-tis-hpa>

¹⁴⁰ Gilpin R., *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Σκηνή*, Μτφρ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004, σελ. 358, Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 83, Πλατιάς Α. Γ., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, 7^η έκδοση, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2018, σελ. 46-51.

Αναλυτικότερα:

α) Το Πακιστάν

Το Πακιστάν αποτελεί ένα από τα εννέα κράτη που διαθέτουν πυρηνικά όπλα και καθώς γειτονεύει με το Ιράν, την Κίνα, την Ινδία και το Αφγανιστάν έρχεται αντιμέτωπο με ποικίλα θέματα ασφάλειας. Το κράτος αυτό, πυρηνική δύναμη για δεκαετίες, προσπαθεί τώρα να κατασκευάσει το δικό του πυρηνικό οπλοστάσιο προκειμένου να συμβαδίσει με τις απειλές. Το πυρηνικό πρόγραμμα του Πακιστάν άρχισε τη δεκαετία του 1950, δηλαδή την περίοδο της αντιπαλότητας του με την Ινδία. Ο πρόεδρος Zulfikar Ali Bhutto δήλωσε το 1965: «Αν η Ινδία κατασκευάσει τη βόμβα, θα φάμε γρασίδι ή φύλλα, μπορεί και να πεινάσουμε, αλλά θα φτιάξουμε και μεις τη δική μας». Το πρόγραμμα αυτό αποτέλεσε υψηλή προτεραιότητα μετά την οδυνηρή ήττα του Πακιστάν από την Ινδία (1971), που είχε ως επακόλουθο την απόσχιση του Ανατολικού Πακιστάν και τη συγκρότηση του σημερινού κράτους του Μπαγκλαντές. Το Μάιο του 1974, η Ινδία δοκίμασε την πρώτη της βόμβα με τον κωδικό «Χαμογελώντας τον Βούδα». Η απώλεια της επικράτειας σε μεγαλύτερο βαθμό, παρά το γεγονός ότι η Ινδία κατασκεύαζε πυρηνικά όπλα, επιτάχυνε το πυρηνικό πρόγραμμα του Πακιστάν. Επίσης, το πακιστανικό πυρηνικό πρόγραμμα υποβοηθήθηκε από τις ευρωπαϊκές χώρες και από ένα παράνομο πρόγραμμα απόκτησης εξοπλισμού, το οποίο είχε σκοπό να «αντρίμπλάρει» τους κανόνες για τη μη διάδοση πυρηνικών όπλων.

Το Πακιστάν εξελίσσεται σε σημαντική πυρηνική δύναμη που μπορεί να αποτρέψει και να νικήσει σε μια πυρηνική σύρραξη. Σήμερα η χώρα εκτιμάται ότι διαθέτει οπλοστάσιο από 110 έως 130 πυρηνικές βόμβες. Το 2015, ο οργανισμός Carnegie Endowment για τη Διεθνή Ειρήνη και το Κέντρο Stimson υπολόγισαν ότι η ικανότητα κατασκευής βομβιστικών επιθέσεων του Πακιστάν ανέρχεται σε είκοσι συσκευές ανά έτος, οι οποίες, πέρα από τα υπάρχοντα αποθέματα, σήμαιναν ότι το Πακιστάν θα μπορούσε να γίνει σύντομα η τρίτη μεγαλύτερη πυρηνική δύναμη στον κόσμο. Το κράτος αυτό, σε αντίθεση με την Ινδία και την Κίνα, δεν ακολουθεί το δόγμα «no first use» και έχει το δικαίωμα χρήσης πυρηνικών όπλων, προκειμένου να

αντισταθμίσει το πλεονέκτημα της Ινδίας σε συμβατικά όπλα. Είναι γεγονός ότι το Πακιστάν και η Ινδία συμμετέχουν σε μια σκληρή κούρσα πυρηνικών εξοπλισμών που μπορεί κάλλιστα να οδηγήσει στη συσσώρευση μεγάλου αριθμού πυρηνικών αποθεμάτων που θυμίζουν τον Ψυχρό Πόλεμο. Κρίνεται, λοιπόν, αναγκαία μια συμφωνία ελέγχου όπλων για την υποήπειρο¹⁴¹.

Αναλυτικότερα, ο «πατέρας» της πυρηνικής βόμβας του Πακιστάν, Αμπντούλ Καντίρ Χαν, θεωρείται ακόμη ήρωας στη χώρα του μολονότι είχε εμπλακεί σε παράνομο διεθνές δίκτυο μαύρης αγοράς πυρηνικών και παραδέχτηκε ότι πούλησε για προσωπικό του όφελος απόρρητα πυρηνικά μυστικά και υλικά στο Ιράν, τη Λιβύη και τη Βόρεια Κορέα. Για πολλά χρόνια οι ΗΠΑ προσπαθούν να δώσουν μια διπλωματική λύση στο ζήτημα του πυρηνικού εξοπλισμού του Πακιστάν. Έπειτα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις στο Μουμπάι, ιδιαίτερη ανησυχία υπάρχει από την πλευρά των ΗΠΑ σε περίπτωση που το Πακιστάν θελήσει να δείξει τα πυρηνικά του δόντια στην Ινδία και μεταφέρει όπλα κοντά στα σύνορα, διότι αυτά θα είναι πιο εύκολο να κλαπούν από τρομοκρατικές οργανώσεις. Επίσης, οι ΗΠΑ παραδέχονται ότι είναι δύσκολο να σταματήσουν την μετακίνηση των επιστημόνων και την προσφορά πυρηνικής τεχνογνωσίας. Οι εξτρεμιστικές ομάδες προσπαθούν να εισχωρήσουν σε εργαστήρια και να βάλουν δικούς τους ανθρώπους σε αυτά. Είναι γεγονός ότι οι Αμερικανοί ανησυχούν για τα εργαστήρια του Πακιστάν. Το προσωπικό του Κιντβάι μπορεί να διδαχθεί τον τρόπο κλειδώματος των πυρηνικών κεφαλών και την αποθήκευσή τους χωριστά από τους πυραύλους και τους πυροδοτικούς μηχανισμούς. Οι Αμερικανοί παρείχαν την εκπαίδευση αυτή μυστικά στο Πακιστάν. Όμως, οι Αμερικανοί δεν είναι εύκολο να παρακολουθήσουν τα πυρηνικά υλικά που παράγονται στα εργαστήρια του Πακιστάν και δεν έχουν τη δυνατότητα να σταματήσουν την έξοδο των επιστημόνων που γνωρίζουν την παραγωγή καυσίμων για βόμβες και την κατασκευή πυρηνικών¹⁴².

¹⁴¹ Εφημερίδα *Η Καθημερινή*, 9 Φεβρουαρίου 2011, <https://www.onalert.gr/eksoplismoi/babur-2-auto-einai-to-piriniko-programma-toy-pakistan-pou-tha-zileue-kai-i-boreia-korea/144837/>

¹⁴² Weeramantry C. G., *Sleepwalking Into Our Century of Last Opportunity*, in Falk R. & Krieger D. (eds), "At the Nuclear Precipice: Catastrophe or Transformation?", New York, Palgrave Macmillan, 2008, σελ. 20, <https://www.tovima.gr/2009/02/01/world/ta-pyrinika-toy-pakistan-apeiloy-n-ti-gi/>

Η ισχυρή πυρηνική ικανότητα, η πολιτική αστάθεια και η παρουσία τρομοκρατικών οργανώσεων καθιστούν τη χώρα απειλή. Σύμφωνα με πληροφορίες της CIA, το 1997, Πακιστανοί πυρηνικοί επιστήμονες πραγματοποίησαν κρυφά ταξίδια στη Βόρεια Κορέα με σκοπό την παροχή τεχνικής βοήθειας εκεί για το πρόγραμμα με τα πυρηνικά όπλα και με αντάλλαγμα να βοηθήσει το Πακιστάν στην ανάπτυξη πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς. Επίσης, το καλοκαίρι του 2002, κοντά στην Pyongyang, την πρωτεύουσα της Βόρειας Κορέας, ένας Αμερικανικός κατασκοπευτικός δορυφόρος εντόπισε ένα Πακιστανικό C-130 φορτηγό αεροπλάνο να φορτώνει μέρη πυραύλων. Το Πακιστάν, λοιπόν, παρέχει στη Βόρεια Κορέα γνώση και εκείνο βοηθάει το Πακιστάν στην ανάπτυξη πυραύλων¹⁴³.

Επιπροσθέτως, δημοσιογραφικές πληροφορίες αναφέρουν ότι κορυφαίοι Πακιστανοί επιστήμονες είχαν συνομιλίες για τα πυρηνικά όπλα με την τρομοκρατική οργάνωση Αλ Κάιντα. Αναλυτικότερα, ο πυρηνικός επιστήμονας, Σουλτάν Μπασιρουντίν Μαχμούντ, που βοήθησε στην κατασκευή των αντιδραστήρων του Πακιστάν, πίστευε στην ισλαμική επιστήμη, η οποία θεωρεί το Κοράνι πηγή κάθε επιστημονικής γνώσης. Η θρησκευτικότητα του και ο θαυμασμός του για τον ισλαμικό εξτρεμισμό ανησύχησε τους συναδέλφους του με αποτέλεσμα τον εξαναγκασμό του σε πρόωρη συνταξιοδότηση (1999). Στη συνέχεια ίδρυσε ένα φιλανθρωπικό οργανισμό που δήθεν παρείχε βοήθεια στους μουσουλμάνους αδελφούς του στο Αφγανιστάν. Τον Αύγουστο του 2001 και ενώ οι τρομοκράτες προετοιμάζονταν για το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, ο Μαχμούντ και ένας συνάδελφός του από το ίδρυμα συναντήθηκαν με τον Οσάμα μπιν Λάντεν και το πρωτοπαλίκαρό του Αϊμάν αλ Ζαουάχιρι στο Αφγανιστάν. Θεωρείται βέβαιο ότι ο Μαχμούντ είχε συνομιλίες με τους δύο αρχηγούς της Αλ Κάιντα για τα πυρηνικά όπλα ή ότι η Αλ Κάιντα ήθελε τα πυρηνικά όπλα. Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, ο τότε πρόεδρος του Πακιστάν Περβέζ Μουσάραφ συνέλαβε το Χαν και τον Μαχμούντ και τους έθεσε υπό στενή παρακολούθηση. Το Πακιστάν προσπάθησε να αποφύγει μια δίκη για να μην διαρρεύσουν πυρηνικά μυστικά¹⁴⁴.

¹⁴³ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 24-25, 75.

¹⁴⁴ <https://www.tovima.gr/2009/02/01/world/ta-pyrinika-toy-pakistan-apeiloy-n-ti-gi/>

Το γεγονός ότι το Πακιστάν διακρίνεται για την ύπαρξη του μεγαλύτερου αριθμού βίαιων εξτρεμιστών σε σύγκριση με άλλες χώρες μεγαλώνει την ανησυχία για την ασφάλεια των πυρηνικών όπλων. Επιπροσθέτως, στο Πακιστάν υπάρχουν οι οργανώσεις των Ταλιμπάν, της Αλ Κάιντα και η οργάνωση Λασκάρ-ι-Τάιμπα, που είχε στενές σχέσεις με τον πακιστανικό στρατό και κατηγορείται για την τρομοκρατική επίθεση στη Βομβάη (Νοέμβριος 2008). Το γεγονός ότι το οπλοστάσιο του Πακιστάν ενισχύεται και θα λειτουργήσει ένας νέος αντιδραστήρας πλουτωνίου για την παραγωγή φονικών βομβών πλουτωνίου εντείνει ακόμη περισσότερο την ανησυχία¹⁴⁵.

Στο σημείο αυτό αξίζει ν' αναφερθεί ότι το περιστατικό της σύλληψης στο Μέριλαντ των ΗΠΑ (5 Μαρτίου 2011), ενός ατόμου πακιστανικής εθνικότητας με την κατηγορία της παράνομης εξαγωγής πυρηνικού υλικού από το Πακιστάν, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή πυρηνικών αντιδραστήρων προκάλεσε την ανησυχία της διεθνούς κοινότητας¹⁴⁶. Επίσης, το Πακιστάν κατηγορείται για συνεργασία με την Αλ Κάιντα και για διπλό παιχνίδι στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας, λόγω του ότι ο ηγέτης της Αλ Κάιντα, ο Οσάμα μπιν Λάντεν -ο άνθρωπος που θεωρήθηκε ο ηθικός αυτουργός της επίθεσης στους Δίδυμους Πύργους του Μανχάταν τον Σεπτέμβριο του 2001- εντοπίστηκε στο Αμποταμπάντ, όπου υπάρχει μεγάλη πακιστανική στρατιωτική βάση, στρατιωτική ακαδημία, καθώς και σύγχρονο νοσοκομείο και βρίσκεται σε απόσταση ογδόντα χιλιομέτρων από την πρωτεύουσα της χώρας, το Ισλαμαμπάντ¹⁴⁷. Αναλυτικότερα, οι ΗΠΑ πραγματοποίησαν επιδρομή στο Πακιστάν με σκοπό να σκοτώσουν τον Οσάμα μπιν Λάντεν, χωρίς, όμως, να ενημερώσουν το Πακιστάν. Η διεθνής κοινότητα εκφράζει τη δυσπιστία της για το ρόλο της πακιστανικής κυβέρνησης σχετικά με τις δηλώσεις του προέδρου του Πακιστάν, Περβέζ Μουσάραφ, ότι ο πακιστανικός στρατός δεν

¹⁴⁵ Εφημερίδα *Τα Νέα*, 13 Απριλίου 2010.

¹⁴⁶ <https://www.skai.gr/news/world/ipa-pakistanos-katigoreitai-gia-paranomi-eksagogi-pyrinikou-ylίκου>

¹⁴⁷ <https://www.iefimerida.gr/news/4394/πώς-οι-αμερικανοί-σκότωσαν-τον-οσάμα-μπιν-λάντεν>

κάλυπτε τον Οσάμα μπιν Λάντεν και ότι δεν είχαν στοιχεία για την παρουσία του στην Αμποταμπάντ¹⁴⁸.

β) Η βόρεια Κορέα

Η διασπορά των πυρηνικών όπλων και η σχέση της Βόρειας Κορέας με τρομοκρατικές οργανώσεις προκαλούν όλο και μεγαλύτερη ανησυχία στις δυτικές χώρες. Η Βόρεια Κορέα αναπτύσσει το πυρηνικό της πρόγραμμα, παρά την διεθνή καταδίκη, μιας και διαθέτει πλούσια κοιτάσματα ουρανίου και κατάλληλες εγκαταστάσεις επεξεργασίας ορυκτών¹⁴⁹. Τη δεκαετία του 1980 απέκτησε πυρηνική ενέργεια με την κατασκευή ενός αντιδραστήρα στην Yongbyon, βόρεια της πρωτεύουσας Pyongyang. Ο μικρός αυτός αντιδραστήρας τέθηκε σε λειτουργία το 1986 και ταυτόχρονα άρχισε να κατασκευάζεται μια μεγαλύτερη μονάδα για τη χημική εξόρυξη πλουτωνίου από ραδιενεργά ατομικά καύσιμα, η οποία λειτούργησε για πρώτη φορά το 1990. Το 1987 ξεκίνησε η κατασκευή ενός δεύτερου μεγάλου αντιδραστήρα στην πόλη αυτή, ενός τρίτου στην πόλη Teachon και σχεδιάζοταν η δημιουργία ενός μεγάλου πυρηνικού συμπλέγματος στην ανατολική ακτή της χώρας. Αν και η χώρα ισχυρίζεται την ειρηνική χρήση του πυρηνικού προγράμματός της, θα μπορούσε κάλλιστα να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή πυρηνικών όπλων. Το γεγονός αυτό προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία στις ΗΠΑ, την Ιαπωνία και τη Νότιο Κορέα, λόγω των τεταμένων σχέσεων με τη Βόρεια Κορέα. Το 1985, η Βόρεια Κορέα, υπό την πίεση της Μόσχας, προσχώρησε στη Συνθήκη για τη Μη Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων με σκοπό τον περιορισμό της εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων. Το 1990 δεν ακολούθησε τις ρυθμίσεις της ΙΑΕΑ, το 1993 αποχώρησε από την ΙΑΕΑ και στα τέλη του 1998 προχώρησε στη δοκιμή διηπειρωτικού πυραύλου. Το 2000 η χώρα αυτή δήλωσε ότι πράγματι είναι ο κύριος εξαγωγέας βαλλιστικού

¹⁴⁸ <https://www.naftemporiki.gr/story/337695/mousaraf-den-prostateue-ton-mpin-lanten-o-pakistanikos-stratos>

¹⁴⁹ Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004, σελ. 79.

υλικού και τεχνογνωσίας σε χώρες, όπως για παράδειγμα η Συρία¹⁵⁰, η οποία μαζί με το Ιράν διενεργεί παράνομες πυρηνικές δραστηριότητες.

Στη Βόρεια Κορέα υπάρχει μια μεγάλη και υπερσύγχρονη πυρηνική εγκατάσταση για την παραγωγή ενέργειας με περίπου 2000 συσκευές φυγοκέντρωσης για τον εμπλουτισμό ουρανίου και συνεπώς για την κατασκευή πυρηνικής βόμβας¹⁵¹. Η Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας εκφράζει την ανησυχία της για την κατασκευή ενός νέου εργοστασίου εμπλουτισμού ουρανίου και για το γεγονός ότι από το 2002 η Βόρεια Κορέα δεν δέχτηκε να προβεί η ΙΑΕΑ σε επιθεώρηση των μέτρων ασφαλείας. Επιπροσθέτως, η Βόρεια Κορέα εμπλέκεται την υπόθεση της καταστροφής εγκατάστασης στο αλ-Κιμπάρ της Συρίας από ισραηλινούς πυραύλους (2007). Η χώρα αυτή βοήθησε τη Συρία στην κατασκευή ενός πυρηνικού αντιδραστήρα και για το λόγο αυτό τέθηκε σε διεθνή απομόνωση και θεωρήθηκε μια από τις πιθανές πηγές τροφοδοσίας των τρομοκρατών¹⁵². Επίσης, στο παρελθόν κατηγορήθηκε ότι παρείχε άσυλο σε Ιάπωνες τρομοκράτες. Η σύλληψη μέλους του Ιαπωνικού «Ερυθρού Στρατού» με διαβατήριο της Βόρειας Κορέας ενίσχυσε αυτή την κατηγορία. Αν και η χώρα καταδικάζει την τρομοκρατία, το γεγονός ότι διαθέτει πυρηνικές δυνατότητες την κατατάσσει στον κατάλογο των κρατών-τρομοκρατών. Η Βόρεια Κορέα διαθέτει πυρηνικό οπλοστάσιο που θεωρείται εχθρικό για την Ιαπωνία, τη Νότια Κορέα και τις αμερικανικές βάσεις της περιοχής¹⁵³.

γ) Το Ιράν

Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 ξεκίνησε η πυρηνική δραστηριότητα του Ιράν. Το 1974 ιδρύθηκε ο Ατομικός Οργανισμός του Ιράν, στις 10 Ιουλίου 1978 υπογράφηκε στην Τεχεράνη η συμφωνία πυρηνικής ενέργειας ανάμεσα στις ΗΠΑ και το Ιράν, το 1987 υπογράφηκε η πυρηνική συμφωνία συνεργασίας με το Πακιστάν για

¹⁵⁰ Βαληνάκης Γ., & Μπότσιου Κ., *Διεθνείς Σχέσεις & Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 360-363.

¹⁵¹ Εφημερίδα *Τα Νέα*, 22 Νοεμβρίου 2010.

¹⁵² Εφημερίδα *Τα Νέα*, 13 Απριλίου 2010.

¹⁵³ Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 84.

την εκπαίδευση τριάντα εννέα (39) Ιρανών επιστημόνων από αυτό και τέλος με την Αργεντινή¹⁵⁴. Από το 1999 το Ιράν δεν είχε καλή συνεργασία και δεν ενημέρωνε για τις δραστηριότητές του το Διεθνή Οργανισμό Πυρηνικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ). Στις 26 Οκτωβρίου 2010 άρχισε να φορτώνει καύσιμα στο πρώτο πυρηνικό του εργοστάσιο στο Μπουσέρ και στη συνέχεια το 2011 μια μικρή διαρροή κοντά στον αντιδραστήρα δημιούργησε ερωτηματικά για το εάν έχουν ληφθεί τα απαραίτητα μέτρα ασφαλείας και για το εάν θα παραχθεί πράγματι ηλεκτρική ενέργεια. Σύμφωνα με το Ιράν, η Δύση δεν πρέπει να έχει λόγο ανησυχίας και οι ΗΠΑ, από τη δική τους πλευρά, ανέφεραν ότι το συγκεκριμένο εργοστάσιο δεν αποτελεί πρόβλημα, αλλά, αντίθετα οι εγκαταστάσεις στη Νατάνζ και το μυστικό εργοστάσιο στο Κομ και σε άλλα μέρη που πιθανολογείται ότι πραγματοποιείται πρόγραμμα κατασκευής όπλων.

Το Δεκέμβριο του 2006, το Μάρτιο του 2007 & του 2008, καθώς και τον Ιούνιο του 2010 επιβλήθηκαν κυρώσεις στο Ιράν από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για την αναστολή των πυρηνικών του ενεργειών και τον εφησυχασμό της διεθνούς κοινότητας για τον ειρηνικό σκοπό του προγράμματος. Σύμφωνα με την τελευταία απόφαση το Ιράν δεν θα μπορέσει να επενδύσει στην εξόρυξη ουρανίου στο εξωτερικό, τα πλοία του θα επιθεωρούνται στην ανοικτή θάλασσα και θα απαγορεύεται η πώληση στο Ιράν των οκτώ νέων τύπων βαρέων όπλων, καθώς και αρμάτων μάχης. Τέλος, σε καταλόγους αναφέρονται τα ονόματα πολιτών, φορέων και τραπεζών στο Ιράν που τους έχουν επιβληθεί κυρώσεις, όπως το πάγωμα των περιουσιακών τους στοιχείων και η απαγόρευση μετακίνησής τους στο εξωτερικό¹⁵⁵.

Είναι γεγονός ότι η χώρα αυτή με την κατοχή πυρηνικών αποκτά ασφάλεια, δύναμη και ισχυρή διαπραγματευτική ισχύ στη διεθνή σκακιέρα. Ο εμπλουτισμός ουρανίου στη μονάδα του Νατάνζ πιθανότατα να πυροδοτήσει το φαινόμενο ντόμινο στην περιοχή. Οι ΗΠΑ ισχυρίζονται ότι η απόκτηση πυρηνικών από το Ιράν θα αποτελέσει απειλή για τη Σαουδική Αραβία, η οποία θα αναγκαστεί για την ασφάλειά

¹⁵⁴ Arjomand S. A., *After Khomeini: Iran Under His Successors*, Oxford University Press, New York, 2009, σελ. 197-198.

¹⁵⁵ <https://www.kathimerini.com.cy/gr/20996/?ctype=ar>

της να ακολουθήσει τον ίδιο δρόμο¹⁵⁶. Στο σημείο αυτό αξίζει ν' αναφερθεί ότι το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν αποτέλεσε τη βασική αιτία της αντιπαλότητας της Τεχεράνης με τη Δύση, λόγω του έντονου προβληματισμού για τις προθέσεις του Ιράν να αποκτήσει πυρηνικά όπλα, κάτι που θα δημιουργούσε έντονες αναταράξεις στην περιοχή και πιθανότατα να οδηγούσε σε μια πυρηνική κούρσα εξοπλισμών, με απρόβλεπτες συνέπειες, ανάμεσα στη Σαουδική Αραβία και το Ιράν. Η επίτευξη συμφωνίας αποτέλεσε μια διπλωματική επιτυχία και κυρίως της αμερικανικής διπλωματίας. Όμως, οι προθέσεις της Τεχεράνης δεν είναι ξεκάθαρες ειδικά μετά τη δομική πυραύλου, που έχει τη δυνατότητα να φέρει πυρηνική κεφαλή, κατά παράβαση του ψηφίσματος του ΟΗΕ. Ο Λευκός Οίκος υπογράμμισε την πιθανότητα επιβολής νέων κυρώσεων στο Ιράν, το οποίο ανταπάντησε ότι μια τέτοια ενέργεια θα έθετε σε κίνδυνο τη συμφωνία¹⁵⁷.

Το Ιράν είναι εγγεγραμμένο στη γνωστή λίστα του ΥΠΕΞ των ΗΠΑ με την αιτιολογία ότι αποτελεί κράτος-τρομοκράτης και εκτελεί τρομοκρατικές ενέργειες. Συγκεκριμένα, το Ιράν συνδέθηκε με τη διεθνή τρομοκρατία από την Ιρανική επανάσταση το 1979, μιας και θεωρήθηκε ότι στήριζε και χρηματοδοτούσε το σιιτικό κίνημα της Χεζμπολάχ. Το Ιράν λαμβάνει μέρος σε διεθνείς τρομοκρατικές επιχειρήσεις με στόχους Ιρανούς αντιφρονούντες. Επιπλέον, η κυβέρνηση του Ιράν έχει κατηγορηθεί ότι χρηματοδοτεί, εκπαιδεύει και εξοπλίζει οργανώσεις του ισλαμικού εξτρεμισμού, όπως η Χαμάς, η Παλαιστινιακή Ισλαμική Τζιχάντ, η Χεζμπολάχ κ.λπ. Η Βρετανική κυβέρνηση κατηγόρησε το Ιράν για τη χορήγηση βοήθειας στον IRA και για τις επαφές με την Ιαπωνική τρομοκρατική οργάνωση «Ερυθρό Στρατό», που διατηρούσε βάσεις στη Συρία¹⁵⁸. Η εισβολή των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας οδήγησε στην καταστροφή των βασικών περιφερειακών εχθρών του Ιράν και του έδωσε την ευκαιρία να εξαπλώσει την περιφερειακή του δύναμη. Η ενέργεια αυτή των ΗΠΑ αποτέλεσε απειλή για την εθνική ασφάλεια του Ιράν και για την επιβίωσή του Ιράν,

¹⁵⁶ <https://www.tovima.gr/2013/01/31/world/iran-promitheyetai-sygxrono-eksoplismo-gia-ton-pyriniko-stathmo-toy/>, <https://energyexpress.gr/news/i-saoydiki-aravia-iran-kai-ta-pyrinika>

¹⁵⁷ https://www.huffingtonpost.gr/2016/01/01/nuclear-terrorism_n_8878838.html

¹⁵⁸ Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 89.

αλλά και της Βόρειας Κορέας, ήταν επιτακτική η ανάγκη απόκτησης πυρηνικών όπλων. Οι ΗΠΑ εισέβαλαν στο Ιράκ, διότι ο Σαντάμ Χουσεΐν δεν είχε όπλα μαζικής καταστροφής και αποτέλεσε έναν εύκολο στόχο γι' αυτούς¹⁵⁹.

¹⁵⁹ Arjomand S. A., *After Khomeini: Iran Under His Successors*, Oxford University Press, New York, 2009, σελ. 197.

Κεφάλαιο 7: Στρατηγικές πρόληψης και καταστολής της τρομοκρατίας

7.1 NATO

Το 2012, το NATO συμφώνησε για τις κατευθυντήριες γραμμές πολιτικής για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (Counter-Terrorism - CT). Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές παρέχουν την στρατηγική κατεύθυνση για τις δραστηριότητες του NATO για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και προσδιορίζουν τους βασικούς τομείς εντός των οποίων η Συμμαχία θα πρέπει να εφαρμόσει πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της πρόληψης και της ανθεκτικότητας στις τρομοκρατικές ενέργειες. Η έμφαση θα δοθεί στην ευαισθητοποίηση, τις ικανότητες και τη δέσμευση με τους εταίρους.

Η αντιτρομοκρατική στρατηγική περιλαμβάνει όλα τα προληπτικά, αμυντικά και προσβλητικά μέτρα που ελήφθησαν για τη μείωση της ευπάθειας των δυνάμεων, των ατόμων και των περιουσιακών στοιχείων από τρομοκρατικές απειλές ή / και πράξεις, για την αντιμετώπιση τρομοκρατικών ενεργειών. Στο πλαίσιο της συνολικής προσέγγισης του NATO, αυτό μπορεί να συνδυαστεί ή να ακολουθείται από μέτρα που επιτρέπουν την ανάκαμψη μετά από τρομοκρατικές ενέργειες.

«Με βάση τις παρακάτω τρεις αρχές, η Συμμαχία θα πραγματοποιήσει συντονισμένες και ενοποιημένες προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας σε τρεις βασικούς τομείς: ευαισθητοποίηση, ικανότητες και δέσμευση. Αναλυτικότερα:

- α) Συμμόρφωση με το διεθνές δίκαιο: Το NATO θα συνεχίσει να ενεργεί σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η παγκόσμια αντιτρομοκρατική στρατηγική των Ηνωμένων Εθνών, οι διεθνείς συμβάσεις και πρωτόκολλα κατά της τρομοκρατίας και τα σχετικά ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών παρέχουν το πλαίσιο για όλες τις εθνικές και πολυμερείς προσπάθειες

για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που διεξάγονται από τη Συμμαχία.

- β) Υποστήριξη των Συμμάχων: Αν και τα μεμονωμένα μέλη του NATO έχουν πρωταρχική ευθύνη για την προστασία του πληθυσμού και των εδαφών τους από την τρομοκρατία, η συνεργασία στο πλαίσιο του NATO μπορεί να ενισχύσει τις εθνικές προσπάθειες των Συμμάχων για την πρόληψη, τον μετριασμό, την αντιμετώπιση και την ανάκαμψη από τρομοκρατικές πράξεις. Το NATO, κατόπιν αιτήματος, μπορεί να υποστηρίξει αυτές τις προσπάθειες. Ως διεθνής οργανισμός, διαθέτει μοναδικά πλεονεκτήματα και δυνατότητες για να υποστηρίξει τις προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας των Συμμάχων.
- γ) Μη αλληλεπικάλυψη και συμπληρωματικότητα: Το NATO θα επιδιώξει να αποφύγει την περιττή αλληλεπικάλυψη των υφιστάμενων προσπαθειών των μεμονωμένων εθνών ή των διεθνών οργανισμών, καθώς αναπτύσσει τη δική του συμβολή στην την καταπολέμηση της τρομοκρατίας με τρόπο που να συμπληρώνει αυτές τις προσπάθειες»¹⁶⁰.

7.2 ΟΗΕ

Τα πέντε σημεία της νέας αντιτρομοκρατικής στρατηγικής του ΟΗΕ για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας σε παγκόσμια κλίμακα είναι τα εξής:

- Αποτροπή των δυσαρεστημένων κοινωνικών ομάδων από την επιλογή της τρομοκρατίας ως τακτική για την επιτυχία των σκοπών τους.
- Αποστέρηση από τους τρομοκράτες των μέσων για την πραγματοποίηση των επιθέσεων τους.
- Παρεμπόδιση κάθε κρατικής ενέργειας που αποβλέπει στην υποστήριξη των τρομοκρατών και ανάπτυξη της κρατικής ικανότητας για την πρόληψη της τρομοκρατίας.

¹⁶⁰ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm

- Υπεράσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας.

Ο ΟΗΕ τόνισε ότι ο ακρογωνιαίος λίθος της προσπάθειας κατά της τρομοκρατίας είναι να καταστούν όλες τις χώρες ακόμη περισσότερο ικανές και υπεύθυνες για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας¹⁶¹.

7.3 ΕΕ-ΗΠΑ: Κοινές προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες καταβάλλουν κοινές προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, εστιάζοντας στην αποτελεσματική ανταλλαγή πληροφοριών, την πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης, τη χρήση του διαδικτύου για τρομοκρατικούς σκοπούς, καθώς και για την ανάγκη εγρήγορσης όσον αφορά στην αεροπορική ασφάλεια και τις χημικές, βιολογικές, ραδιολογικές και πυρηνικές απειλές, καθώς και στα εκρηκτικά, κυρίως σε σχέση με τις εξελισσόμενες χημικές απειλές για τις αερομεταφορές και τους δημόσιους χώρους.

Οι δύο πλευρές επιβεβαίωσαν για άλλη μία φορά ότι η καταπολέμηση της τρομοκρατίας συγκαταλέγεται στις κορυφαίες προτεραιότητές τους και δεσμεύτηκαν να εντείνουν τις κοινές προσπάθειές τους, ενισχύοντας κυρίως την ανταλλαγή των πληροφοριών που συλλέγονται στις εμπόλεμες περιοχές προκειμένου να χρησιμοποιηθούν στις έρευνες και τις διώξεις. Επισήμαναν τη σημασία που έχει η συνεργασία για την αντιμετώπιση των υφιστάμενων απειλών κατά της ασφάλειας της αεροπορίας, συμπεριλαμβανομένων των συστημάτων μη επανδρωμένων αεροσκαφών, την καταπολέμηση της χρήσης του διαδικτύου για τρομοκρατικούς σκοπούς και τις χημικές, βιολογικές, ραδιολογικές και πυρηνικές απειλές. Επίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες υπογράμμισαν τη σημασία των κοινών

¹⁶¹ https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=3938&catid=20:---peace&Itemid=27

βέλτιστων πρακτικών σε μια προσπάθεια να ενισχύσουν την κοινή καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας¹⁶².

7.4 Αντιτρομοκρατική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ επικεντρώνεται στην πρόληψη, την προστασία, την καταδίωξη και την αντίδραση. «Σε όλους τους προαναφερθέντες πυλώνες, η στρατηγική επισημαίνει τη σημασία που έχει η συνεργασία με τρίτες χώρες και διεθνείς φορείς. Αναλυτικότερα:

- α) *Πρόληψη*: Η αντιμετώπιση των αιτιών της ριζοσπαστικοποίησης και της στρατολόγησης από τρομοκρατικές οργανώσεις αποτελεί κύρια προτεραιότητα της ΕΕ. Για τον σκοπό αυτόν, το 2008, το Συμβούλιο θέσπισε στρατηγική της ΕΕ για την καταπολέμηση της ριζοσπαστικοποίησης και της στρατολόγησης τρομοκρατών. Η στρατηγική αναθεωρήθηκε τον Ιούνιο του 2014 υπό το πρίσμα των εξελισσόμενων τάσεων, όπως οι μεμονωμένοι δράστες τρομοκρατικών επιθέσεων, οι αλλοδαποί μαχητές και η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από τους τρομοκράτες. Τον Δεκέμβριο του 2014, το Συμβούλιο ενέκρινε κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή της αναθεωρημένης στρατηγικής από τα κράτη μέλη.
- β) *Προστασία*: Η προστασία των πολιτών και των υποδομών και η μείωση της τρωτότητας στις επιθέσεις συνθέτουν τη δεύτερη προτεραιότητα της αντιτρομοκρατικής στρατηγικής της ΕΕ. Το συγκεκριμένο πεδίο δράσης περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη θωράκιση των εξωτερικών συνόρων, τη βελτίωση της ασφάλειας των μεταφορών, την προστασία στρατηγικών στόχων και τη μείωση της τρωτότητας των υποδομών ζωτικής σημασίας. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ εξέδωσε τον Απρίλιο του 2016 οδηγία για τη χρήση των δεδομένων

¹⁶² <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2019/06/19/joint-eu-u-s-statement-following-the-eu-u-s-justice-and-home-affairs-ministerial-meeting/>,
<https://www.sigmalive.com/news/greece/510011/eehpa-koines-prospatheies-gia-katapolemisi-tromokratias>

που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να συμμορφωθούν προς τους νέους κανόνες εντός δύο ετών.

γ) *Καταδίωξη*: Η ΕΕ επιδιώκει να πλήξει την ικανότητα σχεδιασμού και οργάνωσης των τρομοκρατών και να εξασφαλίσει την προσαγωγή τους στη δικαιοσύνη. Για την επίτευξη των στόχων αυτών, η ΕΕ έχει επικεντρωθεί στα ακόλουθα:

- ενίσχυση των εθνικών δυνατοτήτων
- βελτίωση της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ αστυνομικών και δικαστικών αρχών
- καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας
- στέρηση των μέσων στήριξης και επικοινωνίας από τους τρομοκράτες

Τον Μάιο του 2015, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκριναν νέους κανόνες για την πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

δ) *Αντίδραση*: Η προετοιμασία, η διαχείριση και η ελαχιστοποίηση των συνεπειών των τρομοκρατικών επιθέσεων είναι ο τέταρτος στόχος της αντιτρομοκρατικής στρατηγικής της ΕΕ. Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται με τη βελτίωση των ικανοτήτων για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων, τον συντονισμό της αντίδρασης και την κάλυψη των αναγκών των θυμάτων.

Στις σχετικές προτεραιότητες συγκαταλέγονται:

- η ανάπτυξη ενωσιακών ρυθμίσεων για τον συντονισμό σε καταστάσεις κρίσης
- η αναθεώρηση του μηχανισμού πολιτικής προστασίας
- η ανάπτυξη εργαλείων εκτίμησης κινδύνων
- η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών για την παροχή βοήθειας στα θύματα της τρομοκρατίας

Μερικές από τις προτεραιότητες των τελευταίων ετών ήταν:

- ο καθορισμός των ρυθμίσεων για την εφαρμογή της ρήτρας αλληλεγγύης από την ΕΕ, με απόφαση που εξέδωσε το Συμβούλιο τον Ιούνιο του 2014
- η επανεξέταση των ρυθμίσεων της ΕΕ για τον συντονισμό σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και κρίσεις, οι οποίες αντικαταστάθηκαν τον Ιούνιο του 2013 από τις ρυθμίσεις της ΕΕ για την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση πολιτικών κρίσεων
- η αναθεώρηση της ενωσιακής νομοθεσίας για την πολιτική προστασία στα τέλη του 2013

Η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ πρέπει να λειτουργεί σε παγκόσμια κλίμακα. Είναι προφανές ότι η ασφάλεια της ΕΕ συνδέεται στενά με την κατάσταση σε άλλες χώρες, ιδίως τις γειτονικές».

Τον Ιούνιο του 2014, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ζήτησε μια αποτελεσματική αντιτρομοκρατική πολιτική που να συνδυάζει τόσο τις εσωτερικές όσο και τις εξωτερικές πτυχές. Τον Φεβρουάριο του 2015, οι ηγέτες της ΕΕ τόνισαν την ανάγκη περαιτέρω συνεργασίας της ΕΕ με τρίτες χώρες σε θέματα ασφάλειας και καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Το ζήτημα της αντιτρομοκρατικής δράσης προσεγγίζεται στο πλαίσιο των σχέσεων ΕΕ-τρίτων χωρών με ποικίλους τρόπους, όπως:

- πολιτικοί διάλογοι υψηλού επιπέδου
- θέσπιση ρητρών και συμφωνιών συνεργασίας ή παροχή συγκεκριμένης βοήθειας
- έργα οικοδόμησης ικανοτήτων με χώρες στρατηγικής σημασίας

Η ΕΕ συνεργάζεται για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας με χώρες:

- των Δυτικών Βαλκανίων
- της Αφρικής (Σαχέλ, Βόρεια Αφρική, Κέρας της Αφρικής)
- της Μέσης Ανατολής
- της Βόρειας Αμερικής
- της Ασίας

Η συνεργασία με τις ΗΠΑ είναι θεμελιώδες στοιχείο της στρατηγικής της ΕΕ. Τα τελευταία χρόνια έχουν συναφθεί συμφωνίες συνεργασίας σε τομείς όπως η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, οι μεταφορές και τα σύνορα, η αμοιβαία νομική συνδρομή και η έκδοση. Οι αρχές των ΗΠΑ συνεργάζονται όλο και στενότερα με την Europol και την Eurojust. Η ΕΕ συνεργάζεται επίσης στενά με άλλους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς για τη διαμόρφωση διεθνούς συναίνεσης και την προώθηση διεθνών κανόνων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Η ΕΕ συνεργάζεται με τον ΟΗΕ και το Παγκόσμιο Φόρουμ κατά της Τρομοκρατίας, καθώς και με περιφερειακούς οργανισμούς, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο ΟΑΣΕ, ο Σύνδεσμος των Αραβικών Κρατών και ο Οργανισμός Ισλαμικής Συνεργασίας, μεταξύ άλλων. Στο πλαίσιο της συνεργασίας της με τον ΟΗΕ και κατόπιν σειράς αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του, η ΕΕ έχει θεσπίσει περιοριστικά μέτρα κατά προσώπων ή οντοτήτων που συνδέονται με το δίκτυο της Αλ Κάιντα¹⁶³.

¹⁶³ <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/fight-against-terrorism/eu-strategy/>

8. Συμπεράσματα

Το φονικότατο τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 καταγράφηκε στην ιστορία ως η ημέρα που άλλαξε τον κόσμο, η ημέρα που η «σύγκρουση των πολιτισμών» του Samuel Huntington έγινε πραγματικότητα, λόγω του πανικού που προκάλεσε στην Αμερική η υποτιθέμενη απειλή του μουσουλμανικού κόσμου. Η ημέρα αυτή σηματοδότησε την ανατολή της εποχής του τρόμου, της ανασφάλειας και ενός πολέμου δίχως τέλος. Δεκαοκτώ χρόνια μετά την πολύνεκρη αυτή τρομοκρατική επίθεση η ανθρωπότητα συνεχίζει να βρίσκεται στη δίνη της τρομοκρατίας. Η τρομοκρατία εμφανίστηκε με ποικιλία αποχρώσεων, δηλαδή κρατική, εναντίον του κράτους, πρακτική θρησκευτικών κινημάτων κ.λπ. και επέβαλε τη θέσπιση των σχετικών με την καταστολή της τρομοκρατίας νομοθετημάτων σε κρατικό, διεθνές ή υπερεθνικό επίπεδο. Η διεθνής κοινότητα, είτε μονομερώς, είτε μέσω του ΟΗΕ, καταδικάζει τη διεθνή τρομοκρατία και τις τρομοκρατικές πράξεις. Οι τρομοκρατικές πράξεις αποτελούν μία από τις πλέον σοβαρές παραβιάσεις των οικουμενικών αξιών της ελευθερίας, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της άσκησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας και της αλληλεγγύης, καθώς και μία από τις πιο σοβαρές προσβολές των αρχών της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Η τρομοκρατία, ιδίως όταν καταφεύγει σε πολύνεκρα τυφλά χτυπήματα εναντίον αθώων πολιτών και αψηφά την αξία που αναγνωρίζει κάθε δημοκρατική χώρα στην ανθρώπινη ζωή και στην αξιοπρέπεια των πολιτών της, δημιουργεί αισθήματα ανασφάλειας και φόβου στους πολίτες και κλονίζουν την εμπιστοσύνη τους στην ασφάλεια που τους παρέχει το κράτος.

Ο 21^{ος} αιώνας θα μείνει στην ιστορία ως ο αιώνας του πολέμου μεταξύ της Δύσης και του ισλαμικού φονταμενταλισμού. Πρόκειται για έναν πόλεμο ανάμεσα σε έναν επιτιθέμενο αόρατο εχθρό και σε ένα μεγάλο αριθμό αμυνόμενων χωρών, που είναι στρατιωτικά ισχυρές, αλλά, δεν μπορούν να τον νικήσουν, διότι δεν γνωρίζουν τον εχθρό, που και πότε θα πραγματοποιηθούν οι τρομοκρατικές επιθέσεις. Οι τρομοκράτες δεν αντιπροσωπεύουν έθνη-κράτη, αλλά, κυρίως θρησκευτικές ιδεολογίες που διενεργούν τρομοκρατικές ενέργειες για να ενσπείρουν τον τρόμο στις δυτικές κοινωνίες, να απορρυθμίσουν τον τρόπο ζωής των δυτικών κοινωνιών και να

εγκαταστήσουν μια παγκόσμια θεοκρατία. Γενικότερα, η τρομοκρατία στοχεύει στη βίαιη ανατροπή της πολιτικής, κοινωνικής, και οικονομικής κατάστασης και προκαλείται από μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ανθρώπων κατά μελών του πολιτικού και επιχειρηματικού κόσμου ή απλών πολιτών. Αποτελεί τυφλή βία και βασίζεται σε θρησκευτικά ή άλλα ιδεολογικά κίνητρα για την πρόκληση φόβου και ανασφάλειας σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού μιας χώρας με σκοπό την άσκηση πίεσης προς την πολιτική ηγεσία και τη συμμόρφωση της με τα αιτήματα των τρομοκρατών.

Η χρήση όπλων μαζικής καταστροφής αποτελεί μια πραγματικότητα με αυξημένη επικινδυνότητα, η οποία επιβάλλει την περαιτέρω ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας για αντιμετώπιση της σοβαρής αυτής απειλής. Στη διεθνή εγρήγορση και κινητοποίηση σημαντικό ρόλο πέρα από την Ευρωπαϊκή Ένωση διαδραμάτισαν και οι ΗΠΑ με την αναβάθμιση της συνεργασίας τους με τη Ρωσία μέσω κοινών προγραμμάτων για τη δημιουργία δομών φύλαξης των ραδιενεργών και πυρηνικών όπλων και εγκαταστάσεων. Οι υπηρεσίες επιβολής του νόμου ανέφεραν απόπειρες για λαθρεμπόριο πυρηνικού υλικού. Το γεγονός αυτό ενισχύει το φόβο ότι τρομοκρατικές ομάδες ίσως προσπαθούν ήδη να αναπτύξουν πυρηνικά όπλα. Μεγαλύτερη απειλή θα μπορούσε να αποτελέσει η απόκτηση πυρηνικών όπλων από κάποια τρομοκρατική ομάδα και η απόφασή της να τα πυροδοτήσει ή η απειλή της να τα πυροδοτήσει με σκοπό να ασκήσει πίεση για την επίτευξη των πολιτικών της επιδιώξεων ή να εκβιάσει μια κυβέρνηση ή κάποιον οργανισμό. Ο πυρηνικός κίνδυνος εξακολουθεί να κρέμεται πάνω από την ανθρωπότητα σαν δαμόκλειος σπάθι. Η προηγμένη τεχνολογία, η εύκολη πρόσβαση στα σύνορα, η δυνατότητα προξένησης ασθένειας, θανάτου και καταστροφής σε μαζική κλίμακα έχει πάρει σήμερα τεράστιες διαστάσεις. Μια τρομοκρατική ομάδα με τη χρήση πυρηνικών, χημικών, βιολογικών όπλων μπορεί να απειλήσει και να προκαλέσει το θάνατο σε δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους με μια και μόνο ενέργεια.

Αλλά τι είναι τρομοκρατία; Η ετυμολογία της λέξης δεν καθορίζει το περιεχόμενό της, διότι η λέξη αυτή αποκτά διαφορετικό εννοιολογικό περιεχόμενο από κρατικούς φορείς, οργανώσεις και μέσα μαζικής ενημέρωσης ανάλογα πάντα με τον επιδιωκόμενο σκοπό, γεγονός που δεν αφήνει περιθώρια για αντικειμενικές προσεγγίσεις. Πιθανότατα, ο πληρέστερος ορισμός είναι αυτός του Συμβουλίου της

Ευρώπης (αριθμ. σύστασης 1426/1990), διότι η τρομοκρατική δράση των τρομοκρατών συνδέεται με πληθώρα πράξεων, έχει διάρκεια και σκοπό να επηρεάσει τις Δημόσιες Αρχές και την κοινή γνώμη. Οι κρατικοί φορείς αποδίδουν στη λέξη «τρομοκρατία» την έννοια της χρήσης μη θεσμικής βίας ως εργαλείο πολιτικής. Βέβαια, ο ορισμός αυτός θα καταδίκαιζε τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα με θρησκευτικό ή εθνικό χαρακτήρα, που στοχεύουν στην αυτο-κυβέρνηση ή την ανεξαρτησία και τα επαναστατικά κινήματα, που έχουν ως σκοπό τους την ανατροπή των δικτατορικών και θεοκρατικών καθεστώτων. Για παράδειγμα, ο χαρακτηρισμός «τρομοκράτης» αποδόθηκε στους Ιρλανδούς επαναστάτες και σε κάθε οργάνωση που προσπαθούσε να αποτινάξει τον αποικιακό ζυγό με μη νόμιμα μέσα, τα οποία, όμως, θεωρούνταν νόμιμα στο πλαίσιο της καθεστηκίας τάξης. Η επικρατούσα τάση εξισώνει, μέσω των ερμηνειών, όλες τις μορφές πολιτικής βίας. Η τρομοκρατία συνδέεται αδόκιμα με τον ορισμό του πολέμου, του ανταρτοπόλεμου, του αντάρτικου πόλεων, της συνωμοσίας κρατών, των κινημάτων ανεξαρτησίας, των απελευθερωτικών κινημάτων, των κινημάτων κοινωνικής βίας, του εγκλήματος, καθώς και άλλων μορφών διαφωνίας με την έννοια της τάξης και της ασφάλειας που επιβάλλει το κράτος ή η διεθνής τάξη πραγμάτων. Τα βασικά στοιχεία που θα πρέπει να περιληφθούν στον ορισμό της τρομοκρατίας είναι τα εγκλήματα βίας με στόχο αθώα άτομα, συγκεκριμένα ή άνευ διακρίσεων, η πρόκληση εντυπώσεων με τη διασπορά του τρόμου από τις εγκληματικές πράξεις που εξυπηρετούν ιδεολογικούς, κοινωνικούς, φιλοσοφικούς ή γενικότερους πολιτικούς σκοπούς.

Μία από τις πτυχές της παγκοσμιοποίησης που αποτελεί πλέον μείζον ζήτημα διεθνούς ασφαλείας είναι η διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής και κυρίως των πυρηνικών όπλων. Η ραγδαία αύξηση, ευκολία διασποράς και η κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής προβάλλει έναν περιφερειακά διαφοροποιημένο κόσμο στον οποίο τα κράτη προβάλλουν τις πυρηνικές τους δυνατότητες με τα πυρηνικά όπλα να κατέχουν υψηλή θέση στους στρατηγικούς υπολογισμούς τους. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι όπως κατά την ψυχροπολεμική εποχή η αποτροπή των πυρηνικών όπλων διατήρησε τη σταθερότητα, με τον ίδιο τρόπο, η σταδιακή διασπορά θα συμβάλλει στη σταθεροποίηση του σύγχρονου διεθνούς συστήματος. Από την άλλη πλευρά, άλλοι υποστηρίζουν ότι η σταδιακή πυρηνική διασπορά εγκυμονεί κινδύνους

στα χέρια ασταθών κρατών και ανεξέλεγκτων ηγετών που δεν ενδιαφέρονται να διατηρήσουν την ισορροπία ισχύος.

Σήμερα, οι πυρηνικές δυνάμεις είναι εννέα (9) χώρες, ενώ, εικάζεται ότι πολλές άλλες χώρες, σε συνδυασμό με μη-κρατικούς δρώντες, διατηρούν άτυπα χημικά και βιολογικά όπλα. Η πιθανότητα σύγκρουσης των πυρηνικών δυνάμεων χρήζει διερεύνησης στο πυρηνικό και το συμβατικό επίπεδο. Στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα η πυρηνικοποίηση των χωρών σχετίζεται με την αυτονομία τους, την ισχυροποίηση της ασφάλειάς τους, την εξύψωση του γοήτρου τους, την αποτρεπτική στρατηγική και την εξυπηρέτηση άλλων πολιτικών στόχων και επιδιώξεων. Οι μεγάλες και οι μικρές πυρηνικές δυνάμεις ως ορθολογικοί δρώντες επιδιώκουν την ενίσχυση της ισχύος τους με την ενίσχυση του πυρηνικού τους οπλοστασίου. Ο πυρηνικός πόλεμος μεταξύ των δυνάμεων αυτών θα έχει ανυπολόγιστες συνέπειες, οι οποίες θα εκμηδενίσουν τα προσδοκώμενα οφέλη. Επομένως, ο ανταγωνισμός των πυρηνικών δυνάμεων μεταφέρεται και πάλι στο συμβατικό επίπεδο, δηλαδή στη χερσαία, θαλάσσια και εναέρια στρατιωτική ισχύ. Ο όλεθρος μιας τρομοκρατικής πυρηνικής ενέργειας προκαλεί την έντονη ανησυχία της διεθνούς κοινότητας, όταν μάλιστα, τα καταγεγραμμένα στην ιστορία πυρηνικά ατυχήματα έχουν προκαλέσει ανυπολόγιστες καταστροφές, οι συνέπειες των οποίων είναι αισθητές δεκαετίες μετά. Η πυρηνική τρομοκρατία αποτελεί απειλή για τη διεθνή ασφάλεια και ανά πάσα στιγμή οι τρομοκράτες μπορεί να απειλήσουν οποιαδήποτε χώρα, δίχως προειδοποίηση. Όπως, άλλωστε, έχει αποδειχθεί στο παρελθόν, η μαζικότητα των καταστροφών που μπορεί να προκληθεί είναι τεράστια. Η κρίση της διεθνούς τρομοκρατίας είναι περισσότερο πολιτική παρά οικονομική. Η πολιτική της πυρηνικής τρομοκρατίας εφαρμόζεται για πολιτικούς εκβιασμούς μεταξύ των κρατών, δίχως, να χρειαστεί να πιέσει κανείς τη σκανδάλη, δηλαδή υπάρχει μια ισορροπία δυνάμεων που στηρίζεται στην τρομοκρατία. Όμως, το αναπάντητο ερώτημα είναι τι θα γίνει αν η αποτροπή αποτύχει.

Η απειλή της πυρηνικής τρομοκρατίας, η οποία εξελίσσεται χωρίς διακοπή, αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για τη διεθνή ασφάλεια. Στη σημερινή πολυσύνθετη και χαοτική πραγματικότητα, η αβεβαιότητα, ο φόβος και η αίσθηση τρωτότητας που προκαλεί η πρόκληση της πυρηνικής τρομοκρατίας απαιτεί τη

συλλογική αντιμετώπιση της κατάστασης. Η τρομοκρατία αποτελεί έγκλημα και πρέπει η διεθνής νομιμότητα να το αντιμετωπίσει ως τέτοιο. Ο διεθνής χαρακτήρας της τρομοκρατίας νομιμοποιεί την αναζήτηση διεθνών ρυθμίσεων και την εναρμόνιση των εθνικών ποινικών νομοθεσιών. Η αντιμετώπιση σημαίνει καταστολή, αλλά, πρωτίστως σημαίνει πρόληψη. Σ' αυτό το κλίμα τρομοκρατίας οι ηγέτες, δεν πρέπει να κωλυσιεργούν σε ζητήματα άμυνας και ασφάλειας. Απαιτείται, λοιπόν, στις μέρες μας πιο επιτακτικά παρά ποτέ η διεθνής συνεργασία σε τομείς τεχνολογίας, ενημέρωσης και πληροφόρησης για την καταπολέμηση τέτοιου είδους απειλών. Θεμελιώδη ευθύνη των κρατών αποτελεί η εφαρμογή μόνιμων και αποτελεσματικών μέτρων ασφαλείας στις πυρηνικές εγκαταστάσεις και στα πυρηνικά και ραδιενεργά υλικά, συμπεριλαμβανομένων αυτών που χρησιμοποιούνται στα πυρηνικά όπλα, με σκοπό την αποτροπή των τρομοκρατών από την απόκτηση πρόσβασης σε πυρηνικά ή ραδιενεργά υλικά ή σχάσιμου υλικού που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για κακόβουλους σκοπούς. Η αύξηση της ανταλλαγής των πληροφοριών και η συνεργασία μεταξύ των κρατών κρίνεται αναγκαία για την αποτροπή τρομοκρατικών ενεργειών με την απόκτηση πυρηνικών όπλων ή ραδιενεργής «βρώμικης βόμβας» από τις τρομοκρατικές οργανώσεις. Καμία τρομοκρατική οργάνωση δεν έχει καταφέρει να αποκτήσει υλικά για την κατασκευή μιας πυρηνικής ή μιας ραδιενεργής «βρώμικης βόμβας», αν και η Αλ Κάιντα το επιδίωκε για μεγάλο χρονικό διάστημα. Τα τελευταία χρόνια η τεχνολογία έχει κάνει αλματώδη βήματα και θεωρείται πλέον αναγκαία η φύλαξη των όπλων μαζικής καταστροφής σε μέρη υψίστης ασφάλειας. Επίσης, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα για την Ε.Ε. και κρίνεται αναγκαίο να δημιουργηθεί ένα διεθνές όργανο που θα συντονίζει τον αγώνα κατά της τρομοκρατίας, θα καθορίσει και θα οριοθετήσει το κατάλληλο νομικό πλαίσιο, που δεν θα αφήνει περιθώρια για τρομοκρατικές πράξεις και θα δώσει προτεραιότητα στην κατασταλτική αντιμετώπιση της τρομοκρατίας.

Είναι γεγονός ότι οι τρομοκρατικές οργανώσεις και η κρατική τρομοκρατία δεν κατάφεραν να πετύχουν τους μακροπρόθεσμους σκοπούς τους. Ο πυρηνικός όλεθρος από τους βομβαρδισμούς της Χιροσίμα το 1945 δεν κατάφερε να απομακρύνει τους πολίτες από την κυβέρνησή τους. Η εθνικιστική, θρησκευτική και επαναστατική ισλαμική τρομοκρατία δεν επέφερε τους επιδιωκόμενους καρπούς, αλλά, αντίθετα είχε ως αποτέλεσμα την αυστηρή επιτήρηση των μουσουλμανικών χωρών, την

καταπίεση των πολιτών και την κατοχή του Αφγανιστάν από τους Αμερικάνους. Η τρομοκρατία έγινε πιο ωμή και πιο τυφλή από ποτέ, γιατί τα κίνητρα δεν είναι πλέον περιορισμένα και πολιτικά, αλλά, έγιναν απεριόριστα και εκδικητικά και κυρίως ενισχυμένα με υποσχέσεις ανταμοιβής στην άλλη ζωή. Η πυρηνική τρομοκρατία έχει βρει πρόσφορο έδαφος στις πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές, εθνικιστικές, φυλετικές και θρησκευτικές ιδεολογίες. Το σημαντικότερο, όμως, πεδίο όπου εκδηλώνεται είναι η θρησκευτική ιδεολογία, όπως συμβαίνει σε πολλές χώρες της Μ. Ανατολής, της Β. Ιρλανδίας, της Ινδίας κ.λπ. Η αποτελεσματικότητά της έγκειται στην εξέλιξη της σύγχρονης τεχνολογίας που επιτρέπει σε μεμονωμένα άτομα ή ακόμη και σε μικρές ομάδες ατόμων να προκαλούν μεγάλης κλίμακας καταστροφές. Ιδιαίτερα σημαντικός κρίνεται ο ρόλος των ΜΜΕ, διότι οι τρομοκράτες, χωρίς να καταβάλλουν μεγάλη προσπάθεια, μπορούν με μια πράξη να αποκομίσουν εικόνα και φήμη παγκοσμίως. Μια τέτοια προβολή τους εξασφαλίζει την εύρεση συμπαθούντων που θα θελήσουν να βοηθήσουν ή να χρηματοδοτήσουν με μεγάλα κεφάλαια αντίστοιχες δράσεις ή ακόμη και να αντιταχθούν σε ενέργειες εναντίον των τρομοκρατών. Έτσι, λοιπόν, οι τρομοκράτες μεγιστοποιούν το κέρδος τους με μια ελαχίστου κόστους πράξη. Επιχειρησιακά αυτό αποτελεί το απόλυτο επίτευγμα, δηλαδή με μια πράξη από λίγα άτομα και με ελάχιστο κόστος εξοπλισμού αποκομίζουν εκατομμύρια βλέμματα που εστιάζουν σε αυτά που έκαναν, πως το έκαναν και γιατί το έκαναν.

Μπορούν όμως τα πυρηνικά όπλα να χρησιμοποιηθούν από μη κρατικές τρομοκρατικές οργανώσεις; Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία πως εάν μη κρατικές τρομοκρατικές οργανώσεις κατάφεραν να αποκτήσουν μια πυρηνική βόμβα ή πυρηνικό υλικό θα διενεργούσαν τρομοκρατικές επιθέσεις για να σκοτώσουν όσους περισσότερους αθώους ανθρώπους. Οι δυνατότητες χρήσης πυρηνικών όπλων από τρομοκρατικές οργανώσεις θεωρείται περιορισμένη. Είναι γεγονός ότι η διακίνηση στρατιωτικού υλικού, και κυρίως πυρηνικών βομβών, γίνεται με πολύ αυστηρά πρωτόκολλα και η διαβίβαση σε τρίτους ή ακόμη και η πώληση τέτοιων όπλων δεν επιτρέπεται από τις διεθνείς συμφωνίες. Οι υπεξαιρέσεις μικρών ποσοτήτων πυρηνικού υλικού δεν επαρκούν για την κατασκευή μιας πυρηνικής βόμβας πλουτωνίου. Επιπλέον, για την κατασκευή της εκρηκτικής συσκευής απαιτούνται σύγχρονα εργαστήρια και σύγχρονη τεχνογνωσία, τα οποία δεν διαθέτουν χώρες

όπως το Αφγανιστάν. Οι πυρηνικές βόμβες τσέπης δεν είναι εύκολο να μεταφερθούν με ευκολία και χωρίς να γίνουν αντιληπτές από τους σχετικούς ελέγχους στα αεροδρόμια. Πιο εύκολο θα ήταν οι τρομοκρατικές οργανώσεις να προβούν στην κατασκευή της πυρηνικής βόμβας στις ίδιες τις ΗΠΑ ή να χρησιμοποιήσουν ωρολογιακό μηχανισμό, η έκρηξη του οποίου θα προκαλέσει την έκλυση ραδιενέργειας, εφόσον, βέβαια, διαφύγουν τους ελέγχους ανίχνευσης ραδιενεργών υλικών. Η βιοτρομοκρατία, αν και ανιχνεύεται με δυσκολία, δύναται να τεθεί σε εφαρμογή με μεγάλη ευκολία και να μολύνει μεγάλα τμήματα πληθυσμού, κτηνοτροφικές μονάδες και γεωργικές καλλιέργειες. Τα σύγχρονα βιολογικά όπλα αποτελούν ιδανικό όπλο στα χέρια των τρομοκρατικών, λόγω του ότι αποδίδουν τα μέγιστα τόσο στο ψυχολογικό τομέα, όσο και στο καταστροφικό θανατηφόρο αποτέλεσμα. Αν και η μαζική αποστολή φακέλων αποτελεί μια μέθοδο διασποράς βιολογικού υλικού, οι επιλεγέντες παραλήπτες πρέπει να είναι διαφορετικοί για να μην αποκαλυφθεί το περιεχόμενό τους μετά το άνοιγμα των πρώτων φακέλων. Η χρήση των βιολογικών και χημικών όπλων απαιτεί τεχνογνωσία, ειδικά εργαστήρια και τη συνεργασία ειδικών επιστημόνων. Από τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι δυνατή είναι μόνο η κρατική πυρηνική τρομοκρατία. Η ανθρωπότητα θωρακίζεται από μια πυρηνική καταστροφή μόνο όταν τα κράτη που έχουν στην κατοχή τους πυρηνικά καταργήσουν το πυρηνικό τους οπλοστάσιο και σταματήσουν κάθε έρευνα και δοκιμή νέων και αναβαθμισμένων πυρηνικών όπλων.

Το γεγονός ότι στο παρελθόν έχουν πραγματοποιηθεί χημικά και βιολογικά τρομοκρατικά χτυπήματα και η εικασία ότι στο μέλλον ελλοχεύει ο κίνδυνος για πυρηνικό τρομοκρατικό χτύπημα σε περίπτωση που τα πυρηνικά όπλα και υλικά πέσουν στα χέρια μη-κρατικών δρώντων έχει προκαλέσει έντονη ανησυχία στην διεθνή κοινότητα. Βέβαια, πολλοί αναλυτές θεωρούν ότι τα πυρηνικά όπλα έχουν αποτρεπτικό χαρακτήρα, μιας και δίνουν τη δυνατότητα στο «μικρό» να εξισορροπήσει το «μεγάλο». Η περίπτωση του ISIS/Daesh αποτελεί σοβαρή απειλή, διότι οι τζιχαντιστές χρησιμοποιούν μεθόδους που προκαλούν μαζικό φόβο και σε μεγάλη κλίμακα και αν είχαν τη δυνατότητα να αποκτήσουν κάποιο πυρηνικό όπλο, δεν θα δίσταζαν να το χρησιμοποιήσουν. Η τρομοκρατία ως κοινωνικό φαινόμενο είναι βέβαιο ότι δεν θα εκλείψει. Μπορεί να ελεγχθεί και να περιοριστεί ως ένα βαθμό, όμως, θα συνεχίζει να υπάρχει και να εμφανίζεται όσο οι συνθήκες το

επιτρέπουν και οι αιτίες που την προκαλούν εξακολουθούν να παραμένουν, μέχρι η διεθνής κοινότητα να κατανοήσει ότι είναι απαραίτητη η πολιτική αντιμετώπιση του φαινομένου και η συλλογική εργασία για την αναζήτηση των γενεσιουργικών αιτιών της.

9. Προτάσεις για περαιτέρω μελέτη

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί τροφή για περαιτέρω έρευνα στα παρακάτω ζητήματα:

Στην παρούσα ερευνητική μελέτη πραγματοποιήθηκε μια εκτενής ανάλυση των όπλων μαζικής καταστροφής και της πυρηνικής τρομοκρατίας, στην οποία αναφέρθηκε ότι τα κράτη που διαθέτουν πυρηνικά όπλα αποτελούν ορθολογικούς δρώντες και σκεπτόμενα τη σχέση κόστους-οφέλους, δεν θα προέβαιναν με ευκολία στη χρήση τους. Ποιό θα ήταν το μελλοντικό περιβάλλον ασφάλειας σε περίπτωση που τα πυρηνικά όπλα πέσουν στα χέρια τρομοκρατικών οργανώσεων, που είναι ανορθολογικοί παίκτες; Η αύξηση του ισλαμικού εξτρεμισμού και της εκπορευόμενης από αυτόν βίας με την πιθανή χρήση πυρηνικών όπλων τι θα σημαίνει στο εγγύς μέλλον για την ανθρωπότητα;

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αριστοτέλους, Πολιτικά IV-VII, Βιβλίο 58, Εκδόσεις Ζαχαροπούλου, Αθήνα.

Βαληνάκης Γ., & Μπότσιου Κ., *Διεθνείς Σχέσεις & Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2008.

Βαμβούκος Αθ., *Τρομοκρατία και Διεθνές Δίκαιο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991.

Δασκαλοπούλου-Λιβαδά Φ., *Τρομοκρατία: Νεότερες Εξελίξεις στο Διεθνές Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1998.

Κολιόπουλος Κ., *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, β' έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2008.

Λιβανίδης Γ., *Τρομοκρατία: Η μεγάλη απειλή του 21^{ου} αιώνα*, Εκδόσεις Anubis, Αθήνα 2001.

Λοβέρδος Α. Ν., *Παρεκκλίσεις Πολιτικής Συμπεριφοράς και Σύνταγμα: Πολιτικό Έγκλημα, Τρομοκρατία, Πολιτικό Άσυλο, Έκδοση*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1988.

Μπόση Μ., *Ελλάδα & Τρομοκρατία: Εθνικές και Διεθνείς Διαστάσεις*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996.

Μπόση Μ., *Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999.

Μπόση Μ., *Οι Όψεις της Διεθνούς Ασφάλειας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2018.

Μπόση Μ., *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Π. Τραυλός, Αθήνα 2000.

Ντόκος Θ. Π., *Αναζητώντας την Ειρήνη: Μέτρα για τη Διεθνή Ασφάλεια και τη μη Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992.

Πανούσης Γ., *Σύγχρονα Θέματα Εγκληματολογίας*, Εκδόσεις Δανιά, Αθήνα 1990.

Πλατιάς Α. Γ., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, 7^η έκδοση, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2018.

Πλατιάς Α. Γ., *Το Νέο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995.

Στριγάς Α., *Τρομοκράτες στη Νέα Υόρκη*, Εκδόσεις Κάδμος, Θεσσαλονίκη 2001.

Έργα μεταφρασμένα στα ελληνικά

Baylis J., & Smith S., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, 3^η έκδοση, Μτφρ. Ελένη Ψευτελή, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2007.

Gilpin R., *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Σκηνή*, Μτφρ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004.

Πλατιάς Α., & Κολιόπουλος Κ., *Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου*, Εκδόσεις Δίαυλος, Αθήνα 2015.

Ελληνικός ημερήσιος Τύπος

Εφημερίδα *Η Καθημερινή*

Εφημερίδα *Τα Νέα*

Ξένη Βιβλιογραφία

Allison Gr. T., *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Henry Holt & Company, New York, 2004.

Arjomand S. A., *After Khomeini: Iran Under His Successors*, Oxford University Press, New York, 2009.

Bale J. M., & Ackerman G. A., *Profiling the WMD Terrorist Threat*, in Maurer St. M. (ed), "WMD Terrorism: Science and Policy Choices", Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 2009.

Bunn M., & Newman A., "Preventing Nuclear Terrorism: An Agenda for the Next President", Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, November 2008.

Cole B., *The Changing Face of Terrorism: How Real is the Threat from Biological, Chemical and Nuclear Weapons?*, I. B. Tauris, New York, 2011.

Combs C., *Terrorism in the Twenty-First Century*, Prentice Hall, Upper Saddle River, N.J., 1997.

Ferguson Ch. D., & Potter W. C., *The Four Faces of Nuclear Terrorism*, Monterey Institute of International Studies, California, 2005.

Hoffman B., *Inside Terrorism*, 2nd edition, Columbia University Press, New York, 2006.

Jenkins B., *Combating Terrorism: What Works? What Doesn't*, Council on Foreign Relations Policy Impact Panel, Washington DC, October 11, 1996.

Jenkins B. M., *Will Terrorists Go Nuclear?*, Prometheus, Amherst, New York, 2008.

Jenkins M. B., *International Terrorism: A New Mode of Conflict*, in Carlton D. and Schaerf (eds), "International Terrorism and World Security", London, Croom Helm, 1976.

Kaplan E. D., & Marshall A., *The Cult at the End of the World*, Crown Publishers, New York, 1996.

Katona P., *The Historical Impact of Terrorism, Epidemics and WMD*, in Katona P., Intriligator M. D. & Sullivan J. P. (eds), "Countering Terrorism and WMD: Creating a Global Counter-terrorism Network", London, Routledge, 2006.

Kauppi M. V., *Terrorism and National Security*, Department of Defense Publications, United States Government, NSSQ, Autumn, 1998.

Klerks P., *Terreur Bestrijding in Nederland 1970-1988*, Ravijjn, Amsterdam, 1989.

Laqueur W., *The Age of Terrorism*, Little Brown & Company, Boston, 1987.

Laqueur W., *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press, New York, 1999.

Levi M. A., *On Nuclear Terrorism*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 2007.

Menahem B., *The Revolt* in Laqueur W. and Alexander Y. (eds), "Terrorism Reader", New York, Meridian Books, 1987.

Mickolus E. F., *The Literature of Terrorism: A Selectively Annotated Bibliography*, Greenwood Press, Westport, CT, 1980.

Mueller J., *Atomic Obsession: Nuclear Alarmism from Hiroshima to Al-Qaeda*, Oxford University Press, New York, 2010.

Post J. M., Denny L. M., & Kozak P., *Weapons of Mass Destruction Terrorism*, in Schneider B. R. and Davis J. A. (eds), "Avoiding the Abyss: Progress, Shortfalls, and the Way Ahead in Combating the WMD Threat", London, Praeger Security International, 2006.

Quandt W. B., Jabber F., & Lesch A. M., *The Politics of Palestinian Nationalism*, University of California Press, 1974.

Quinlan M., *Thinking About Nuclear Weapons: Principles, Problems, Prospects*, Oxford University Press, New York, 2009.

Rhodes R., *The Making of the Atomic Bomb*, Touchstone Press / Simon & Schuster, New York, 1986.

Robinson J. P., "The Chemical Weapons of Desert Storm Forces and the Wider Implications of Tear Gas and Other Incapacitants", in Zanders J-P., (ed.), *The 2nd Gulf War and the CBW Threat: Proceedings of the 3rd Annual Conference on Chemical Warfare*, Vredesonderzoek, Brussels: VUB, November 1994.

Schmid A. P., *Political Terrorism: A Research Guide to Concepts, Theories, Data Bases and Literature, with a Bibliography by the Author and a World Directory of «Terrorist» Organizations by A. J. Jongman*, North Holland Publishing Company, Amsterdam, 1984.

Schmid A. P., *The Response Problem as a Definition Problem*, in Schmid A. P. & Crelinsten R. D. (eds), "Western Responses to Terrorism", London, Frank Cass, 1993.

Steinhausler F., *What it Takes to Become a Nuclear Terrorist*, in Gus M. (ed), "The New Era of Terrorism", Sage Publications, 2004.

Weeramantry C. G., *Sleepwalking Into Our Century of Last Opportunity*, in Falk R. & Krieger D. (eds), "At the Nuclear Precipice: Catastrophe or Transformation?", New York, Palgrave Macmillan, 2008.

Whittaker D. J., *Terrorism: Understanding the Global Threat*, 2nd ed., Longman, Great Britain, 2007.

Zilinskas R. A., *Confronting Biological Threats to International Security: A Biological Hazards Early Warning Program*, in Zilinskas R. A. (ed), "The Microbiologist and Biological Defense Research: Ethics, Politics, and International Security", New York, New York Academy of Sciences, 1992.

Διεθνής Ημερήσιος Τύπος

Associated Press, Ingram J., "Alleged Russian Arms Trafficker Denies Accusations that he Aided al-Qaida", 4 Ιουλίου 2002, ανακτήθηκε στις 4 Ιουλίου 2002 από Lexis-Nexis Universe Database στο <http://www.lexis-nexis.com/universe>.

The New York Times, "Russian Says Gangs Try to Steal Atom Matter", May 26, 1994.

The Washington Times, «Russian "Kleptocracy" Risks Spread of Nuclear Weapons», September 3, 1997.

Voice of America, "Gulf War, Chemical Weapons", David Mcalary, Washington, January 5, 1994.

Washington Post, Steven Emerson, "The Accidental Terrorist", 13 June 1993.

Άρθρα & Διεθνής Περιοδικός Τύπος

Barnaby F., "Weapons of Mass Destruction: A Growing Threat in the 1990's?", *Conflict Studies* 235, Research Institute for the Study of Conflict and Terrorism, October/November 1990.

Barss P., "Epidemic Field Investigation as Applied to Allegations of Chemical, Biological, or Toxin Warfare", *Politics and the Life Sciences*, Vol. 11, No. 2, 1992.

Claridge David, "State Terrorism? Applying a Definitional Model", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 8, No. 3, Autumn 1996.

Clarke M., "Pakistan and Nuclear Terrorism: How Real is the Threat?", *Comparative Strategy*, Vol. 32, No. 2, 2013, σελ. 98-114, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/01495933.2013.773700>.

Coher A., "Aid to Russia: Yes, But Needs Reform", *Heritage Foundation*, Committee Brief, No. 1, Febr. 6, 1995.

Der Spiegel, No. 26, June 22, 1981.

Emerson S., "The Other Fundamentalists", *The New Republic*, No. 212, June 12, 1995.

Fitzpatrick M., "Chapter Four: The potential for nuclear terrorism", *Adelphi Series*, Vol. 53, No. 443, 2013, σελ.105-140, DOI: 10.1080/19445571.2013.901593.

Hoffman B. & Hoffman K. D., "The Rand-St Andrews Chronology of International Terrorist Incidents, 1995", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 7, No. 4, Frank Cass, Winter 1995.

Hoffman B., "Holly Terror: The Implications of Terrorism Motivated by a Religious Imperative", *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 18, No. 4, October/December 1995.

Javed A., "Iran and Unconventional Terrorism: New Options for Teheran?", *TVI Report*, Vol. 12, No. 3, Winter 1996.

Kamp K. H., "Nuclear Terrorism - Hysterical Concern or Real Risk?", *German Foreign Affairs Review*, Vol. 46, No. 3, 1994.

Kazi R., "Pakistan's HEU-based Nuclear Weapons Program and Nuclear Terrorism: A Reality Check", *Strategic Analysis*, Vol. 33, No. 6, 2009, σελ. 861-876, DOI: 10.1080/09700160903255863.

Kile S. and Arnett E., Nuclear Arms Control, *SIPRI Yearbook 1996: Armaments, Disarmaments and International Security*, Oxford University Press, Oxford 1996.

Leitenberg M., "Biological Weapons Arms Control", *Contemporary Security Policy*, Vol. 17, No. 1, April 1996.

LeVine T. Victor, "The Logomachy of Terrorism: On the Political Uses and Abuses of Definition", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 7, No. 4, Publ. Frank Cass, London, Winter 1995.

Lewis B. O., "The Roots of Muslim Rage", *The Atlantic*, September 1990.

Loehmer A., "The Nuclear Dimension", *Terrorism and Political Violence*, Vol. 5, No. 2, Summer 1993.

Melson M., "Implementing the Biological Weapons Convention of 1972", *UNIDIR Newsletter*, June 1991.

O' Sullivan N., *Terrorism, Ideology and Revolution: The Origins of Modern Political Violence*, Wheatsheaf Books Ltd., Great Britain, 1986.

Pasternak D., "Too Many Nuclear Plants are not Prepared to Prevent Attacks", *US News and World Report*, September 17, 2001.

Princeton Survey Research Associates in Princeton, New Jersey, PEW Research Center for the People and the Press, "Public Apathetic about Nuclear Terrorism", *Survey Methodology*, March 28-31, 1996.

Report of the Quadrennial Defense Review, "Weapons of Mass Destruction", May 1997.

Salik N., "Nuclear Terrorism: Assessing the Danger", *Strategic Analysis*, Vol. 38, No. 2, Μάρτιος 2014, σελ. 173-184, DOI: 10.1080/09700161.2014.884437.

Schmid P. Alex, "Terrorism and Democracy", eds. Schmid P. Alex & Crelinsten D. Ronald, *Terrorism and Political Violence*, Vol. 4, No. 4, Frank Cass, London, Winter 1992.

Smith R. J., "The Chemical Weapons Convention as a Tool for Combating Chemical Terrorism", *Medicine and Global Survival*, Vol. 2, No. 3, September 1995.

Tucker B. J., "Chemical and Biological Terrorism: How Real a Treat?", *Current History*, Vol. 99, No. 636, April 2000.

Tucker D., "What's New about the New Terrorism and How Dangerous is it?", *Terrorism and Political Violence*, No. 13, Autumn 2001.

Wilkinson P., "Technology and Terrorism" in *Terrorism and Political Violence, Special Issue on Technology and Terrorism*, (ed), Wilkinson Paul, Frank Cass, London, Vol. 5, No. 2, Summer 1993.

Williams Phil and Woessner Paul N., *Nuclear Material Trafficking: An Interim Assessment*, *Transnational Organized Crime*, Vol. 1, No. 2, Summer 1995.

Zaitseva L., Hand K., "Nuclear Smuggling Chains, Supplies, Intermediaries, and End-Users", *Center for International Security and Cooperation*, Stanford University, *American Behavioral Scientist*, Vol. 46, No. 6, February 2003.

Ντοκουμέντα - Κυβερνητικά έγγραφα

"Assessing the Threat", *First Annual Report to the President and the Congress*, Advisory Panel to Assess Domestic Response Capabilities for Terrorism Involving Weapons of Mass Destruction, Washington D.C., December 15, 1999.

Basics of Terrorism, The Terrorism Research Center, US Army's Command & General Staff College in Fort Leavenworth, Kansas, 1997.

Center for Strategic and International Studies, "Russian Organized Crime", Washington D.C., 1994.

Constitution of the United States, Amendments I, II, IV, VI.

Excerpts from "Soviet Nuclear Threat Reduction Act of 1991", Cited in National Academy of Sciences, "Strengthening Long-Term Nuclear Security: Protecting Weapon-Usable Material in Russia", *National Academies Press*, Washington, 2005.

International Atomic Energy Agency (IAEA), "Illicit Trafficking and other Unauthorized Activities Involving Nuclear and Radioactive Materials", *Fact Sheet*, Αύγουστος 2006.

"Nuclear Nonproliferation, U.S. Efforts to Help Other Countries Combat Nuclear Smuggling Need Strengthened Coordination and Planning", *Report to the Ranking Minority Member, Subcommittee on Emerging Threats and Capabilities*, Committee on Armed Services, U.S. Senate, GAO, Μάιος 2002.

Patterns of Global Terrorism 1995, United States Department of State, Department of State Publications, Washington, D.C., 1996.

Patterns of Global Terrorism 1998, Department of State, Washington D.C., April 1999.

Proliferation: Treat and Response, U.S. Department of Defense, Washington D.C., November 1997.

"Terrorist Group Profiles", Vice President's Task Force on Combating Terrorism, U.S. Government Printing Office, Washington D.C., 1988.

The Chemical Weapons Convention Bulletin, Quarterly Journal of the Harvard Sussex Program on CBW Armament and Arms Limitation, March 1995.

UNSCOM, "Annex to the First", Report on the On-Site Inspection in Iraq Under Security Council Resolution 687 (1991), 22-30 September, 1991, *Al-Atheer Progress Report*.

VEREX, 1991, Ad Hoc Group, 1994.

Διαδικτυακές πηγές

Al Qaeda's Nuclear Program: Through the Window of Seized Documents, Πηγή: nautilus.org, 30 Οκτωβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://nautilus.org/napsnet/special-policy-forum-911/al-qaedas-nuclear-program-through-the-window-of-seized-documents/>

Αμοιβαία και εξασφαλισμένη καταστροφή, Πηγή: [kathimerini.gr](https://www.kathimerini.gr), 30 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.kathimerini.gr/786762/opinion/epikairothta/politikh/amoivaia-kai-e3asfalismenh-katastrofh>

An Open Letter: The Hizballah Program, Πηγή: [cfr.org](http://www.cfr.org), 30 Οκτωβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <http://www.cfr.org/terrorist-organizations-and-networks/open-letter-hizballah-program/p30967>

Ασύμμετρη απειλή, ένας σύγχρονος τρόπος πολέμου, Πηγή: geopolitics.iisca.eu, 30 Οκτωβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://geopolitics.iisca.eu/?p=4339>

Αυτές είναι οι 9 χώρες με πυρηνικά όπλα - ΧΑΡΤΗΣ, Πηγή: [onalert.gr](https://www.onalert.gr), 10 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.onalert.gr/uncategorized/autes-einai-oi-9-xwres-me-pyrhnika-opla/121748/>

Αφοπλισμός - Όπλα Μαζικής Καταστροφής, Πηγή: [mfa.gr](https://www.mfa.gr), 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmia-zitimata/aphoplismos-opla-mazikes-katastrophes.html>

Babur-2: Αυτό είναι το πυρηνικό πρόγραμμα του Πακιστάν που θα ζήλευε και η Βόρεια Κορέα, Πηγή: onalert.gr, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.onalert.gr/eksoplismoi/babur-2-auto-einai-to-piriniko-programma-toy-pakistan-pou-tha-zileue-kai-i-boreia-korea/144837/>

Δεκατρία χρόνια από την 11^η Σεπτεμβρίου, Πηγή: news247.gr, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.news247.gr/afieromata/deka-chronia-apo-tin-11i-septemvrioy.6118370.html>

ΕΕ-ΗΠΑ: Κοινές προσπάθειες για καταπολέμηση τρομοκρατίας, Πηγή: sigmalive.com, 1 Αυγούστου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.sigmalive.com/news/greece/510011/eehpa-koines-prospatheies-gia-katapolemisi-tromokratias>

26 Σεπτεμβρίου - Διεθνής Ημέρα για την Ολική Κατάργηση των Πυρηνικών Όπλων, Πηγή: unric.org, 28 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=27165:26-&catid=19:-----sg-messages&Itemid=26

11^η Σεπτεμβρίου 2001: Η ημέρα χωρίς επιστροφή - 18 χρόνια από τα γεγονότα που σημάδεψαν την ιστορία, Πηγή: cnn.gr, 1 Αυγούστου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/190228/11i-septemvrioy-2001-h-imeraxoris-epistrofi-18-xronia-apo-ta-gegonota-poy-simadepsan-tin-istoria>

Full text: bin Laden's 'letter to America', Πηγή: theguardian.com, 1 Αυγούστου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.theguardian.com/world/2002/nov/24/theobserver>

Η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ, Πηγή: consilium.europa.eu, 1 Αυγούστου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/fight-against-terrorism/eu-strategy>

Η επίθεση στους Αιγύπτιους ψαράδες στο Πέραμα τον Ιούνιο του 2012, Πηγή: jailgoldendawn.com, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <http://jailgoldendawn.com/2014/01/22/%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%AF%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CE%B1%CE%B9%CE%B3%CF%8D%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%88%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CF%83%CF%84/>

Η ιδιωτικοποίηση του πολέμου, Πηγή: tovima.gr, 1 Αυγούστου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/i-idiwtikopoiisi-toy-polemoy/>

Η μη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής - EUR-Lex, Πηγή: eur-lex.europa.eu, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:280E:0453:0463:EL:PDF>

Η νέα πυρηνική απειλή, Πηγή: tovima.gr, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.tovima.gr/2019/08/20/opinions/i-nea-pyriniki-apeili-2/>

ΗΠΑ: Πακιστανός κατηγορείται για παράνομη εξαγωγή πυρηνικού υλικού, Πηγή: skai.gr, 1 Αυγούστου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.skai.gr/news/world/ipa-pakistanos-katigoreitai-gia-paranomi-eksagogi-pyrinikou-ylikou>

Η πυρηνική απειλή, Πηγή: tovima.gr, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/i-pyriniki-apeili/>

Η Σαουδική Αραβία, το Ιράν και τα πυρηνικά, Πηγή: energypress.gr, 5 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://energypress.gr/news/i-saoydiki-aravia-iran-kai-ta-pyrinika>

Η Χρυσή Αυγή στήνει «Τάγματα Ασφαλείας» κατά «αλλοδαπών εισβολέων», Πηγή: newsbomb.gr, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <http://www.newsbomb.gr/ellada/news/story/227969/i-hrysi-aygi-stineitagmata-asfaleias-kata-allodapon-eisvoleon>

Ιράν: Προμηθεύεται σύγχρονο εξοπλισμό για τον πυρηνικό σταθμό του, Πηγή: tovima.gr, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://www.tovima.gr/2013/01/31/world/iran-promitheyetai-sygxrono-eksoplismo-gia-ton-pyriniko-stathmo-toy/>

Κοινή δήλωση ΕΕ-ΗΠΑ μετά την υπουργική σύνοδο ΕΕ-ΗΠΑ για θέματα δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων, Πηγή: consilium.europa.eu, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2019/06/19/joint-eu-u-s-statement-following-the-eu-u-s-justice-and-home-affairs-ministerial-meeting/>

«Μη φοβάστε τον άνθρακα», Πηγή: tovima.gr, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/mi-fobaste-ton-anthraka/>

Μουσάραφ: Δεν προστάτευε τον Μπιν Λάντεν ο πακιστανικός στρατός, Πηγή: naftemporiki.gr, 12 Αυγούστου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://www.naftemporiki.gr/story/337695/mousaraf-den-prostateue-ton-mpin-lanten-o-pakistanikos-stratos>

NATO's military concept for defense against terrorism, Πηγή: nato.int, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm

Νέες κυρώσεις ΟΗΕ στο Ιράν, Πηγή: kathimerini.com.cy, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.kathimerini.com.cy/gr/20996/?ctype=ar>

Nuclear Nightmares - The New York Times, Πηγή: nytimes.com, 30 Οκτωβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <http://www.nytimes.com/2002/05/26/magazine/nuclear-nightmares.html?pagewanted=2>

Ο Γενικός Γραμματέας ΟΗΕ κ. Κόφι Άναν κηρύσσει στην Μαδρίτη την έναρξη της Διεθνούς Στρατηγικής κατά της Τρομοκρατίας, Πηγή: unric.org, 1 Αυγούστου 2019, διαθέσιμο στο link: https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=3938&catid=20:---peace&Itemid=27

ΟΗΕ: Να κυρωθεί η Συνθήκη για την Πλήρη Απαγόρευση των Πυρηνικών Δοκιμών, Πηγή: ert.gr, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.ert.gr/eidiseis/diethni/oie-na-kirothi-i-sinthiki-gia-tin-pliri-apagorefsi-ton-pirinikon-dokimon/>

Όπλα Μαζικής Καταστροφής (πρώτο μέρος), Πηγή: kravmagapro.gr, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://kravmagapro.gr/όπλα-μαζικής-καταστροφής-πρώτο-μέρος/>

Όπλα Μαζικής Καταστροφής (δεύτερο μέρος), Πηγή: kravmagapro.gr, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://kravmagapro.gr/όπλα-μαζικής-καταστροφής-δεύτερο-μέρ/>

Πογκρόμ της Χρυσής Αυγής κατά μεταναστών σε Ραφήνα και Μεσολόγγι, Πηγή: tvxs.gr, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <http://tvxs.gr/news/ellada/epithesi-xrysaygiton-enantion-mikropoliton-metanaston-sto-panigyri-tis-rafinas>

Πόσα είναι τα πυρηνικά όπλα και ποιος τα κατέχει, Πηγή: tovima.gr, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://www.tovima.gr/2018/07/12/world/posa-einai-ta-pyrinika-opla-kai-ποιος-ta-katexei/>

Πυρηνικά όπλα, Πηγή: pemptousia.gr, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.pemptousia.gr/2011/08/13912/>

Πυρηνική στρατηγική: Τελικά ο σκοπός αγιάζει τα μέσα;, Πηγή: powerpolitics.eu, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://powerpolitics.eu/πυρηνική-στρατηγική-τελικά-ο-σκοπός-α/>

Πυρηνική τρομοκρατία και πυρηνική ασφάλεια το 2016: Πόσο μεγάλη είναι η απειλή;, Πηγή: huffingtonpost.gr, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: https://www.huffingtonpost.gr/2016/01/01/nuclear-terrorism_n_8878838.html

Πώς οι Αμερικανοί σκότωσαν τον Οσάμα μπιν Λάντεν, Πηγή: iefimerida.gr, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://www.iefimerida.gr/news/4394/πώς-οι-αμερικανοί-σκότωσαν-τον-οσάμα-μπιν-λάντεν>

Ρωσία: Ανησυχία στην Ευρώπη προκαλεί το ατύχημα στο Αρχάνγκελσκ, Πηγή: ethnos.gr, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

https://www.ethnos.gr/kosmos/55385_rosia-anisyhia-stin-eyropi-prokalei-atyhima-sto-arhankelsk

Σαν σήμερα: Μόναχο 1972 - Η επίθεση που άλλαξε για πάντα τους Ολυμπιακούς Αγώνες, Πηγή: cnn.gr, 1 Αυγούστου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://www.cnn.gr/focus/story/189624/san-simera-monaxo-1972-h-epithesi-poy-allaxe-toys-olympiakoys-agonas-kai-ton-kosmo>

Σύνοδος για την πυρηνική ασφάλεια: Η απειλή της πυρηνικής τρομοκρατίας εξελίσσεται διαρκώς, Πηγή: liberal.gr, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://www.liberal.gr/news/sunodos-gia-tin-puriniki-asfaleia-i-apeili-tis-purinikis-tromokratias-exelissetai-diarkos/40307>

Τα καταστροφικά αποτελέσματα μιας πυρηνικής έκρηξης, Πηγή: elzoni.gr, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<http://www.elzoni.gr/html/ent/709/ent.60709.asp>

Τα πυρηνικά του Πακιστάν απειλούν τη Γη, Πηγή: tovima.gr, 15 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://www.tovima.gr/2009/02/01/world/ta-pyrinika-toy-pakistan-apeiloun-ti-gi/>

Τζιχάντ, Πηγή: el.wikipedia.org, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://el.wikipedia.org/wiki/Τζιχάντ>

Think Again: Nuclear Weapons, Πηγή: foreignpolicy.com, 30 Οκτωβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<http://foreignpolicy.com/2009/12/18/think-again-nuclear-weapons/>

Το «καρφί» του Τραμπ για το Πακιστάν και την οικονομική βοήθεια από τις ΗΠΑ, Πηγή: kathimerini.gr, 30 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://www.kathimerini.gr/941475/article/epikairothta/kosmos/to-karfi-toy-tramp-gia-to-pakistan-kai-thn-oikonomikh-voh8eia-apo-tis-hpa>

Τρομοκρατία στην ΕΕ: επιθέσεις, θύματα και συλλήψεις, Πηγή: europarl.europa.eu, 30 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/security/20180703STO07125/tromokratia-stin-ee-epitheseis-thumata-kai-sullipseis>

12 States join the Nuclear Ban Treaty on International Day for the Total Elimination of Nuclear Weapons 2019, Πηγή: [icanw.org](http://www.icanw.org), 25 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link:

<http://www.icanw.org/campaign-news/12-states-join-the-nuclear-ban-treaty-on-international-day-for-the-total-elimination-of-nuclear-weapons-2019/>

Φουκοσίμα, Πηγή: cnn.gr, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://www.cnn.gr/eidhseis/tag/516/foykoytima>

Χαμάς, Πηγή: embassies.gov.il, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <http://embassies.gov.il/athens/AboutIsrael/the-middle-east/Pages/Hamas.aspx>

Χεσμπολάχ, Πηγή: el.wikipedia.org, 1 Σεπτεμβρίου 2019, διαθέσιμο στο link: <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CE%B5%CE%B6%CE%BC%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AC%CF%87>